

Naczelnny Dyrektor Archiwów Państwowych

**Sprawozdanie z działalności
Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych
oraz archiwów państwowych
w 2013 r.**

NACZELNA DYREKCJA
ARCHIWÓW PAŃSTWOWYCH

Warszawa 2014

Spis treści

Wstęp	5
1. Inwestycje	10
2. Zasób archiwalny	13
2.1. Zmiany w rozmiarze zasobu archiwalnego ogółem	13
2.2. Zasób zewidencjonowany ogółem	13
2.3. Zasób opracowany ogółem	14
2.4. Działania nadzorcze i koordynacyjne NDAP w zakresie ewidencjonowania i opracowania zasobu	14
2.5. Opracowanie zasobu archiwalnego w roku sprawozdawczym	15
2.6. Zasób w toku opracowania	16
3. Techniczne zabezpieczenie zasobu	17
3.1. Nadzór i działania koordynacyjne NDAP w zakresie zabezpieczania zasobu	17
3.2. Konserwacja właściwa i masowa w archiwach państwowych	18
3.3. Profilaktyka konserwatorska w archiwach państwowych	20
3.4. Inne prace związane z działalnością w zakresie konserwacji zasobu	20
4. Reprografia zabezpieczająca w archiwach państwowych	22
4.1. Nadzór i działania koordynacyjne NDAP w zakresie digitalizacji zasobu archiwów państwowych	22
4.2. Digitalizacja w roku sprawozdawczym	22
4.2.1. Digitalizacja zasobu w ramach działalności statutowej	23
4.2.2. Program digitalizacji materiałów archiwalnych z zasobu archiwów polskich i zagranicznych w 2013 r.	24
4.2.3. Wieloletni Program Rządowy Kultura+	24
4.2.4. Inne projekty w zakresie digitalizacji (regionalne programy operacyjne, współpraca ze środowiskami genealogicznymi, muzeami)	24
4.3. Mikrofilmowanie w roku sprawozdawczym	25
4.4. Zbiory kopii cyfrowych w archiwach państwowych	26
5. Kształtowanie narodowego zasobu archiwalnego	27
5.1. Nadzór i działania koordynacyjne NDAP w zakresie kształtowania zasobu	27
5.2. Archiwa państwowe wobec informatyzacji działalności państwa	29
5.3. Zarządzanie zasobami archiwalnymi poza archiwami państwowymi	29
5.3.1. Kontrole archiwalne	30
5.3.2. Zatwierdzanie przepisów kancelaryjnych i archiwalnych dla państwowych i samorządowych jednostek organizacyjnych	31
5.3.3. Powierzenie materiałów archiwalnych	33
5.3.4. Użyczenie materiałów archiwalnych	33
5.4. Wartościowanie dokumentacji	33
5.4.1. Ustalanie państwowych i samorządowych jednostek organizacyjnych jako wytwarzających materiały archiwalne	33
5.4.2. Wyrażanie zgody na zniszczenie dokumentacji	35
5.4.3. Brakowanie dokumentacji z zasobu własnego archiwów państwowych	37
5.5. Szkolenia, konsultacje, doradztwo	37

6. Wykorzystanie zasobu archiwalnego	39
6.1. Nadzór i działania koordynacyjne NDAP w zakresie wykorzystania zasobu archiwalnego	39
6.2. Tendencje wykorzystania zasobu archiwalnego	40
6.3. Użytkownicy zasobu	41
6.4. Udostępnianie materiałów archiwalnych w pracowniach	42
6.5. Prezentacje materiałów archiwalnych w Internecie	47
6.6. Kwerendy wykonywane przez archiwa państwowe	48
6.7. Reprografia dla użytkowników	51
6.8. Bazy danych w archiwach państwowych	52
7. Organy opiniodawcze i doradcze, komisje oraz zespoły międzyarchiwalne	54
7.1. Organy opiniodawcze i doradcze, komisje i zespoły działające przy NDAP	54
7.2. Organy opiniodawcze i doradcze w archiwach państwowych	56
8. Działalność naukowa prowadzona przez archiwa państwowe	59
8.1. Zebrania naukowe	59
8.2. Udział pracowników archiwów państwowych i NDAP w konferencjach naukowych	59
8.3. Udział archiwów państwowych w projektach (projekty samodzielne i realizowane we współpracy)	61
8.4. Współpraca w zakresie archiwistyki	63
8.5. Udział pracowników archiwów państwowych i NDAP we władzach instytucji naukowych i kulturalnych	64
9. Działalność edukacyjna, popularyzatorska, wydawnicza oraz w zakresie komunikacji społecznej	67
9.1. Nadzór i działania koordynacyjne NDAP w zakresie działalności edukacyjnej, wydawniczej i popularyzatorskiej	67
9.2. Ważniejsze wydawnictwa oraz projekty edukacyjne i popularyzatorskie realizowane przez archiwa państwowe	70
10. Współpraca międzynarodowa	75
10.1 Realizacja bilateralnych porozumień archiwalnych i współpraca z organizacjami międzynarodowymi	75
10.2. Programy i projekty międzynarodowe	76
10.3. Współpraca przygraniczna	77
11. Przechowywanie dokumentacji niearchiwalnej	78
11.1. Nadzór i działania koordynacyjne NDAP w zakresie przechowywania dokumentacji niearchiwalnej	78
11.2. Zbiory dokumentacji niearchiwalnej w archiwach państwowych	79
11.3. Kwerendy wykonywane na podstawie dokumentacji niearchiwalnej	79
11.4. Inne działania w obszarze przechowywania	80
12. Legislacja	81
13. Kadry	83
14. Finanse	85
15. Działalność kontrolna Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych	87

Wstęp

Archiwa państwowe działają na podstawie ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (Dz. U. z 2011 r. Nr 123, poz. 698, z późn. zm.).

Sieć archiwów państwowych na koniec 2013 r. tworzyły 3 archiwa o charakterze centralnym: Archiwum Główne Akt Dawnych (AGAD), Archiwum Akt Nowych (AAN), Narodowe Archiwum Cyfrowe (NAC, do 2008 r. pod nazwą: Archiwum Dokumentacji Mechanicznej) oraz 30 archiwów wraz z podległymi im 41 oddziałami zamiejscowymi i 4 ekspozyturami, których właściwość miejscowa ma zasięg regionalny.

W roku sprawozdawczym w sieci archiwalnej zaszły następujące zmiany:

- decyzją Nr 17 Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych z dnia 5 czerwca 2013 r. likwidacji uległy Oddziały Archiwum Państwowego w Zielonej Górze – w Żarach i Wilkowie;
- od dnia 7 października 2013 r., w związku z *Rozporządzeniem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 15 maja 2013 r. w sprawie likwidacji Archiwum Państwowego Dokumentacji Osobowej i Płacowej w Milanówku oraz zmiany nazwy i zakresu działania Archiwum Państwowego m.st. Warszawy*, Archiwum Państwowe m.st. Warszawy funkcjonuje pod nazwą „Archiwum Państwowe w Warszawie”. Na bazie Archiwum Państwowego Dokumentacji Osobowej i Płacowej w Milanówku utworzono oddział Archiwum Państwowego w Warszawie, działający pod nazwą „Archiwum Dokumentacji Osobowej i Płacowej w Milanówku”, realizujący dotychczasowe zadania w zakresie zabezpieczania dokumentacji osobowo-płacowej.

Do zakresu działania archiwów państwowych należy w szczególności:

- kształtowanie państwowego zasobu archiwalnego;
- przejmowanie, przechowywanie i zabezpieczanie materiałów archiwalnych;
- ewidencjonowanie i opracowywanie materiałów archiwalnych;
- udostępnianie materiałów archiwalnych;
- urzędowe potwierdzanie treści przechowywanych materiałów archiwalnych;
- prowadzenie prac naukowych oraz wydawniczych w dziedzinie archiwistyki i dziedzin pokrewnych;
- popularyzacja wiedzy o materiałach archiwalnych i archiwach oraz prowadzenie działalności informacyjnej.

Centralnym organem administracji rządowej w sprawach państwowego zasobu archiwalnego jest Naczelny Dyrektor Archiwów Państwowych, podlegający ministrowi właściwemu do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego. Od 2011 r. urząd Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych pełni dr hab. Władysław Stępniaak.

Do końca 2013 r. archiwa państwowe zgromadziły ponad 320 kmb akt. Ponadto kolejne 498 kmb materiałów archiwalnych, z których blisko 38,5 km powinno zostać już przejętych przez archiwa, przechowywanych jest w nadzorowanych jednostkach organizacyjnych. Stale zwiększający się zasób wymaga znacznych nakładów na istniejącą infrastrukturę i uzupełniania wyposażenia służącego do przechowywania materiałów archiwalnych, a także podejmowania działań inwestycyjnych. Z tego względu jednymi z najistotniejszych spośród realizowanych w 2013 r. działań były inwestycje infrastrukturalne oraz realizacja niezbędnych prac remontowych¹. W roku sprawozdawczym zakończono budowę nowych obiektów dla AP w Gorzowie Wielkopolskim, AP w Radomiu oraz AP w Zielonej Górze. Kontynuowano prace związane z przebudową i rozbudową siedziby AP w Gdańsku. Rozpoczęto budowę w Bielsku-Białej (siedziba dla oddziałów w Bielsku-Białej, Oświęcimiu i Żywcu AP w Katowicach) oraz przebudowę budynku w Bolesławcu na potrzeby oddziału AP we Wrocławiu. Prowadzono przygotowania do inwestycji w Rzeszowie, Krakowie (budowa siedziby dla Archiwum Narodowego) oraz Białymstoku. Ponadto do planu inwestycyjnego w trakcie 2013 r. włączono przebudowy budynku Oddziału w Międzyzdrojach AP w Szczecinie, budynku biurowego i magazynowego AAN, a także budynków AP w Lublinie, AP w Warszawie oraz AP w Katowicach.

Zabezpieczenie zasobu wymaga również podejmowania prac z zakresu konserwacji właściwej i masowej archiwaliów². W 2013 r. wyjątkowo intensywne działania w tym obszarze – polegające na czyszczeniu, dezynfekcji i przepakowywaniu materiałów archiwalnych – prowadzono w archiwach przeprowadzających się do nowych obiektów. Wzmoczone czynności konserwatorskie związane były także z przygotowywaniem materiałów do digitalizacji.

W ubiegłym roku kontynuowano zintensyfikowane prace w zakresie digitalizacji materiałów archiwalnych oraz prezentacji uzyskanych kopii cyfrowych w rozległych sieciach informatycznych³, mające na celu poszerzenie dostępu do zasobu, a także ograniczenie wykorzystywania oryginalnych dokumentów, co w przypadku najczęściej udostępnianych akt stanowi jedną z podstawowych przyczyn ich destrukcji. W 2013 r. archiwa państwowe pozyskały ponad 14 mln kopii cyfrowych. Były one wykonywane zarówno we własnym zakresie (działalność

¹ Zob. dział 1. Inwestycje.

² Zob. dział 3. Techniczne zabezpieczenie zasobu.

³ Zob. dział 4. Reprografia zabezpieczająca w archiwach państwowych oraz dział 6. Wykorzystanie zasobu archiwalnego.

statutowa), jak również w ramach uczestnictwa w „Programie digitalizacji materiałów archiwalnych z zasobu archiwów polskich i zagranicznych w 2013 r.” prowadzonym przez Naczelnego Dyrektora oraz Programie Wieloletnim Kultura+, a także we współpracy z różnymi instytucjami i towarzystwami, m.in. genealogicznymi. Mając na względzie oczekiwania użytkowników, systematycznie zwiększano liczbę kopii cyfrowych dostępnych on-line. Na koniec 2013 r. portal szukajwarchiwach.pl, administrowany przez NAC, zapewniał dostęp do 7,8 mln skanów materiałów archiwalnych z zasobu archiwów państwowych z całej Polski. Cyfrowe kopie materiałów prezentowane są także na stronach własnych archiwów, w bibliotekach cyfrowych oraz na stronach instytucji współpracujących z archiwami państwowymi.

Prowadzone były również działania mające na celu doskonalenie i rozwijanie dotychczasowych form udostępniania materiałów archiwalnych⁴. W związku z wejściem w życie nowych przepisów regulujących udostępnianie zasobu (*Zarządzenie Nr 4 Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych z dnia 1 lutego 2013 r. w sprawie organizacji udostępniania materiałów archiwalnych w archiwach państwowych*) znaczącemu uproszczeniu uległy zasady korzystania z materiałów archiwalnych w przeznaczonych do tego pomieszczeniach archiwów państwowych. Kontynuowano zapoczątkowany w 2012 r. program „Pracownie naukowe archiwów państwowych”, dzięki któremu w kolejnych archiwach przeprowadzono prace remontowe i zakupiono niezbędne wyposażenie. W wyniku umożliwienia dostępu do znacznej liczby kopii akt stanu cywilnego przez Internet, w roku sprawozdawczym odnotowano odwrócenie obserwowanego w ostatnich latach trendu przewagi udostępnień do celów genealogicznych nad udostępnieniami do celów naukowych. W 2013 r. dominującym celem korzystania z zasobu stał się cel naukowy. Należy jednak zwrócić uwagę, że na wskaźniki charakteryzujące udostępnianie w roku sprawozdawczym znaczący wpływ miało czasowe wyłączenie z użytku części zasobu archiwów państwowych przeprowadzających się do nowych obiektów. Oprócz udostępniania zasobu w pracowniach i czytelniach archiwów państwowych na zlecenie użytkowników realizowały również we własnym zasobie poszukiwania informacji dotyczących określonego zagadnienia lub konkretnych osób.

Prowadzono także prace nad uzupełnianiem i korektą ewidencji zasobu archiwów państwowych, zmierzające do pełnego udokumentowania jego stanu⁵. Na koniec roku sprawozdawczego 15 archiwów wykazało 100% zewidencjonowania przechowywanych materiałów archiwalnych. Realizacja tych działań ma na celu, poza uzyskaniem pełnej wiedzy o zawartości zasobu archiwów państwowych, zwiększenie efektywności wykonywania zadań w zakresie udostępniania zgromadzonych materiałów, a także zadań w zakresie ochrony zasobu. Systematycznie rozwijane są także zaawansowane pomoce wyszukiwawcze.

⁴ Zob. dział 6. Wykorzystanie zasobu archiwalnego.

⁵ Zob. dział 2. Zasób archiwalny.

Rok 2013 był kolejnym rokiem dużego zaangażowania archiwów państwowych i Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych w proces modernizacji zarządzania dokumentacją w państwie, w szczególności w budowanie e-administracji. Ulegająca przyspieszeniu informatyzacja kolejnych obszarów aktywności państwa i jego instytucji, wymagała od Naczelnego Dyrektora i archiwów państwowych podjęcia działań, by w przyszłości móc zabezpieczyć elektroniczną część archiwalnego dziedzictwa narodowego. Przejawiały się one m.in. udziałem przedstawicieli Naczelnego Dyrektora w pracach Komitetu Rady Ministrów do spraw Cyfryzacji oraz Rady Informatyzacji, opiniowaniem projektów aktów prawnych dotyczących szeroko rozumianej problematyki dokumentu elektronicznego, a także kontynuowaniem szkoleń dla administracji i archiwistów państwowych z zakresu postępowania z dokumentem elektronicznym i przejmowania elektronicznych materiałów archiwalnych⁶.

Ubiegły rok okazał się kolejnym rokiem intensywnych działań w zakresie opiniowania przepisów kancelaryjnych i archiwalnych. Jednostki podległe Naczelnemu Dyrektorowi zaopiniowały w sumie 8 513 aktów prawnych, tj.: 2 862 instrukcje kancelaryjne, 2 850 jednolitych rzeczowych wykazów akt i 2 801 instrukcji archiwalnych. Dokonano również uzgodnień 584 zmian w obowiązujących przepisach kancelaryjno-archiwalnych. Dodatkowo archiwa państwowe i NDAP zaopiniowały dla niepaństwowych i niesamorządowych jednostek organizacyjnych 23 przepisy kancelaryjne i archiwalne. Kontynuowano także opracowywanie wzorcowych klasyfikacji i kwalifikacji dokumentacji dla różnych typów instytucji, celem wspierania archiwów państwowych, jak i państwowych oraz samorządowych jednostek organizacyjnych, w zakresie opracowywania jednolitych rzeczowych wykazów akt.

Niezwykłe istotny przejaw aktywności archiwów państwowych stanowi działalność naukowa i badawcza⁷. W jej ramach archiwa podejmują współpracę z krajowymi i zagranicznymi ośrodkami akademickimi, władzami oświatowymi, szkołami; wydają publikacje o charakterze naukowym, w tym liczne wydawnictwa źródłowe i opracowania z zakresu historii i archiwistyki. Często stają się zapleczem naukowym dla ośrodków kształcenia, a także – szczególnie w małych miejscowościach – animatorami życia naukowego. Dostarczając materiałów stanowiących źródło wiedzy o dziejach „małych ojczyzn”, archiwa państwowe odgrywają znaczącą rolę w badaniach historii regionalnej.

Oprócz działalności naukowej ogromne znaczenie mają także prowadzone przez archiwa państwowe projekty edukacyjne i popularyzatorskie⁸. Wyróżnić trzeba szczególnie kampanię „Zostań rodzinnym archiwistą”, prowadzoną w 2013 r. przez archiwa państwowe i Program I Polskiego Radia. Jej celem było zachęcenie do tworzenia archiwów rodzinnych. W ramach projektu w archiwach państwowych

⁶ Zob. dział 5. Kształtowanie narodowego zasobu archiwalnego.

⁷ Zob. dział 8. Działalność naukowa prowadzona przez archiwa państwowe.

⁸ Zob. dział 9. Działalność edukacyjna, wydawnicza i popularyzatorska.

utworzono punkty konsultacyjne, w których można uzyskać porady dotyczące prowadzenia rodzinnego archiwum. Organizowano także spotkania poświęcone gromadzeniu rodzinnych pamiątek.

Rok 2013 okazał się owocny także dla działań w zakresie współpracy międzynarodowej⁹. Duże znaczenie miało ożywienie współpracy polsko-rosyjskiej. Problemy rewindykacji archiwaliów polskich z Rosji były przedmiotem obrad w Moskwie w czasie kilkudniowej wizyty roboczej Naczelnego Dyrektora i jego współpracowników w maju 2013 r. W wyniku podjętych ustaleń powołano w nowym składzie zespół ekspertów polsko-rosyjskich do prac nad restytucją polskich materiałów archiwalnych, znajdujących się w archiwach rosyjskich. Kontynuowano realizację bilateralnych porozumień archiwalnych, międzynarodowych programów i projektów, uczestniczono w konferencjach międzynarodowych. Rozwijała się także współpraca przygraniczna.

⁹ Zob. dział 10. Współpraca międzynarodowa.

1. Inwestycje

W 2013 r. w sieci archiwów państwowych zakończono podjęte w 2011 r. ważne inwestycje infrastrukturalne: budowę nowych budynków dla AP w Zielonej Górze, Gorzowie Wielkopolskim i Radomiu. Kontynuowano realizację inwestycji polegającej na rozbudowie i przebudowie AP w Gdańsku, w którym zakończono budowę nowego skrzydła budynku, gdzie znajdują się w szczególności pomieszczenia magazynowe. Ponadto rozpoczęto budowę siedziby dla oddziałów katowickiego archiwum w Bielsku-Białej, Oświęcimiu i Żywcu oraz prace przygotowawcze związane z budową siedziby dla Archiwum Narodowego w Krakowie, AP w Rzeszowie i AP w Białymstoku. Rozpoczęto także przebudowę budynku w Bolesławcu dla Oddziału AP we Wrocławiu. Dodatkowo, w mniejszym zakresie, były realizowane przebudowy w AP w Lublinie, w centrali AP w Katowicach, w AAN, w AP w Szczecinie (Międzyzdroje) i AP w Warszawie (Milanówek).

Tabela nr 1. Realizacja inwestycji budowlanych w archiwach państwowych w 2013 r.

Archiwum	Rodzaj inwestycji	Wykonane prace w roku sprawozdawczym
AP w Gdańsku	rozbudowa i przebudowa AP w Gdańsku	<ul style="list-style-type: none"> – zakończono prace związane z rozbudową Archiwum oraz renowacją elewacji starej części magazynowej w Gdańsku; – wykonano dokumentację projektowo-wykonawczą przebudowy starego budynku AP w Gdańsku i uzyskano pozwolenie na budowę; – zakończono prace przy przebudowie budynku gospodarczego i bramy przesuwnej wraz z furtką wejściową; – zakończono prace związane z wykonaniem przyłącza wodociągowego i kanalizacji w Oddziale w Gdyni; – zakończono prace przy kanalizacji deszczowej, natomiast z powodu przedłużającego się dodatkowego odwodnienia terenu, jak też załamania pogody, nie wykonano części dróg wewnętrznych i małej architektury w Oddziale w Gdyni.
AP w Gorzowie Wlkp.	budowa nowego budynku dla Archiwum	Zakończono roboty wykończeniowe, dokonano wyposażenia i oddano obiekt do użytkowania. Realizacja inwestycji przebiegła zgodnie z założonym harmonogramem.
AP w Katowicach	<u>Zadanie 1:</u> przebudowa wymiennikowni c.o. na kotłownię gazową wraz z regulacją zewnętrzną sieci c.o. w centrali AP	Zakończono prace związane z przebudową wymiennikowni CO na kotłownię gazową wraz z montażem instalacji gazowej i dobudową przewodów kominowych. Zadanie zrealizowano zgodnie z zawartymi umowami i harmonogramem realizacji inwestycji.
	<u>Zadanie 2:</u> przebudowa wewnętrznej instalacji c.o. w centrali AP	Zakończono prace związane z realizacją zadania. Zadanie zrealizowano zgodnie z zawartą umową i harmonogramem realizacji inwestycji.
	<u>Zadanie 3:</u> budowa nowego budynku archiwalnego w Bielsku-Białej	Przekazano plac budowy pod budowę nowego budynku i podpisano umowę z wykonawcą. Prace przebiegają zgodnie z harmonogramem realizacji zadania. Zaktualizowano harmonogram prac zwiększający zakres robót wykonanych w 2013 r.
	<u>Zadanie 4:</u> przebudowa ogrodzenia zewnętrznego w centrali	Zakończono realizację zadania.

Archiwum Narodowe w Krakowie	budowa siedziby dla AN w Krakowie	<ul style="list-style-type: none"> - wykonano inwentaryzację wraz z oceną stanu istniejącej zieleni; - wykonano mapę geodezyjną do celów projektowych; - wykonano inwentaryzację dwóch budynków zlokalizowanych na działce; - opracowano koncepcję energooszczędnego magazynu (warunki mikroklimatyczne, strategię oszczędzania energii, instalacja kontroli klimatu); - wykonano projekt gospodarki istniejącą zielenią oraz uzyskano wymagane uzgodnienia i pozwolenia; - wykonano badania geotechniczne; - przygotowano koncepcję programowo-przestrzenną nowej siedziby wraz z uzyskaniem decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego; - opracowano Program funkcjonalno-użytkowy oraz szacunek kosztów dla zamierzenia inwestycyjnego (termin wykonania umowy przedłużono aneksem do 13 grudnia 2013 r.); - dokonano wycinki drzew i krzewów.
AP w Radomiu	budowa nowej siedziby dla AP w Radomiu	W 2013 r. zakończono roboty budowlane związane z wykonaniem zadania. Dokonano zakupów związanych z pierwszym wyposażeniem obiektu. Uzyskano wszystkie wymagane prawem pozwolenia na użytkowanie. Inwestycja została zrealizowana terminowo, zgodnie z przyjętym harmonogramem rzeczowo-finansowym.
AP we Wrocławiu	zmiana funkcji budynku Warsztatu Szkół Elektronicznych na siedzibę obecnego oddziału w Lubaniu AP we Wrocławiu	Przeprowadzono przetarg nieograniczony, w ramach którego wyłoniono wykonawcę i podpisano umowę na wykonanie robót budowlanych. Podpisano umowę na pełnienie nadzoru inwestorskiego. Przekazano wykonawcy teren budowy. Wykonano następujące działania: <ul style="list-style-type: none"> - roboty rozbiórkowe; - roboty dachowe wraz z zamontowaniem rynien; - wzmocnienie stropów we wszystkich pomieszczeniach magazynowych; - oddano do eksploatacji węzeł ciepłny oraz zamontowano instalację c.o. w 50%; - zakończono budowę zewnętrznej drogi pożarowej; - w 50% przygotowano ściany do tynkowania i położenia gładzi; - rozpoczęto budowę szybu windowego.
AP w Zielonej Górze	budowa nowego obiektu dla AP w Zielonej Górze	W harmonogramie ujętym w Programie inwestycji na 2013 r. zaplanowano wykonanie robót związanych z: <ul style="list-style-type: none"> - przygotowaniem terenu i przyłączy budynku do sieci; - budową obiektu podstawowego, instalacjami w budynku (stan wykończeniowy); - zagospodarowaniem terenu; - wyposażeniem obiektu. Mimo odchyień od planowanych terminów wykonania, zrealizowano zadania planowane i wynikające z harmonogramu i oddano obiekt do użytkowania.
AP w Białymstoku	budowa obiektu przeznaczonego na siedzibę AP w Białymstoku	W 2013 r. zgodnie z założeniami została opracowana koncepcja budynku AP w Białymstoku obejmująca, w szczególności: koncepcję architektoniczną budynku, w tym: rzuty poszczególnych kondygnacji, przekroje, elewacje, wizualizację, opis techniczny; koncepcje zagospodarowania terenu inwestycji; szacunkowy kosztorys inwestorski. Ponadto były prowadzone działania mające na celu powiększenie nieruchomości na potrzeby Archiwum i zamianę działek.
AAN	przebudowa budynku biurowego i magazynowego	Planowana do realizacji na 2013 r., w ramach inwestycji, dostawa i montaż windy osobowo-towarowej oraz dostawa i montaż drzwi odcinających korytarze w budynku magazynowym zostały zrealizowane w terminie.
AP w Lublinie	<u>Zadanie 1:</u> przebudowa budynku AP w Lublinie przy ul. Jezuickiej 13	W związku z przebudową magazynów 107 i 108 w 2013 r. wykonano dokumentację projektową i kosztorysową robót budowlanych oraz zaktualizowano dokumentację dotyczącą wewnętrznych instalacji elektrycznych. W lipcu wybrano wykonawcę, zaś prace budowlane rozpoczęto w sierpniu 2013 r. W dniu 15 listopada 2013 r. zakończono prace i dokonano końcowego odbioru robót.
	<u>Zadanie 2:</u> ocieplenie stropu ostatnich kondygnacji oraz wykonanie instalacji elektrycznej z oświetleniem na poddaszu w budynku AP w Lublinie	Roboty związane z ociepleniem stropu ostatnich kondygnacji oraz wykonaniem instalacji elektrycznej z oświetleniem na poddaszu budynku zakończono 30 grudnia 2013 r.

AP w Rzeszowie	budowa nowej siedziby AP w Rzeszowie	Opracowano dokumentację projektową, w tym: projekt budowlany, wykonawczy i kosztorys inwestorski.
AP w Szczecinie	Zadanie 1: przebudowa budynku nr 7A w kompleksie budynków oś. Biała Góra Międzyzdroje	W ramach zawartych umów został opracowany projekt architektoniczno-budowlany, na podstawie którego ogłoszono przetarg na wykonanie przebudowy budynku. Umowa na roboty budowlane została zawarta 25 września 2013 r., zgodnie z którą prace miały być wykonane w ciągu 60 dni od daty przekazania placu budowy. Plac budowy przekazano 25 września 2013 r. i rozpoczęto roboty. Na dzień 30 grudnia 2013 r. zawarte umowy zostały zrealizowane w 100%. Nie wystąpiły opóźnienia w terminie wykonania.
	Zadanie 2: przebudowa budynku nr 7B w kompleksie budynków oś. Biała Góra Międzyzdroje	Na dzień 30 grudnia 2013 r. została wykonana dokumentacja projektowa oraz zakupiono usługę prawną w zakresie sporządzenia umowy związanej z przygotowaniem dokumentacji dla inwestycji. Zostało również przeprowadzone postępowanie w celu udzielenia zamówienia publicznego na wykonawcę prac budowlanych, ale z powodu wpływu tylko jednej oferty przekraczającej posiadane środki finansowe, przetarg został unieważniony.
AP w Warszawie	przebudowa pomieszczeń AP w Warszawie ekspozytury w Milanówku	Zakończono przebudowę i adaptację sali jednoprzestrzennej na pokoje biurowe i socjalne.

Łączne nakłady poniesione w 2013 r. na budowę nowych obiektów, dostosowanych do obowiązujących norm i standardów dotyczących przechowywania materiałów archiwalnych, oraz przebudowę istniejących budynków wyniosły 21 855 393 zł.

Obok inwestycji budowlanych w 2013 r. w sieci archiwów państwowych realizowano zakupy inwestycyjne. Doposażono łącznie 30 archiwów państwowych. Ogółem nakłady na zakupy inwestycyjne w tym: sprzętu komputerowego, regałów, sprzętu konserwatorskiego, sprzętu reprograficznego, kserograficznego, instalacji klimatyzacyjnych, monitoringowych, kontroli dostępu, środków transportu oraz pozostałego wyposażenia wyniosły 7 647 334 zł. Z tej kwoty 5 000 000 zł przeznaczono na uregulowanie zobowiązania wobec rodziny Tarnowskich z tytułu przeniesienia własności na rzecz Archiwum Narodowego w Krakowie części zbioru *Archiwum Dzikowskiego Tarnowskich*.

Ponadto w 2013 r. realizowano 9 zadań (AP Szczecin, AAN, NAC, AGAD, AP Katowice, AP Kraków, AP Lublin, AP Olsztyn, AP Wrocław) w ramach Programu Wieloletniego Kultura+ „Priorytet digitalizacja”. Nakłady poniesione w tym zakresie wyniosły 2 439 738 zł.

2. Zasób archiwalny

2.1. Zmiany w rozmiarze zasobu archiwalnego ogółem

Zasób archiwalny, zgromadzony w archiwach państwowych według stanu na dzień 31 grudnia 2013 r. obejmował ogółem:

- zespołów i zbiorów archiwalnych: **93 224**;
- jednostek inwentarzowych: **43 452 982¹⁰**;
- metrów bieżących: **320 728,79**.

W porównaniu ze stanem na koniec 2012 r. rozmiar zasobu archiwalnego przechowywanego w archiwach zwiększył się o 1 142 zespołów i zbiorów, co stanowi przyrost o 1,23%, oraz o 2 024 475 jednostek, co stanowi przyrost o prawie 5%.

Metraż zasobu zwiększył się o 10 806,91 mb¹¹.

Archiwa państwowe przejmują i przechowują od kilku lat także dokumentację elektroniczną. W końcu 2013 r. przechowywano 16 981 dokumentów elektronicznych w 95 673 plikach o pojemności 17 223,58 GB. W porównaniu z 2012 r. liczba dokumentów elektronicznych zwiększyła się o 27, co stanowi przyrost o 1,5%. Przyrost liczby plików wyniósł 9 700 czyli 11%. Najwięcej, bo czternastokrotnie, wzrosła pojemność przechowywanej dokumentacji elektronicznej (wzrost o 16 110,55 GB).

2.2. Zasób zewidencjonowany ogółem

Na koniec 2013 r. zasób całkowicie zewidencjonowany obejmował 92 814 zespołów i zbiorów – 29 037 831 j. inw., co stanowi 315 500,40 mb.

15 archiwów wykazało 100% zewidencjonowania przechowywanych materiałów archiwalnych. Zespoły częściowo lub całkowicie niezewidencjonowane stanowiły 0,4% ogólnej liczby zespołów. Ich metraż stanowił 1,6% ogólnego rozmiaru i 33% ogółu przechowywanych jednostek. Na wysoki ogólny odsetek niezewidencjonowanych jednostek wpłynął w znaczącym stopniu niski wskaźnik zewidencjonowania zbiorów fotografii z zasobu NAC (zewidencjonowane 1 975 235

¹⁰ Z zastrzeżeniem, że nie zawsze są to jednostki inwentarzowe – NAC podaje nie liczbę tematów, ale liczbę fotografii czyli jednostek archiwalnych.

¹¹ Dane na podstawie zbiorczego KN-1 za 2012 i 2013 r. Głównym czynnikiem kształtującym ogólny rozmiar zasobu archiwów państwowych było przejmowanie materiałów archiwalnych. Większość przejętych przez archiwa materiałów to dokumentacja wytworzona przez podmioty państwowe i samorządowe, której w roku sprawozdawczym przejęto łącznie 1 950 779 j.a., 9 875,83 mb. Dla kształtowania zasobu mają znaczenie także przemieszczenia archiwaliów między archiwami, co znajduje odzwierciedlenie w środkach ewidencyjnych, choć faktycznie nie ma przełożenia na ogólną wielkość zasobu. Zewidencjonowane nabytki w roku sprawozdawczym obejmowały 2 082 255 j.a., 32 207,51 mb. (dane na podstawie sprawozdań opisowych, w tym wliczony zasób APDOP przejęty przez APW). Nabytki wykazane w KN-1, bez uwzględnienia zasobu APDOP przejętego przez APW, obejmują 1 936 947 j.a., 10 438,09 mb.).

j.a. z 15 601 556 j.a. ogółem). W pozostałych archiwach przeciętnie 96% jednostek było zewidencjonowanych.

W stosunku do 2012 r. liczba zewidencjonowanych zespołów (zbiorów) wzrosła o 1,3% (o 1 188 zespołów), natomiast liczba zewidencjonowanych jednostek zwiększyła się o 9% (o 2 410 982 jednostek). W trakcie prac ewidencyjnych formowane były nowe zespoły archiwalne, w niektórych przypadkach od razu opracowywane.

2.3. Zasób opracowany ogółem

Na koniec 2013 r. zasób całkowicie opracowany obejmował 11 444 865 j. inw., co stanowi 139 058,03 mb. 92,6% ogólnej liczby opracowanych jednostek inwentarzowych to materiały aktowe (10 600 785 j. inw.). Biorąc pod uwagę metraż, materiały aktowe stanowią ponad 98,5% ogólnego rozmiaru zasobu opracowanego (136 979,21 mb.). Opracowana dokumentacja techniczna obejmuje 209 484 j. inw., dokumenty pergaminowe i papierowe 135 380 j. inw., a materiały kartograficzne 213 832 j. inw. Na zasób opracowany składa się także 188 430 j. inw. fotografii, 30 682 nagrania dźwiękowe, 1 880 filmów oraz 16 230 pieczęci. Ponadto zasób opracowany obejmuje także inne materiały, wśród których wymienić należy plakaty, afisze, druki ulotne, materiały ikonograficzne, medale i monety. Biorąc pod uwagę metraż, największym odsetkiem opracowanego zasobu w stosunku do całości zasobu wykazały się: AGAD (96,09%), AP w Lesznie (82,04%) oraz AP w Elblągu (74,48%). Natomiast pod względem liczby jednostek inwentarzowych największy odsetek materiałów opracowanych odnotowały: AGAD (98,11%), AP w Lesznie (69,15%) oraz AP w Kielcach (68,07%).

W stosunku do 2012 r. rozmiar zasobu opracowanego zwiększył się o ponad 1 271 mb., 147 058 j.inw. W związku z uchwałami Komisji Metodycznych uznających za nieopracowane materiały dotychczas kwalifikowane jako opracowane oraz podejmowanymi pracami w zakresie reinwentaryzacji, a także korektami ewidencji wynikającymi z przeprowadzanego skontrum, sumaryczny wzrost rozmiaru zasobu opracowanego nie stanowi odzwierciedlenia wszystkich prac związanych z opracowaniem zasobu wykonanych w okresie sprawozdawczym.

2.4. Działania nadzorcze i koordynacyjne NDAP w zakresie ewidencjonowania i opracowania zasobu

W roku sprawozdawczym działania nadzorcze i koordynacyjne NDAP w zakresie ewidencjonowania i opracowania zasobu obejmowały m.in.:

- przygotowanie, w konsultacji z archiwami państwowymi, nowej instrukcji w sprawie prowadzenia ewidencji zasobu archiwalnego w archiwach

państwowych, wprowadzonej zarządzeniem Nr 11 Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych z dnia 4 listopada 2013 r. w sprawie ewidencji zasobu archiwalnego w archiwach państwowych;

- skierowanie do archiwów zalecenia zapoznania się z raportem końcowym prac zespołu naukowego do spraw analizy i nowelizacji wskazówek metodycznych wydanych przez Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych (otrzymane uwagi i opinie będą uwzględniane w pracach trzech kolejnych zespołów naukowych, które Naczelny Dyrektor powołał w grudniu 2013 r. w celu przygotowania projektów nowych wytycznych metodycznych);
- zapoznawanie się z dokumentacją działania komisji metodycznych w archiwach w celu zapewnienia jednolitego i poprawnego opracowania zasobu oraz formułowanie uwag i zaleceń odnoszących się do metodyki opracowania konkretnych zespołów lub zbiorów;
- weryfikowanie środków ewidencyjno-informacyjnych przesyłanych do NDAP – poprawnie sporządzone karty zespołów były włączane do Centralnej Kartoteki Zespołów (w sumie włączono 12 575 kart zespołów – w tym 4 089 kart zespołów całkowicie opracowanych, 1 345 częściowo opracowanych i 7 141 nieopracowanych); karty, które nie przeszły pozytywnej weryfikacji, były odsyłane z uwagami do archiwów państwowych w celu ich skorygowania. Analizie podlegały także sporządzone w archiwach inwentarze – poprawnie sporządzone były włączane do zbioru pomocy archiwalnych (w 2013 r. włączono 548 inwentarzy), a niektóre odsyłano w celu uzupełnienia lub poprawienia.

2.5. Opracowanie zasobu archiwalnego w roku sprawozdawczym

W 2013 r. zakończono opracowanie 176 449 j. inw., (1 340,68 mb.). Inwentarze zespołów opracowanych zostały zatwierdzone przez komisje metodyczne. Wśród opracowanych zespołów większość stanowiły materiały wytworzone po II wojnie światowej przez: urzędy, sądy, zakłady przemysłowe, spółdzielnie, stowarzyszenia i towarzystwa.

Wśród opracowanych zespołów były również akta XIX-wiecznych sądów obwodowych i powiatowych oraz akta XIX i XX-wiecznych cechów z Łodzi. Sporą część akt poddanych opracowaniu stanowi dokumentacja urzędów gmin funkcjonujących przed II wojną światową. Akta ze zbiorów i archiwów prywatnych opracowywano m.in. w AP w Kielcach, zaś dokumentacja kartograficzna była opracowywana np. AP w Częstochowie i AP w Katowicach. Na szczególną uwagę zasługuje opracowanie akt Parafii Greckokatolickiej w Przemyślu dokonane w AP w Przemyślu. Coraz powszechniejsze było tworzenie zaawansowanych pomocy

wyszukiwawczych, w tym indeksów osobowych i geograficznych, czemu sprzyjają systemy informatyczne stosowane w procesie opracowania, np. w AP w Płocku zindeksowano akta stanu cywilnego i akta urzędów gmin.

Należy zwrócić uwagę na duży rozmiar materiałów zinwentaryzowanych w 2013 r. Stanowiło to 694 131 j. inw. (3 454,27 mb.). Wśród nich sporą część stanowiły akta metrykalne i stanu cywilnego, co było związane z procesem digitalizacji i udostępniania kopii cyfrowych tych materiałów.

W roku sprawozdawczym kilka archiwów np. AN w Krakowie, AP w Gdańsku i AP w Gorzowie Wielkopolskim nie opracowywały akt. Spowodowane to było m.in. uzupełnianiem ewidencji, remontami i budową nowych siedzib.

2.6. Zasób w toku opracowania

Według stanu na dzień 31 grudnia 2013 r. w trakcie opracowania znajdowało się 261 zespołów. Były to m.in. duże zespoły Pruska Komisja Generalna dla Prowincji Zachodnio-Pruskiej i Poznańskiej w Bydgoszczy w zasobie AP w Bydgoszczy oraz Urząd Katastralny w Elblągu w zasobie AP w Elblągu. Na uwagę zasługuje dokumentacja instytucji samorządowych i partyjnych m.in. Komitet Wojewódzki Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej w Sieradzu czy w Radomiu, a także dokumentacja hipotek, np. Kalisza, Radzyna Podlaskiego czy dokumentacja kartograficzna z Gliwic. Dużą część zasobu w toku opracowania stanowi dokumentacji instytucji wymiaru sprawiedliwości m.in. w AP w Opolu, w AP w Siedlcach, w AP w Suwałkach oraz akta miast m.in. w AP w Piotrkowie Trybunalskim i w AP w Płocku.

Istotne są prowadzone w wielu archiwach prace nad archiwami prywatnymi, których celem jest rozpoznanie ich zawartości, nadanie właściwego układu i opisanie w systemie informatycznym.

3. Techniczne zabezpieczenie zasobu w archiwach państwowych

Zasób archiwów państwowych poddawany jest zabiegom z zakresu konserwacji właściwej i masowej oraz przedsięwzięciom profilaktycznym.

W archiwach państwowych działają cztery pracownie konserwacji masowej (w AAN, AP w Gdańsku, AP w Katowicach oraz AP w Warszawie) dysponujące technologią odkwaszania papieru w urządzeniu C900, 17 pracowni konserwacji tradycyjnej oraz kilka pracowni zabezpieczania archiwaliów o charakterze introligatorsko-renowatorskim.

Ponadto w sieci archiwów funkcjonuje Centralne Laboratorium Konserwacji Archiwaliów (dalej CLKA), zajmujące się – poza pracami związanymi z konserwacją właściwą – także działalnością naukowo-badawczą w zakresie opracowania metod konserwacji materiałów archiwalnych i praktycznego ich zastosowania w archiwach państwowych. Udziela ono także archiwom państwowym oraz archiwom spoza państwowej sieci archiwalnej porad dotyczących konserwacji zasobu.

3.1. Nadzór i działania koordynacyjne NDAP w zakresie zabezpieczania zasobu

Działania nadzorcze i koordynacyjne Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych w zakresie technicznego zabezpieczania zasobu w roku sprawozdawczym obejmowały przede wszystkim:

- zarządzanie ryzykiem niewystarczającej skali konserwacji masowej;
- koordynowanie, przy udziale CLKA, współpracy archiwów państwowych w zakresie masowego odkwaszania, w tym monitorowanie wdrażania wprowadzonych w 2012 r. zasad współpracy pomiędzy archiwami państwowymi dysponującymi pracowniami konserwacji masowej, a pozostałymi archiwami przypisanymi do poszczególnych pracowni;
- nadzorowanie prac nad przygotowaniem i realizacją planu konserwacji i odkwaszania;
- wspieranie archiwów państwowych (przy współpracy CLKA) w zakresie utrzymania właściwych warunków przechowywania zasobu, w tym bezpieczeństwa mikrobiologicznego, poprzez zakupienie odkurzaczy Karcher VC 6300 oraz wyciągów stanowiskowych typu NEDERMAN z przeznaczeniem dla archiwów na czas prowadzenia najbardziej intensywnych prac związanych z czyszczeniem zasobu przed przeprowadzkami do nowych budynków, a także ustalenie zasad wypożyczania sprzętu, którego dystrybucją zajmuje się CLKA;

- wprowadzenie „Rekomendacji dotyczących prowadzenia odkurzania materiałów archiwalnych i magazynów archiwalnych”, regulujących m.in. planowanie akcji czyszczenia materiałów archiwalnych, organizację i wyposażenie stanowiska pracy w niezbędny sprzęt i środki ochrony osobistej pracowników, a także zasady odkurzania różnego typu materiałów archiwalnych, opakowywania materiałów archiwalnych podczas odkurzania, zabezpieczenia przed kurzem po zakończeniu odkurzania;
- przekazywanie archiwom państwowym dodatkowych środków na oczyszczanie materiałów archiwalnych, dezynfekcję, zakup atestowanych opakowań do przechowywania materiałów archiwalnych i indywidualnych środków ochrony, przeprowadzenie badań mikrobiologicznych. Szczególnym wsparciem objęto pięć archiwów państwowych przygotowujących się do planowanych w najbliższych latach przeprowadzek (AP w Białymstoku, AP w Gdańsku, AP w Katowicach, AN w Krakowie, AP w Rzeszowie, AP we Wrocławiu);
- współorganizowanie spotkania konserwatorów archiwalnych, które odbyło się w AGAD w dniach 25-26 listopada 2013 r., poświęconego problematyce badania jakości procesu odkwaszania masowego i ręcznego w pracowniach konserwacji w archiwach państwowych, a także przygotowania archiwów państwowych na wypadek katastrof;
- współorganizowanie międzynarodowych warsztatów „Zapobieganie i usuwanie skutków katastrof w archiwach”, które odbyły się w Trzeboniu w dniach 9-13 września 2013 r., poświęconych problematyce zabezpieczania zasobu archiwalnego przed skutkami katastrof (ocena ryzyka, sprzęt gaśniczy, niekorzystny wpływ wody na archiwalia, metody suszenia papieru, metody ratowania fotografii, ewakuacja zniszczonych archiwaliów, dzielenie się doświadczeniami związanymi z udziałem w akcji ratunkowej archiwaliów zagrożonych czynnikami atmosferycznymi).

Ponadto, mając na uwadze konieczność zachowania wysokiego standardu konserwacji, Naczelny Dyrektor Archiwów Państwowych zlecił badanie jakości procesu odkwaszania masowego i ręcznego w pracowniach konserwacji w archiwach państwowych, przekazując na ten cel stosowne środki.

3.2. Konserwacja właściwa i masowa w archiwach państwowych

Materiały archiwalne przechowywane w archiwach państwowych w 2013 r. poddawane były zabiegom indywidualnym, wśród których wymienić należy przede wszystkim:

- czyszczenie mechaniczne (ponad 176 000 kart);
- prostowanie (ponad 140 000 kart);

- sklejanie i podklejanie przedarc, pęknięć (ponad 87 000 kart);
- odkwaszanie (ponad 55 000 kart);
- kąpiele wodne lub w rozpuszczalnikach (prawie 55 000 kart);
- uzupełnianie ubytków (ponad 49 000 kart);
- regenerację struktury papieru (ponad 21 000 kart).

Ponadto – wedle potrzeb – wykonywano także inne zabiegi konserwatorskie, m.in. dezynfekcję indywidualną, dublowanie, naprawy lub rekonstrukcje bloku księgi i poszytu, wzmacnianie strukturalne, wklejanie kart, doklejanie marginesów, zabezpieczanie barwników, scalanie kolorystyczne, reperacje i rekonstrukcje opraw, konserwacje pieczęci i tłoków pieczętnych. Przeprowadzenie konserwacji wymagało niejednokrotnie rozdublowywania, rozklejania, usuwania wcześniejszych reperacji, rozłożenia bloku księgi lub poszytu.

Wśród obiektów poddanych konserwacji w roku sprawozdawczym znajdowały się:

- rękopisy (na papierze czerpanym, na papierze maszynowym);
- księgi rękopiśmienne i drukowane (na papierze czerpanym, na papierze maszynowym);
- poszyty (papier czerpany, papier maszynowy);
- druki (przede wszystkim na papierze maszynowym);
- maszynopisy (na papierze maszynowym, czasami z elementami rękopisu);
- mapy rękopiśmienne i drukowane (na papierze czerpanym, na papierze maszynowym, na płótnie);
- plany rękopiśmienne i drukowane (na papierze maszynowym, na kartonie, na papierze czerpanym, na kalce technicznej, na płótnie);
- materiały ikonograficzne (m.in. grafiki, plakaty, rysunek piórkami kolorowanymi, akwaforta);
- pieczęcie (woskowe, lakowe, z masy woskowo-żywicznej, papierowo-woskowe, tuszowe);
- dokumenty pergaminowe;
- fotografie (czarno-białe, żelatynowe) i albumy fotograficzne;
- obiekty wielkoformatowe (drukowane, ręcznie barwione);
- inne obiekty (klisze cynkotypowe, mikrofilmy, taśmy/kasety magnetofonowe).

Masowe zabiegi konserwatorskie polegały przede wszystkim na odkwaszaniu papieru oraz dezynfekcji w komorach próżniowych.

W 2013 r. zdezynfekowano łącznie blisko 5 kmb materiałów archiwalnych. Znaczący wzrost ilości odkażonych akt w stosunku do 2012 r. miał związek z przemieszczeniami zasobu archiwów w Radomiu, Zielonej Górze, Gorzowie Wielkopolskim do nowych obiektów (przeprowadzone badania mikrobiologiczne

wykazały znaczne zanieczyszczenie archiwaliów grzybami i bakteriami). Część prac w zakresie dezynfekcji wykonana została w ramach usługi zewnętrznej.

W pracowniach masowego odkwaszania, funkcjonujących w AAN, AP w Gdańsku, AP w Katowicach oraz AP w Warszawie, odkwaszaniu poddano łącznie ok. 350 000 kart. Odkwaszanie prowadzone było w technologii Neschen C900 dedykowanej aktom luźnym wytworzonym w XIX i XX w. oraz metodą Book Keeper przeznaczoną dla ksiąg, poszytów i archiwaliów, które ze względu na technikę wykonania nie mogą być odkwaszane metodami wodnymi. W związku z ustaleniem reguł współpracy między pracowniami masowego odkwaszania a poszczególnymi archiwami państwowymi, wprowadzających m.in. zasadę, że 50% materiałów poddanych konserwacji masowej powinno pochodzić z archiwów współpracujących z daną pracownią konserwacji, w roku sprawozdawczym pracami z zakresu konserwacji masowej w pracowniach masowego odkwaszania objęto materiały z zasobu m.in. Archiwum Narodowego w Krakowie, AP w Lesznie oraz AP w Łodzi.

3.3. Profilaktyka konserwatorska w archiwach państwowych

Archiwa państwowe podejmowały także działania profilaktyczne, mające na celu zapewnienie materiałom archiwalnym optymalnych warunków przechowywania oraz zapobieżenie ich degradacji. Wśród działań z zakresu profilaktyki konserwatorskiej wymienić należy przede wszystkim:

- odkurzanie akt (w roku sprawozdawczym ponad 30 kmb oraz ok. 17 000 j.a. fotografii);
- umieszczanie materiałów archiwalnych w pudłach i teczkach z tektury bezkwasowej (w roku sprawozdawczym ponad 12 kmb);
- kontrolę warunków przechowywania zasobu w magazynach, w tym rejestrowanie, monitorowanie i analizowanie parametrów temperatury i wilgotności względnej powietrza.

Ponadto umieszczano akta w papierze bezkwasowym oraz specjalnych obwolutach ochronnych, wymieniano zniszczone obwoluty, te czki i pudła, przepakowywano i opatrywano akta znakami własnościowymi, a także myto i odkażano półki. Szczególnie zintensyfikowane działania w zakresie profilaktyki konserwatorskiej podejmowały archiwa przeprowadzające się do nowych obiektów.

3.4. Inne prace związane z działalnością w zakresie konserwacji zasobu

W 2013 r. w archiwach państwowych – oprócz prac związanych z konserwacją właściwą archiwaliów – wykonywano także:

- przeglądy stanu zachowania wybranych materiałów archiwalnych z zasobu archiwów państwowych, w tym materiałów wytypowanych do digitalizacji;
- ekspertyzy dotyczące stanu zachowania oraz sposobu przechowywania dokumentacji aktowej w archiwach zakładowych i składnicach akt;
- ekspertyzy oceniające stan skażenia biologicznego pojedynczych ksiąg, poszytów, zbiorów obiektów, pomieszczeń magazynowych i powietrza (prace przeprowadzała Pracownia Mikrobiologiczna CLKA w AGAD oraz w innych jednostkach sieci archiwalnej, m.in. w AP w Białymstoku, AP w Warszawie, AP w Radomiu);
- ekspertyzy dotyczące stanu archiwaliów w archiwach zagranicznych (m.in. przeprowadzona przez CLKA ekspertyza stanu zachowania zbioru Kiriona II w Archiwach Narodowych Gruzji oraz ekspertyza w wytypowanych archiwach w Bangladeszu).

Udzielano również konsultacji w sprawach m.in. stanu technicznego materiałów archiwalnych, sposobów postępowania z jednostkami, których stan fizyczny budzi wątpliwości co do sposobów użytkowania lub przechowywania, sposobu przechowywania materiałów „nietypowych”, przeprowadzania dezynfekcji zbiorów, skażenia pomieszczeń i metod przeciwdziałania skażeniom.

Podjęmowano także działania mające na celu przybliżanie zagadnień konserwacji archiwaliów, wymianę doświadczeń oraz podnoszenie umiejętności pracowników archiwów państwowych oraz pracowników innych instytucji, zajmujących się konserwacją. Wśród tego typu inicjatyw, organizowanych przez CLKA, NDAP, AAN, wymienić należy:

- spotkanie konserwatorów archiwalnych, poświęcone problematyce badania jakości procesu odkwaszania masowego i ręcznego w pracowniach konserwacji w archiwach państwowych;
- szkolenia i warsztaty konserwatorskie dotyczące m.in. zabezpieczania zasobu archiwalnego przed skutkami katastrof, konserwacji pieczęci oraz stosowania zasad wypożyczania archiwaliów na wystawy, a także materiałoznawstwa, postępowania z fotografiami żelatynowymi, opakowań ochronnych;
- wizyty studyjne i pokazy dla gości z instytucji krajowych i zagranicznych.

Archiwa państwowe aktywnie współpracowały z uczelniami wyższymi, przede wszystkim w zakresie organizacji praktyk studenckich, podczas których poruszane były zagadnienia z zakresu konserwacji archiwaliów.

CLKA prowadziło współpracę z Wydziałem Chemii Uniwersytetu Jagiellońskiego (Pracownia Badań nad Trwałością i Degradacją Papieru) w ramach projektu „Dezynfekcja archiwaliów plazmą niskotemperaturową”.

4. Reprografia zabezpieczająca w archiwach państwowych

4.1. Nadzór i działania koordynacyjne NDAP w zakresie digitalizacji zasobu archiwów państwowych

Działania nadzorcze i koordynacyjne Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych w obszarze digitalizacji oraz mikrofilmowania zasobu archiwów państwowych w 2013 r. obejmowały przede wszystkim:

- monitorowanie procesu planowania digitalizacji i mikrofilmowania;
- monitorowanie, analizę i podsumowanie trzyletnich działań archiwów państwowych w zakresie realizacji priorytetów działalności archiwalnej (priorytet „digitalizacja materiałów archiwalnych”);
- koordynowanie realizacji *Programu digitalizacji materiałów archiwalnych z zasobu archiwów polskich i zagranicznych* (przydział środków, monitorowanie realizacji, analiza kosztów, rozliczenie programu);
- monitorowanie procesu digitalizacji i mikrofilmowania w ramach działalności statutowej;
- gromadzenie informacji o realizacji Wieloletniego Programu Rządowego Kultura+;
- gromadzenie informacji dotyczących prezentowania kopii cyfrowych w rozległych sieciach informatycznych (miejsca prezentowania kopii cyfrowych i dane ilościowe);
- organizację spotkań roboczych dotyczących uzgadniania działań w obszarze digitalizacji zasobu.

4.2. Digitalizacja w roku sprawozdawczym

W 2013 r., podobnie jak w roku poprzednim, realizowano – zgodnie z obowiązującą *Strategią Archiwów Państwowych na lata 2010-2020* – działania związane z digitalizacją zasobu archiwalnego oraz prezentacją uzyskanych kopii cyfrowych w rozległych sieciach informatycznych. Skanowaniu poddawano oryginały materiałów archiwalnych i mikrofilmy.

Prace w zakresie digitalizacji prowadzone były przez archiwa państwowe zarówno we własnym zakresie (działalność statutowa), jak również w ramach „Programu digitalizacji materiałów archiwalnych”, przewidującego wykonywanie skanów przez usługodawców zewnętrznych, a także w ramach „Wieloletniego Programu Rządowego Kultura+”. Kopie cyfrowe pozyskiwano również dzięki współpracy z towarzystwami genealogicznymi.

Łącznie w roku sprawozdawczym zbiory kopii cyfrowych materiałów archiwalnych z zasobu archiwów państwowych zwiększyły się o ponad 14 mln. Wykonano zabezpieczające kopie dokumentów tekstowych w liczbie 14 014 293 stron, 233 791 stron obiektów ikonograficznych oraz fotografii, a także kopie cyfrowe 40 filmów i 1 168 nagrań dźwiękowych. W stosunku do 2012 r. liczba wykonanych kopii cyfrowych wzrosła o ponad 30%.

Tabela nr 2. Kopie cyfrowe wykonane w 2013 r. [na podstawie sprawozdań statystycznych KN-1 według stanu na dzień 31 grudnia 2013 r.]

typ kopii	Zabezpieczające		dla użytkowników	
	oryginały: liczba stron/jednostek	rozmiar w GB	oryginały: liczba stron/jednostek	rozmiar w GB
obrazy ruchome (filmy)	40	9,00	-	-
obrazy nieruchome (fotografia, ikonografia)	233 791	5 029,88	26 557	1 622,05
nagrania dźwiękowe	1 168	563,91	-	-
tekstowe	14 014 293	244 020,02	130 669	1 682,67

4.2.1. Digitalizacja zasobu w ramach działalności statutowej

W roku sprawozdawczym w wyniku digitalizacji realizowanej we własnym zakresie archiwa wykonały ponad 2,4 mln kopii cyfrowych z oryginalnych materiałów archiwalnych oraz ponad 1,5 mln skanów z mikrofilmów.

Digitalizacji poddano m.in. księgi metrykalne i stanu cywilnego, akta administracji ogólnej, archiwa rodzinno-majątkowe, akta instytucji wyznaniowych, dokumentację budowlaną, księgi ludności stałej, fotografie. Podstawowym kryterium doboru materiałów do digitalizacji była częstotliwość ich wykorzystania przez użytkowników oraz przy kwerendach archiwalnych, a także stan zachowania oryginału.

W ramach działalności statutowej wykonywano także kopie materiałów archiwalnych na potrzeby własne archiwów, m.in. związane z prowadzoną działalnością popularyzacyjną i edukacyjną, w tym kopie materiałów przeznaczonych na wystawy oraz do różnorodnych publikacji.

4.2.2. Program digitalizacji materiałów archiwalnych z zasobu archiwów polskich i zagranicznych w 2013 r.

W ramach kontynuowanego w 2013 r. *Programu digitalizacji materiałów archiwalnych z zasobu archiwów polskich i zagranicznych* 24 archiwa państwowe otrzymały środki na sfinansowanie wykonania kopii cyfrowych przez usługodawców zewnętrznych.

Łącznie w wyniku uczestnictwa w programie archiwa państwowe uzyskały ponad 9 mln kopii cyfrowych, w tym ponad 7,7 mln skanów z mikrofilmów (wykonanych m.in. przez NAC oraz AGAD), a także ok. 1,4 mln skanów z oryginalnych materiałów archiwalnych.

Digitalizacji poddawano m.in. księgi metrykalne i stanu cywilnego, księgi grodzkie i ziemskie, archiwa prywatne i spuścizny oraz zespoły powiatowych rad narodowych, a także mapy katastralne.

4.2.3. Wieloletni Program Rządowy Kultura+

W 2013 r. archiwa państwowe wykonywały kopie cyfrowe ze środków pozyskanych z Wieloletniego Programu Rządowego KULTURA+ Priorytet Digitalizacja, prowadzonego przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Łącznie w roku sprawozdawczym w wyniku uczestnictwa w programie archiwa państwowe pozyskały blisko 2 mln kopii cyfrowych. Digitalizowano przede wszystkim akta urzędów stanu cywilnego.

Ponadto kilka archiwów otrzymało dofinansowanie na cele inwestycyjne (doposażenie pracowni digitalizacyjnych). W ramach rozbudowy infrastruktury digitalizacyjnej powstały nowe pracownie digitalizacji w oddziałach zamiejscowych w Chełmie i Kraśniku AP w Lublinie.

Łączna kwota środków pozyskanych na realizację programu wyniosła ponad 2,5 mln zł.

4.2.4. Inne projekty w zakresie digitalizacji (regionalne programy operacyjne, współpraca ze środowiskami genealogicznymi, muzeami)

W 2013 r. archiwa państwowe ubiegały się o środki na digitalizację również z funduszy europejskich. Przykładem tego typu działań jest program *Źródła genealogiczne mieszkańców województwa kujawsko-pomorskiego*, mający na celu digitalizację akt metrykalnych znajdujących się w zasobie archiwów państwowych w Toruniu i Bydgoszczy oraz udostępnienie wykonanych kopii w Internecie. Całkowity koszt realizacji projektu, współfinansowanego ze środków europejskich w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2007-2013 – Oś priorytetowa 4. Rozwój infrastruktury

społeczeństwa informacyjnego, Działanie 4.2. Rozwój usług i aplikacji dla ludności, wyniesie 7 000 000 zł.

Archiwa państwowe wzbogacały zbiory kopii cyfrowych (przede wszystkim użytkowych) także w wyniku współpracy ze środowiskami genealogicznymi, muzeami, organizacjami społecznymi. Archiwami, które w ten sposób pozyskiwały kopie materiałów archiwalnych są m.in. AP w Kielcach współpracujące ze Świętokrzyskim Towarzystwem Genealogicznym Świętogen oraz AP w Łodzi, które w roku sprawozdawczym uzyskało ponad 500 000 kopii cyfrowych akt stanu cywilnego wykonanych przez wolontariuszy z Polskiego Towarzystwa Genealogicznego.

Jako przykład współdziałania z muzeami wymienić należy m.in. prace digitalizacyjne prowadzone przez AP w Łodzi na mocy umowy z United States Holocaust Memorial Museum z Waszyngtonu.

W ramach porozumień bilateralnych między Naczelnym Dyrektorem Archiwów Państwowych a zarządami archiwalnymi Ukrainy i Estonii pozyskano kopie cyfrowe akt polskich przechowywanych w archiwach tych państw. Realizowany przez AGAD projekt digitalizacji poloników z zasobu Centralnego Państwowego Archiwum Ukrainy we Lwowie zaowocował pozyskaniem 86 700 kopii cyfrowych materiałów z zespołu Wydział Krajowy we Lwowie, natomiast efektem współpracy AGAD z Archiwum Narodowym w Estonii była digitalizacja akt studentów polskich z Uniwersytetu w Dorpacie z lat 1802-1889 (łącznie 65 000 stron).

4.3. Mikrofilmowanie w roku sprawozdawczym

Wraz z systematycznym rozwijaniem procesu digitalizacji w archiwach państwowych zaznacza się tendencja stopniowego odchodzenia od mikrofilmowania zasobu. Niemniej jednak w 2013 r. 1/3 jednostek sieci archiwalnej prowadziła mikrofilmowanie zasobu. Mikrofilmy materiałów archiwalnych w wykonywały: AGAD, AP w Gdańsku, AP w Katowicach, AP w Łodzi, AP w Piotrkowie Trybunalskim, AP w Przemyślu, AP w Radomiu, AP w Szczecinie, AP w Warszawie, AP we Wrocławiu oraz AP w Zielonej Górze. Łącznie w 2013 r. wykonano 1 165 587 klatek mikrofilmów zabezpieczających. W porównaniu z 2012 r. odnotowano spadek liczby wykonanych klatek o 24%. Mikrofilmowaniem w roku sprawozdawczym objęto m.in. księgi akt stanu cywilnego, akta miast, akta notariuszy, akta komitetów Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej szczebla gminnego i wojewódzkiego oraz akta rejencji.

Obróbkę chemiczną mikrofilmów zabezpieczających i wykonanie pozytywów powierzano NAC. AP w Szczecinie prace prowadziło mikrofilmowanie także w ramach porozumienia zawartego z Landesarchiv Greifswald.

NAC sporządziło 108 596 mb mikrofilmów pozytywowych dla archiwów państwowych. 1 492 mb kopii pozytywowych wykonano z mikrofilmów negatywowych Centralnego Państwowego Archiwum Ukrainy we Lwowie w ramach projektu mikrofilmowania poloników z archiwów ukraińskich, a w ramach projektu mikrofilmowania poloników z archiwów białoruskich oraz prowadzonej wymiany bezdewizowej kopii mikrofilmowych – 1 630 mb kopii pozytywowych z zespołu Archiwum Radziwiłłów.

W 2013 r. zbiory reprograficzne archiwów państwowych obejmowały 12 530 111,20 mb mikrofilmów użytkowych i 14 623 085 klatek mikrofilmów materiałów archiwalnych spoza państwowego zasobu archiwalnego.

4.4. Zbiory kopii cyfrowych w archiwach państwowych

Archiwa państwowe gromadzą także kopie cyfrowe materiałów z zasobu własnego oraz spoza państwowego zasobu archiwalnego. Według stanu na dzień 31 grudnia 2013 r. wśród kopii cyfrowych materiałów z zasobu własnego znajduje się: 476 filmów, ponad 1 mln obrazów nieruchomych (fotografie oraz inne obiekty ikonograficzne), ponad 24,5 tys. nagrań dźwiękowych oraz ponad 38,8 mln kopii tekstowych. Łączny rozmiar kopii z zasobu własnego wynosi 648 352,34 GB.

Natomiast zbiory kopii cyfrowych materiałów spoza państwowego zasobu archiwalnego, o łącznym rozmiarze 6 737,64 GB, obejmują: 25 filmów, ponad 11 tys. obrazów nieruchomych, 638 nagrań dźwiękowych oraz ponad 2,4 mln stron dokumentów tekstowych.

Tabela nr 3. Zbiory kopii cyfrowych w archiwach państwowych w 2013 r. [na podstawie sprawozdań statystycznych KN-1 według stanu na dzień 31 grudnia 2013 r.]

typ kopii	z zasobu własnego		spoza zasobu	
	oryginały: liczba stron/jednostek	rozmiar w GB	oryginały: liczba stron/jednostek	rozmiar w GB
obrazy ruchome (filmy)	476	1 726,78	25	633,00
obrazy nieruchome (fotografia, ikonografia)	1 023 923	36 388,29	11 150	400,59
nagrania dźwiękowe	24 539	8 662,04	638	675,17
tekstowe	38 853 791	601 575,23	2 452 781	5 028,88

5. Kształtowanie narodowego zasobu archiwalnego

Rok 2013 był kolejnym rokiem dużego zaangażowania archiwów państwowych i Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych w proces modernizacji zarządzania dokumentacją w państwie, w szczególności w budowanie e-administracji. Przejawiało się ono przede wszystkim kontynuowaniem działań na rzecz zmian w ustawie o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach, udziałem w pracach Komitetu Rady Ministrów do spraw Cyfryzacji, znaczną aktywnością w procesie stanowienia prawa, dużą liczbą opiniowanych przepisów kancelaryjnych i archiwalnych, a także masowym udzielaniem konsultacji i instruktaży oraz udziałem w konferencjach naukowych i szkoleniowych.

5.1. Nadzór i działania koordynacyjne NDAP w zakresie kształtowania zasobu

Działania koordynacyjne i nadzorcze w zakresie kształtowania zasobu podejmowane przez NDAP koncentrowały się na:

- problematyce modernizacji przepisów prawa powszechnie obowiązującego, jak i wewnętrznego, celem dostosowania ich do najnowszych trendów w zakresie zarządzania dokumentacją i archiwami, w tym:
 - kontynuacji programu stopniowej nowelizacji przepisów metodycznych w zakresie sposobu wykonywania nadzoru archiwalnego, obejmującego m.in. kompleksowe uregulowanie zasad i trybu działania komisji archiwalnej oceny dokumentacji w archiwach państwowych, poprzez sprecyzowanie ich kompetencji w sprawach z zakresu kształtowania zasobu archiwalnego oraz gromadzenia materiałów archiwalnych, a także zestandaryzowanie sposobu dokumentowania ich aktywności i dopuszczenie możliwości prowadzenia obrad komisji za pośrednictwem środków komunikacji elektronicznej,
 - modernizowaniu i dostosowywaniu do dynamicznie zmieniającej się rzeczywistości (zmiany w sieci archiwów) obowiązujących zarządzeń i decyzji;
- podejmowaniu działań w zakresie przygotowywania wyjaśnień oraz wytycznych dla archiwów państwowych w sprawach z zakresu nadzoru archiwalnego, m.in.:
 - przypomnienie o zasadach obowiązujących w zakresie ustalania podmiotów publicznych jako wytwarzających materiały archiwalne, ze zwróceniem uwagi na duże znaczenie ekspertyzy archiwalnej,

- poinformowanie o wyroku Naczelnego Sądu Administracyjnego w sprawie uznania, iż brakowanie dokumentacji niearchiwalnej nie jest czynnością regulowaną przepisami Kodeksu postępowania administracyjnego,
- podjęcie działań na rzecz ustalenia sposobu postępowania z wtóropisami ksiąg stanu cywilnego,
- przeprowadzenie rozpoznania na temat stanowiska archiwów państwowych wobec problematyki zachowywania stron internetowych,
- poinformowanie o wejściu w życie rozporządzenia regulującego postępowanie z dokumentami z wyborów, a także wyjaśnienie zakresu jego obowiązywania,
- wyjaśnienie sposobu zarządzania dokumentacją w Zakładzie Ubezpieczeń Społecznych, a w szczególności zasad działania magazynów wyznaczonych i wyodrębnionych,
- monitorowanie i interweniowanie w sprawach poruszanych na posiedzeniach komisji archiwalnej oceny dokumentacji;
- organizowaniu szkoleń dla pracowników administracji i archiwów państwowych, w tym kontynuacji, w ramach działań podejmowanych na rzecz realizacji *Strategii archiwów państwowych na lata 2010-2020*, programu podnoszenia kwalifikacji zawodowych pracowników archiwów państwowych, odpowiedzialnych za realizację zadań z zakresu nadzoru archiwalnego. W sumie zorganizowano 4 spotkania szkoleniowe, w których wzięło udział **241** osób:
 - w dniu 12 marca na temat zarządzania dokumentacją w archiwach państwowych, tj. nowych przepisów kancelaryjnych i archiwalnych dla archiwów państwowych – w szkoleniu wzięło udział 68 osób,
 - w dniu 23 kwietnia oraz 17 maja (w dwóch turach) szkolenie pt. „Przejmowanie elektronicznych materiałów archiwalnych do archiwów państwowych” – w szkoleniach w sumie wzięły udział 62 osoby,
 - w dniach 21-25 października spotkanie szkoleniowe dla pracowników archiwów państwowych, w ramach którego odbyło się spotkanie eksperckie pt. „Elektroniczne Zarządzanie Dokumentacją. Wdrożenie – praktyka – efekty” z udziałem przedstawicieli podmiotów publicznych, które wdrożyły lub są w trakcie wdrażania systemów elektronicznego zarządzania dokumentacją (111 uczestników); szkolenie dla kierowników oddziałów nadzoru archiwalnego pt. „Od administrowania do zarządzania. Najważniejsze funkcje efektywnego kierownika w instytucji publicznej” (75 osób), a także omawiane były bieżące sprawy dotyczące kształtowania zasobu archiwalnego.

Ponadto kontynuowano prowadzenie dla archiwistów państwowych specjalnej strony WWW. z aktualnościami z zakresu nadzoru archiwalnego (strona zabezpieczona hasłem).

5.2. Archiwa państwowe wobec informatyzacji działalności państwa

Ulegająca przyspieszeniu informatyzacja kolejnych obszarów aktywności państwa i jego instytucji, wymagała także od Naczelnego Dyrektora i archiwów państwowych zdefiniowania swojej roli oraz podjęcia działań, by w przyszłości móc zabezpieczyć elektroniczną część archiwalnego dziedzictwa narodowego. Działania w tym zakresie podejmowane były w kilku obszarach:

- **Doradczym**, poprzez udział przedstawicieli Naczelnego Dyrektora w pracach Komitetu Rady Ministrów do spraw Cyfryzacji, czy Rady Informatyzacji. Wsparcie doradcze przejawiało się także w dużej liczbie konsultacji w różnej formie (pisemnej, osobistej, telefonicznej), do których zaliczyć należy także porady metodyczne dostępne on-line na stronie www.archiwa.gov.pl.
- **Legislacyjnym**, poprzez opiniowanie projektów aktów prawnych dotyczących szeroko rozumianej problematyki dokumentu elektronicznego, zarówno w ramach konsultacji społecznych, uzgodnień międzyresortowych, czy w ramach prac Komitetu Rady Ministrów do spraw Cyfryzacji. Łącznie wyrażono ok. 90 opinii.

Mówiąc o obszarze legislacyjnym nie można zapominać o zaangażowaniu archiwów państwowych i NDAP w proces zatwierdzania (uzgadniania) przepisów kancelaryjnych i archiwalnych, gdyż jednym z powodów podejmowania przez podmioty publiczne działań w zakresie zmiany tych przepisów była chęć uregulowania sposobu postępowania z dokumentem elektronicznym oraz wdrażanie systemu elektronicznego zarządzania dokumentacją.

- **Wewnętrznym**, poprzez kontynuowanie szkoleń dla archiwistów państwowych z zakresu postępowania z dokumentem elektronicznym i przejmowania elektronicznych materiałów archiwalnych, uruchomienie do działań testowych systemu Archiwum Dokumentów Elektronicznych oraz wdrożenie systemu elektronicznego zarządzania dokumentacją w archiwach państwowych w Szczecinie i Lublinie.

5.3. Zarządzanie zasobami archiwalnymi poza archiwami państwowymi

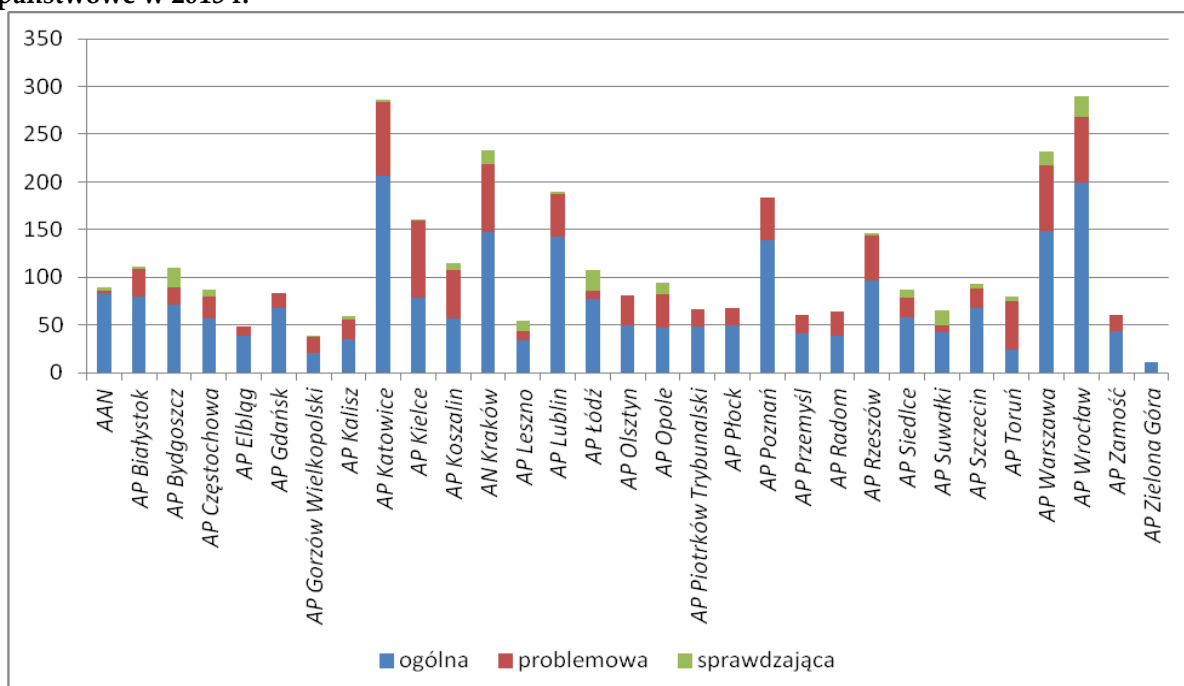
Archiwa państwowe nadzorują ponad **498** km materiałów archiwalnych wytworzonych przez państwowe i samorządowe jednostki organizacyjne w całej Polsce. Nadzór ten realizowany jest poprzez kontrole archiwalne, zatwierdzanie

przepisów kancelaryjnych i archiwalnych brakowanie dokumentacji niearchiwalnej oraz poprzez wyrażanie – w różnym trybie – zgody na pozostawianie tych zasobów poza magazynami archiwów państwowych.

5.3.1. Kontrole archiwalne

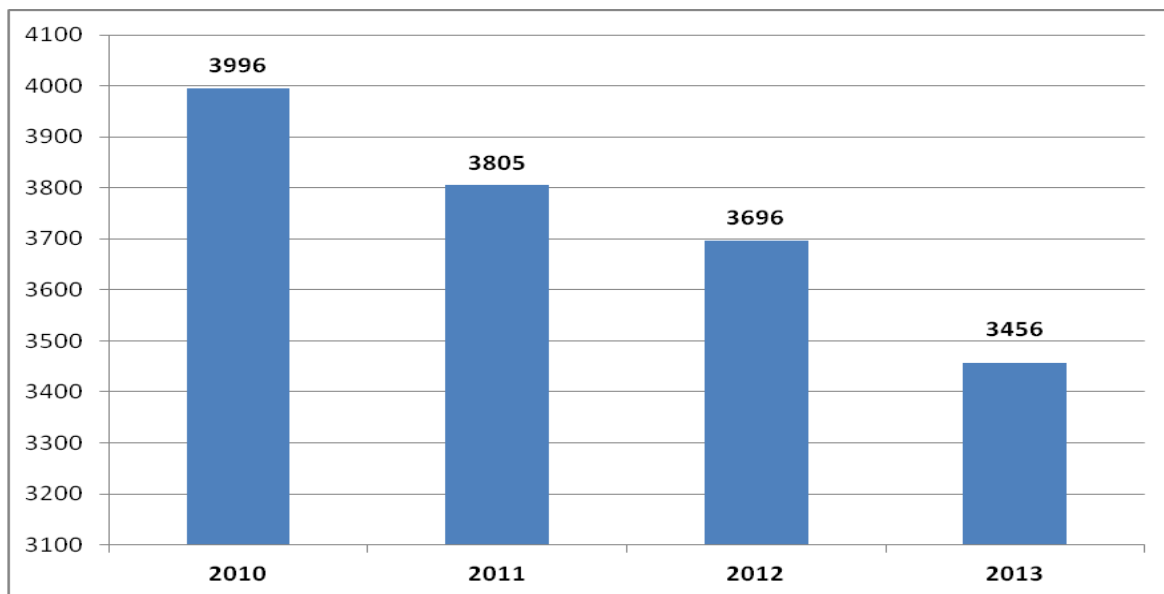
W 2013 r. archiwa państwowe przeprowadziły łącznie 3 456 kontroli, z czego 2 303 kontroli miało charakter ogólny, 973 – problemowy, a 180 – sprawdzający.

Wykres nr 1. Liczba kontroli archiwalnych przeprowadzonych przez poszczególne archiwa państwowe w 2013 r.

Ze względu na brak wzmocnienia kadrowego tej sfery aktywności archiwów państwowych, pomimo wyraźnego dążenia do systematycznego realizowania czynności kontrolnych, w związku z pojawieniem się w latach 2011-2013 w skali masowej innego zadania (zatwierdzanie przepisów kancelaryjnych i archiwalnych), a także finalizowaniem kilku inwestycji (przeprowadzki) nastąpił dalszy spadek liczby przeprowadzanych kontroli:

Wykres nr 2. Zmiany w liczbie przeprowadzonych przez archiwa państwowe kontroli archiwalnych w latach 2010-2013

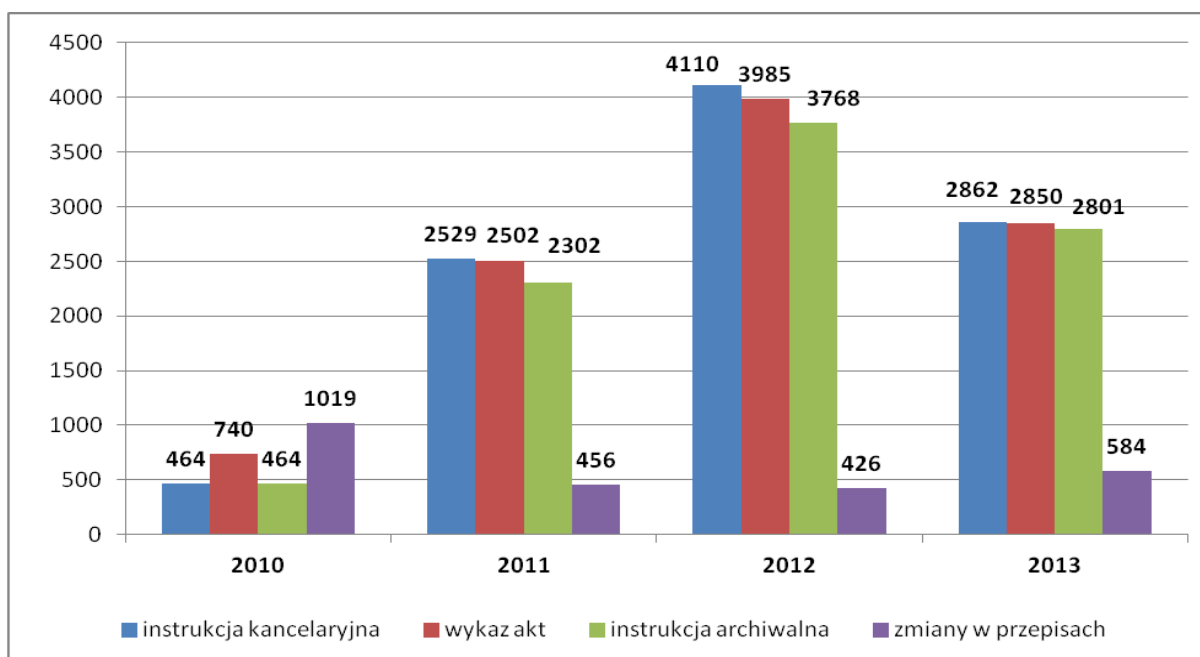

5.3.2. Zatwierdzanie przepisów kancelaryjnych i archiwalnych dla państwowych i samorządowych jednostek organizacyjnych

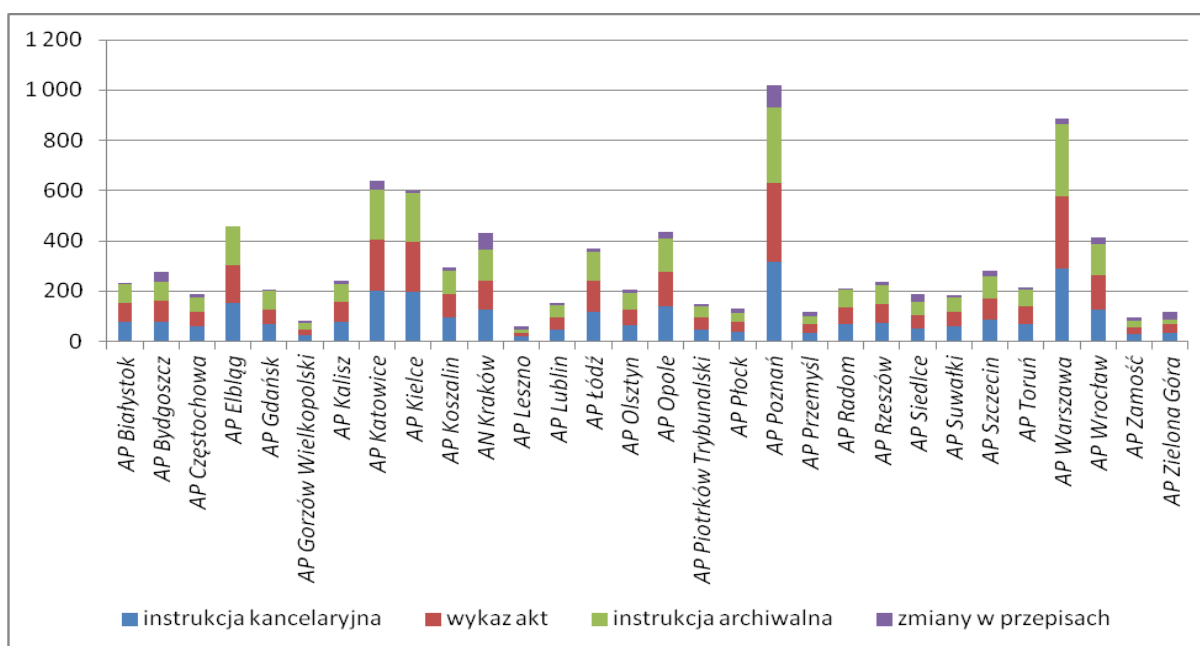
Począwszy od 2011 r. nastąpiła diametralna zmiana w zakresie realizacji tego zadania przez archiwa państwowe. Przyczyniło się do tego wydanie rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów z dnia 18 stycznia 2011 r. w sprawie instrukcji kancelaryjnej, jednolitych rzeczowych wykazów akt oraz instrukcji w sprawie organizacji i zakresu działania archiwów zakładowych (Dz. U. Nr 14, poz. 67 i Nr 27, poz. 140). W wyniku uchylecia dotychczasowych przepisów kancelaryjnych dla administracji samorządowej okazało się, że większość samorządowych jednostek organizacyjnych korzystała z tych przepisów, choć nie miała do tego podstaw prawnych. W latach 2011-2013 do archiwów państwowych napłynęła ogromna liczba normatywów do zatwierdzenia. Prognozy, że do czasu nowelizacji ustawy o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach zjawisko to będzie się utrzymywało, sprawdziły się. Podobną tendencję, coraz większego zainteresowania jednostek organizacyjnych uregulowaniem w odpowiedni sposób procesu zarządzania dokumentacją, w tym przede wszystkim dokumentacją elektroniczną, widać w centralnej administracji rządowej. Z ważniejszych spraw w tym zakresie warto wymienić uzgodnienia prowadzone z Ministerstwem Administracji i Cyfryzacji, czy Głównym Urzędem Geodezji i Kartografii, które wdrożyły systemy elektronicznego zarządzania dokumentacją.

W 2013 r. jednostki podległe Naczelnemu Dyrektorowi zaopiniowały w sumie **8 513** aktów prawnych, tj.: **2 862** instrukcji kancelaryjnych, **2 850** jednolitych rzeczowych wykazów akt i **2 801** instrukcji archiwalnych. W sumie w całej Polsce dokonano również uzgodnień **584** zmian w obowiązujących przepisach kancelaryjno-archiwalnych.

Wykres nr 3. Zmiany w liczbie uzgodnionych przepisów kancelaryjnych i archiwalnych w latach 2010-2013

Wykres nr 4. Liczba uzgodnionych przez poszczególne archiwa państwowe przepisów kancelaryjnych i archiwalnych w 2013 r.

Dodatkowo archiwa państwowe i NDAP zaopiniowały dla niepaństwowych i niesamorządowych jednostek organizacyjnych 23 przepisy kancelaryjne i archiwalne.

W 2013 r. kontynuowana była akcja opracowywania wzorcowych klasyfikacji i kwalifikacji dokumentacji dla różnych typów instytucji. Ma to stanowić istotne

wsparcie dla archiwów państwowych, jak i państwowych oraz samorządowych jednostek organizacyjnych w zakresie opracowywania jednolitych rzeczowych wykazów akt. W ramach Zespołu do wspierania archiwów państwowych i Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych w sprawach z zakresu opracowywania i opiniowania projektów przepisów kancelaryjnych i archiwalnych przygotowano w 2013 r. przykładową klasyfikację i kwalifikację dokumentacji dla ośrodków pomocy społecznej.

5.3.3. Powierzenie materiałów archiwalnych

Zgodnie z przepisami prawa, Naczelny Dyrektor uprawniony jest – na umotywowany wniosek i po pozytywnym zaopiniowaniu przez właściwe archiwum państwowe – powierzyć państwowym i samorządowym jednostkom organizacyjnym możliwość gromadzenia i przechowywania materiałów archiwalnych, stanowiących państwowy zasób archiwalny, tzn. zgodzić się, by materiały archiwalne nie były przekazywane przez pewien czas do archiwów państwowych.

W 2013 r. nie wydano w tym zakresie żadnego pozytywnego rozstrzygnięcia.

5.3.4. Użyczenie materiałów archiwalnych

W uzasadnionych przypadkach, gdy materiały archiwalne są niezbędne w prawidłowym funkcjonowaniu danej jednostki organizacyjnej, dyrektorzy archiwów państwowych mogą je użyczyć. W zakresie tych czynności archiwa wspierane są przez Naczelną Dyrekcję. Na podstawie umów użyczenia materiały archiwalne między innymi przechowywane są w Telewizji Polskiej S.A. i jej oddziałach regionalnych, w Polskim Radio S.A. i spółkach publicznego radia w terenie. W roku sprawozdawczym nie miał miejsca żaden przypadek użyczenia.

5.4. Wartościowanie dokumentacji

Określone w polskiej archiwistyce zasady selekcji dokumentacji i wyłaniania materiałów archiwalnych do wieczystego przechowywania opierają się na dwóch zasadach: wyborze instytucji, których dokumentację należy bezwzględnie zachować oraz na selekcji samej dokumentacji w tych instytucjach.

5.4.1. Ustalanie państwowych i samorządowych jednostek organizacyjnych jako wytwarzających materiały archiwalne

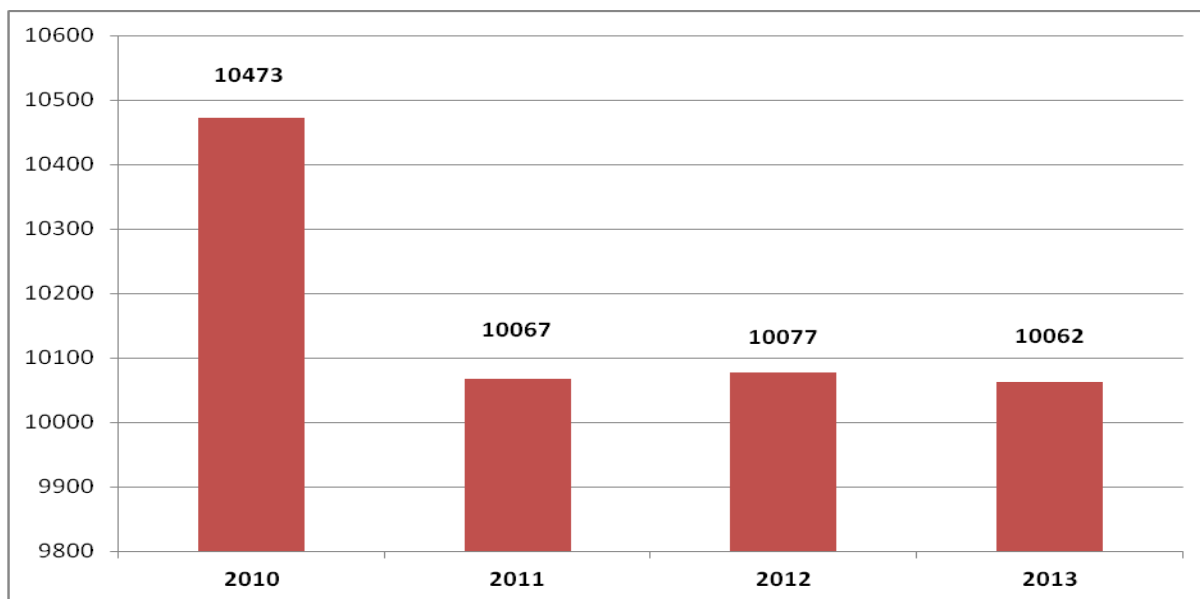
Naczelny Dyrektor oraz dyrektorzy archiwów państwowych mają ustawowo zagwarantowane prawo ustalania, które z działających państwowych

i samorządowych jednostek organizacyjnych wytwarzają materiały archiwalne, wchodzące do państwowego zasobu archiwalnego.

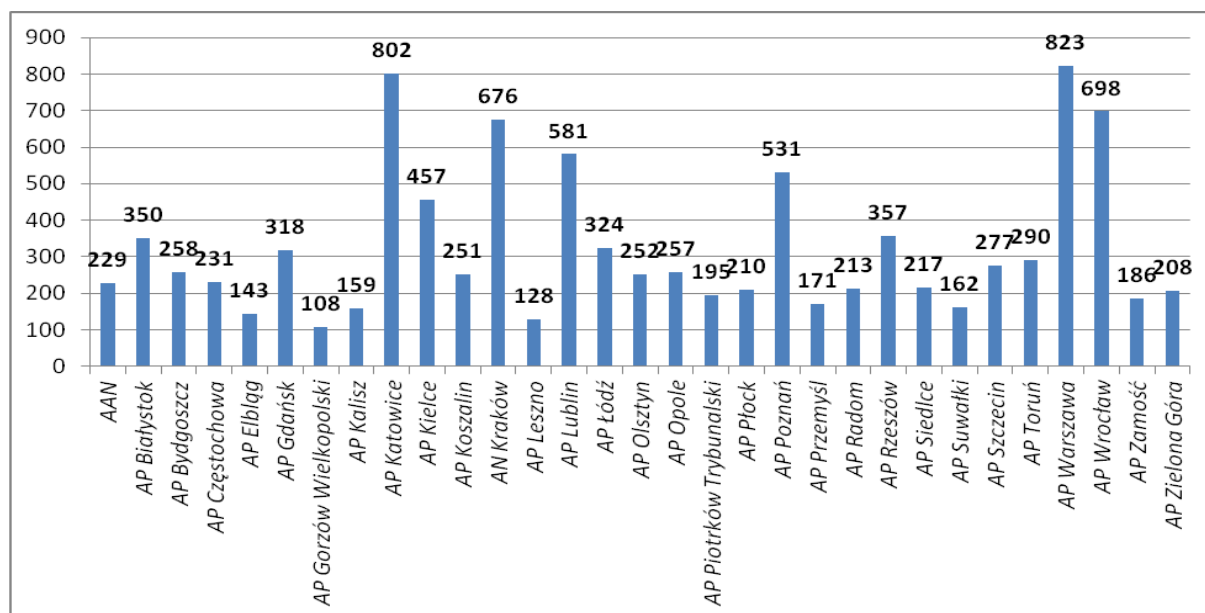
W roku sprawozdawczym ustalono **111** nowych jednostek organizacyjnych. Wykreślono natomiast **112** instytucji. Przyczynami wykreśleń były likwidacja lub upadłość podmiotu, jego przekształcenie, połączenie z inną instytucją, podział na dwie nowe instytucje lub też utrata statusu samodzielnej jednostki organizacyjnej.

Na koniec 2013 r. 31 archiwów państwowych nadzorowało bezpośrednio **10 062** jednostek organizacyjnych zarówno państwowych, jak i samorządowych, z ogólnej liczby **83 610** takich instytucji, co stanowi **12%**. Średnio na jeden etat działalności z zakresu nadzoru archiwalnego przypada prawie **77** instytucji. Liczba jednostek organizacyjnych pozostających pod nadzorem archiwów państwowych oscyluje w ostatnich kilku latach na podobnym poziomie. Wyjątkiem jest tu relacja roku 2011 i 2010. Wynikało to z kompleksowej korekty danych dokonanej przez Archiwum Państwowe we Wrocławiu.

Wykres nr 5. Zmiany w liczbie jednostek nadzorowanych przez archiwa państwowe w latach 2010-2013

Wykres nr 6. Liczba jednostek nadzorowanych przez poszczególne archiwa państwowe w 2013 r.

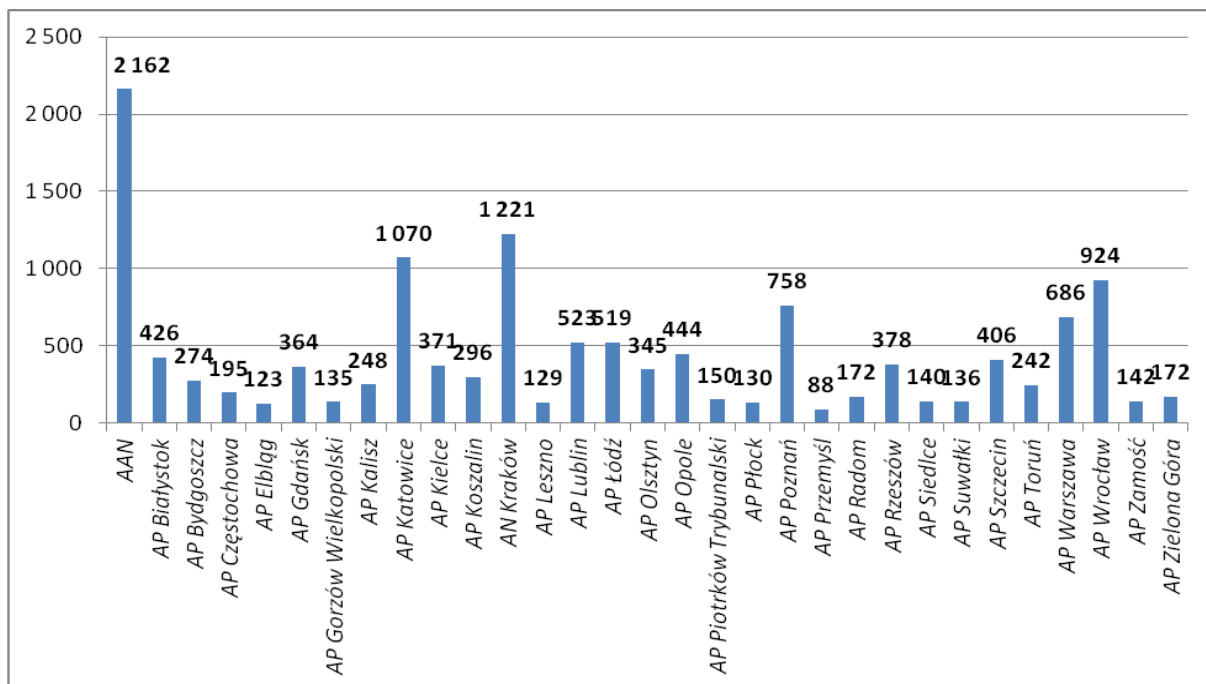
Powyższe dane wynikają z prowadzonej przez archiwa państwowe ewidencji jednostek nadzorowanych w formie bazy danych „Nadzór”.

5.4.2. Wyrażanie zgody na zniszczenie dokumentacji

Żadna państwowa i samorządowa jednostka organizacyjna nie może samodzielnie zdecydować o zniszczeniu jakiejkolwiek dokumentacji. Zgodnie z prawem wymagana jest w tym celu zgoda bądź Naczelnego Dyrektora (zgoda generalna) bądź dyrektora właściwego archiwum państwowego (zgoda jednorazowa).

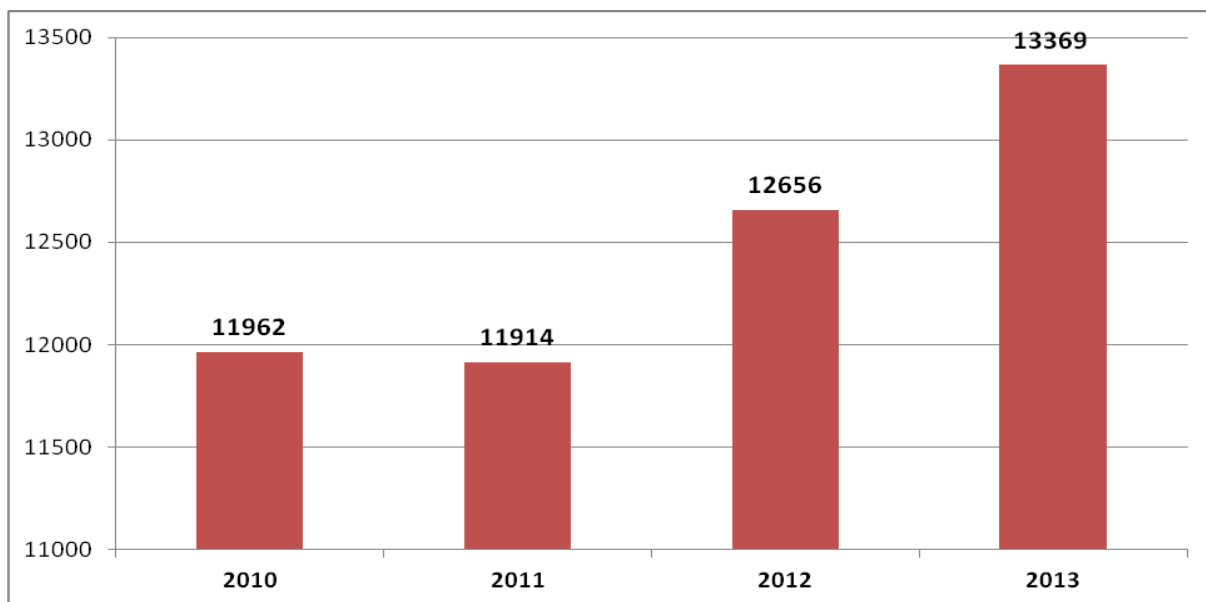
W roku sprawozdawczym Naczelny Dyrektor udzielił 6 zgód generalnych na brakowanie dokumentacji niearchiwalnej. Natomiast dyrektorzy archiwów państwowych w ramach swoich uprawnień wyrazili 13 369 zgód jednorazowych na zniszczenie prawie 290 km dokumentacji.

Wykres nr 7. Liczba wyrażonych w 2013 r. przez archiwa państwowe zgód na brakowanie dokumentacji niearchiwalnej

Warto zauważyć, że w 2013 r. znacznie wzrosła liczba wyrażonych zgód, choć jednocześnie objęły one mniejszą ilość dokumentacji:

Wykres nr 8. Zmiany w liczbie wyrażonych przez archiwa państwowe zgód na brakowanie dokumentacji niearchiwalnej w latach 2010-2013

Działania w zakresie wyrażania zgody na brakowanie dokumentacji niearchiwalnej poprzedzone były szczegółowymi postępowaniami wyjaśniającymi, w trakcie których wielokrotnie przedstawiciele archiwów państwowych wydłużali

czas przechowywania dokumentacji ze względu na znaczenie dowodowo-prawne i praktyczne. Przeprowadzali też skomplikowane i długotrwałe ekspertyzy archiwalne (w sumie **1 159** tego rodzaju ekspertyz na ich łączną ilość **2 409**). W trakcie ekspertyz archiwisanci państwowi, dokonując oceny sposobu wartościowania dokumentacji, wyłaniali szereg materiałów archiwalnych.

W 2013 r. również podmioty ze sfery prywatnej zwracały się do archiwów państwowych z wnioskiem o zaopiniowanie sposobu wartościowania dokumentacji. W sumie archiwa państwowe wyraziły **525** opinii w sprawach zniszczenia ponad **8,5** km dokumentacji.

5.4.3. Brakowanie dokumentacji z zasobu własnego archiwów państwowych

Po drugiej wojnie światowej archiwa państwowe zabezpieczając porzuconą dokumentację, jak i dokumentację likwidowanych jednostek organizacyjnych, przejmowały ją do własnych zasobów bez dokonywania oceny jej wartości archiwalnej. Obecnie, przy intensyfikacji prac, zmierzających do zestandaryzowanego zewidencjonowania i opracowania dokumentacji przechowywanej w ich zasobach, dokonują jej wartościowania celem ustalenia, jaka jej część rzeczywiście stanowi dokumentację o wartości historycznej (tj. materiały archiwalne). Z tego względu okazjonalnie wszczynana jest procedura tzw. brakowania dokumentacji z własnego zasobu. Procedura powyższa kontrolowana jest przez Naczelnego Dyrektora, który za każdym razem dodatkowo zasięga opinii CKAOD. W 2013 r. CKAOD rozpatrzyła 4 wnioski w tym zakresie, przy czym w przypadku dwóch z nich zatwierdzone zostało brakowanie w ilości 0,40 mb dokumentacji.

5.5. Szkolenia, konsultacje, doradztwo

Od dłuższego czasu Naczelnny Dyrektor i podległe mu jednostki postrzegani są jako podmioty uprawnione do rozstrzygania oraz doradzania w procesie postępowania z dokumentacją. W związku z tym wzrasta liczba udzielanych opinii o charakterze doradczym w formie pisemnej, telefonicznej czy osobistych spotkań. Liczba takich konsultacji wzrosła zwłaszcza od momentu wejścia w życie cytowanego już rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów z dnia 18 stycznia 2011 r. w sprawie instrukcji kancelaryjnej, jednolitych rzeczowych wykazów akt oraz instrukcji o organizacji i zakresie działania archiwów zakładowych oraz w związku z dużym zainteresowaniem wdrażaniem elektronicznego zarządzania dokumentacją. W 2013 r. archiwa państwowe udzieliły łącznie **43 829** konsultacji.

Zarówno pracownicy NDAP, jak i archiwów państwowych aktywnie włączali się w działania na rzecz przybliżenia problematyki prawidłowego zarządzania dokumentacją oraz postępowania z materiałami archiwalnymi, organizując otwarte spotkania szkoleniowe. Wyjaśnianie nowych rozwiązań, zawartych w ww.

rozporządzeniu Prezesa Rady Ministrów z dnia 18 stycznia 2011 r., odbywało się też za pośrednictwem serwisu informacyjnego na stronie internetowej archiwów, poprzez uczestnictwo w szkoleniach i kursach kancelaryjno-archiwalnych oraz w konferencjach specjalistycznych.

6. Wykorzystanie zasobu archiwalnego

6.1. Nadzór i działania koordynacyjne NDAP w zakresie wykorzystywania zasobu archiwalnego

Działania nadzorcze i koordynacyjne Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych w obszarze wykorzystywania zasobu archiwalnego obejmowały przede wszystkim:

- modernizację zasad korzystania z zasobu archiwalnego do celów poznawczych (nieurzędowych) ukształtowanych zarządzeniem Nr 4 Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych z 18 maja 2000 r. w sprawie organizacji udostępniania materiałów archiwalnych w archiwach państwowych, a następnie zmodyfikowanych zarządzeniem Nr 15 Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych z dnia 22 grudnia 2011 r., poprzez wprowadzenie zarządzenia Nr 4 Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych z dnia 1 lutego 2013 r. w sprawie organizacji udostępniania materiałów archiwalnych w archiwach państwowych;
- monitorowanie procesu wdrażania w archiwach państwowych nowych unormowań w zakresie udostępniania zasobu i wstępną ocenę stanu realizacji przepisów Zarządzenia Nr 4 NDAP z dnia 1 lutego 2013 r.;
- opracowanie koncepcji nowelizacji przepisów dotyczących udostępniania materiałów archiwalnych w obowiązującej ustawie z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach w związku z implementacją w krajowym systemie prawnym dyrektywy o ponownym wykorzystywaniu informacji sektora publicznego;
- działanie Naczelnego Dyrektora jako organu odwoławczego i skargowego w sprawach udostępniania materiałów archiwalnych i urzędowego potwierdzania treści tych materiałów;
- interpretowanie, zarówno na potrzeby osób prywatnych, jak i instytucji publicznych, przepisów dotyczących udostępniania zasobu archiwalnego;
- koordynowanie prac remontowych w pracowniach i czytelnich archiwów państwowych, mających na celu poprawę warunków udostępniania zasobu.

Szczególne znaczenie w obszarze wykorzystania zasobu archiwalnego w 2013 r. miała kompleksowa regulacja procesu udostępniania materiałów archiwalnych. Zarządzenie Nr 4 Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych z dnia 1 lutego 2013 r. w sprawie organizacji udostępniania materiałów archiwalnych w archiwach państwowych wprowadziło szereg ułatwień w dostępie do zasobu archiwów państwowych. Ograniczeniu uległ m.in. zakres danych oraz oświadczeń wymaganych od

użytkowników w związku ze zgłoszeniem zamiaru korzystania z materiałów archiwalnych. Uproszczono również zasady samodzielnego wykonywania przez użytkowników kopii udostępnionych im materiałów.

6.2. Tendencje wykorzystania zasobu archiwalnego

Wykorzystywanie materiałów archiwalnych przechowywanych przez archiwa państwowe obejmuje przede wszystkim: bezpośrednio i pośrednio udostępnianie zasobu, prezentację materiałów archiwalnych w ogólnie dostępnych rozległych sieciach informatycznych, wydawanie zaświadczeń, uwierzytelnionych odpisów, wyciągów i wypisów oraz uwierzytelnionych reprodukcji, a także dostarczanie materiałów archiwalnych dla potrzeb postępowania prowadzonego przez upoważnione organy oraz wypożyczenia materiałów archiwalnych, w szczególności do celów wystawienniczych.

W 2013 r. w zakresie wykorzystania zasobu archiwalnego odnotowano:

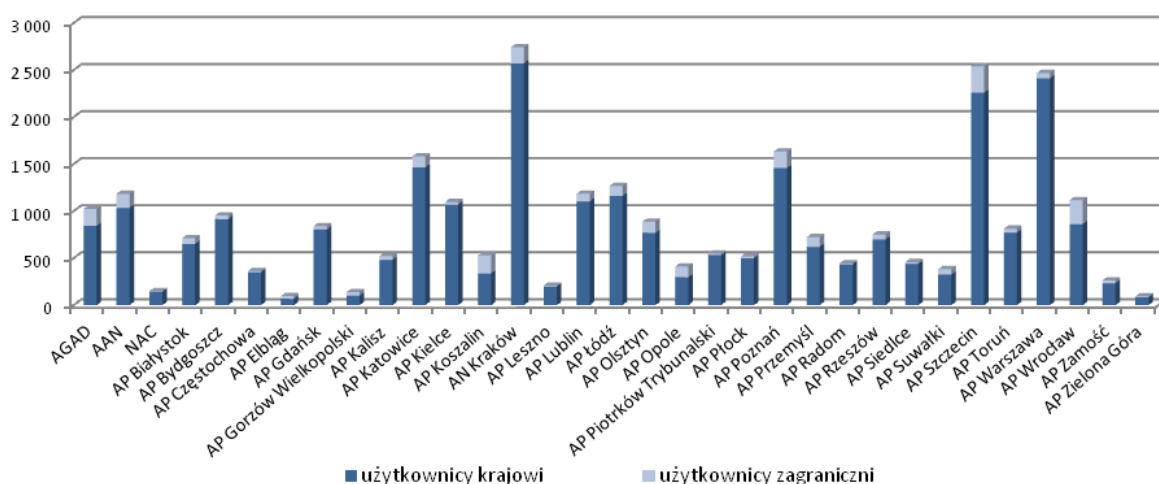
- wyraźne wzmocnienie, zauważalnej już w 2012 r., tendencji wzrostu liczby osób korzystających z możliwości dostępu on-line do materiałów archiwalnych zamieszczanych przez archiwa państwowe w Internecie, mającej swoje źródło w znaczącym zaangażowaniu sił i środków w działalność w zakresie digitalizacji zasobu i prezentacji wykonanych skanów w sieci;
- spadek liczby użytkowników oraz spadek liczby odwiedzin w pracowniach i czytelnich w porównaniu do roku poprzedniego, potwierdzający przewidywania, że wskaźniki charakteryzujące bezpośrednio udostępnianie materiałów archiwalnych, będą ulegały stopniowemu zmniejszeniu proporcjonalnie do rosnącego zainteresowania użytkowników internetowymi prezentacjami dokumentów z zasobu archiwów. Nie bez znaczenia pozostaje przy tym fakt, iż – w związku z prowadzonymi w archiwach państwowych pracami remontowymi i odbywającymi się w roku sprawozdawczym przeprowadzkami trzech archiwów do nowych obiektów – kilka pracowni było okresowo nieczynnych;
- spadek liczby zrealizowanych kwerend, na który – oprócz upowszechniania materiałów archiwalnych w ogólnie dostępnych sieciach informatycznych – wpływ miało m.in. czasowe wyłączenie z użytku części materiałów w związku z przemieszczaniem zasobu archiwów przeprowadzających się do nowych obiektów;
- spadek liczby skanów i fotografii cyfrowych wykonywanych przez archiwa państwowe na zamówienie użytkowników zasobu, spowodowany możliwością samodzielnego wykonywania przez użytkowników fotografii cyfrowych archiwaliów udostępnianych w czytelnich, a także coraz większym zakresem materiałów dostępnych on-line.

Ponadto niektóre archiwa państwowe zarejestrowały ogromny wzrost liczby udzielanych informacji telefonicznych związanych z instruktażem i pomocą w zakresie korzystania z materiałów archiwalnych dostępnych w formie skanów w Internecie.

6.3. Użytkownicy zasobu

W 2013 r. w pracowniach i czytelniach archiwów państwowych materiały archiwalne zostały udostępnione łącznie 28 633 osobom. W związku z występującymi w roku sprawozdawczym zakłóceniami normalnego toku udostępniania w kilku archiwach państwowych, w szczególności w archiwach przeprowadzających się do nowych obiektów, nie jest celowe dokonywanie porównań z wartościami z lat poprzednich.

Wykres nr 9. Użytkownicy zasobu w pracowniach archiwów państwowych w 2013 r. [na podstawie danych ze sprawozdań statystycznych KN-1 archiwów państwowych według stanu na dzień 31 grudnia 2013 r.]

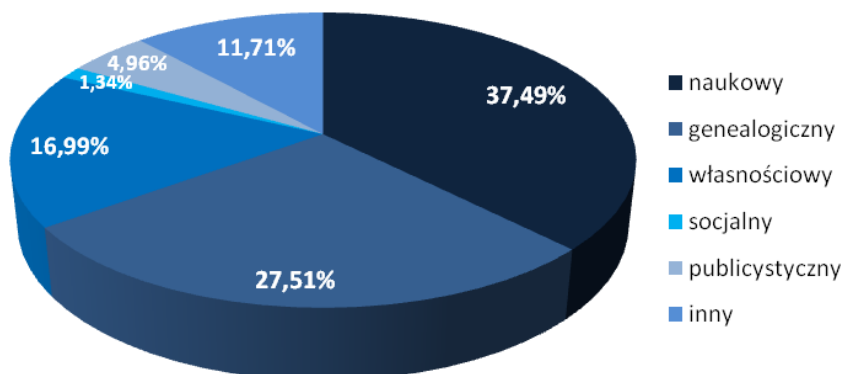

Najczęściej odwiedzanymi archiwami w 2013 r. były: Archiwum Narodowe w Krakowie (2 742 osoby), AP w Szczecinie (2 539 osób) oraz AP w Warszawie (2 467 osób).

Na mniej więcej stałym poziomie utrzymują się proporcje między użytkownikami krajowymi (prawie 91%) i zagranicznymi (ponad 9%). W 2013 r. archiwa państwowe odwiedziło 25 970 osób z kraju oraz 2 663 osoby z zagranicy. Wśród użytkowników zagranicznych znajdowali się m.in. obywatele: Niemiec, Stanów Zjednoczonych, Wielkiej Brytanii, Francji, Kanady, Włoch, Czech, Ukrainy, Izraela, Austrii, Australii.

W ostatnich latach bez większych zmian pozostaje także procentowy udział w udostępnianiu grup użytkowników wyodrębnionych według celu prowadzonych poszukiwań.

Wykres nr 10. Użytkownicy zasobu w 2013 r. według celu poszukiwań

W 2013 r., podobnie jak w roku poprzednim, najwięcej użytkowników przybyło do archiwów państwowych w celach naukowo-badawczych (10 735 osób; co stanowi 37,49% ogólnej liczby użytkowników). Drugą pod względem liczebności grupę użytkowników stanowili genealodzy (7 878 osób; 27,51%), a trzecią użytkownicy, którzy zadeklarowali, że celem ich odwiedzin jest dokumentowanie spraw własnościowych (4 865 osób; 16,99%). Analogicznie jak w 2012 r. użytkownicy najrzadziej odwiedzali pracownie i czytelnie w celach socjalnych (383 osoby; 1,34% ogólnej liczby użytkowników). Niewielki odsetek użytkowników stanowili także publicyści (1 420 osób; 4,96%). W innych celach z zasobu archiwów państwowych skorzystały 3 352 osoby (11,71% ogółu użytkowników).

Użytkownicy korzystający z zasobu archiwalnego w przeznaczonych do tego pomieszczeniach archiwów państwowych w 2013 r. odwiedzili je łącznie 92 876 razy. Najczęściej odwiedzane były pracownie i czytelnie Archiwum Narodowego w Krakowie (8 371 wizyt), AP w Poznaniu (7 406 wizyt) oraz AP w Warszawie (6 999 odwiedzin).

6.4. Udostępnianie materiałów archiwalnych w pracowniach

Na wartości wskaźników charakteryzujących bezpośrednie udostępnianie w 2013 r. znaczący wpływ miała niedostępność dla użytkowników części archiwaliów spowodowana przemieszczaniem zasobu archiwów państwowych przeprowadzających się do nowych obiektów. Wyłączenie z użytku – w skali dotychczas nienotowanej – części zasobu oraz czasowe zamknięcie pracowni kilku

archiwów państwowych utrudnia dokonanie porównania osiągniętych wyników z poprzednimi okresami sprawozdawczymi.

Tabela nr 4. Udostępnianie materiałów archiwalnych w pracowniach archiwów państwowych w latach 2011-2013 [na podstawie danych ze sprawozdań statystycznych KN-1 archiwów państwowych]

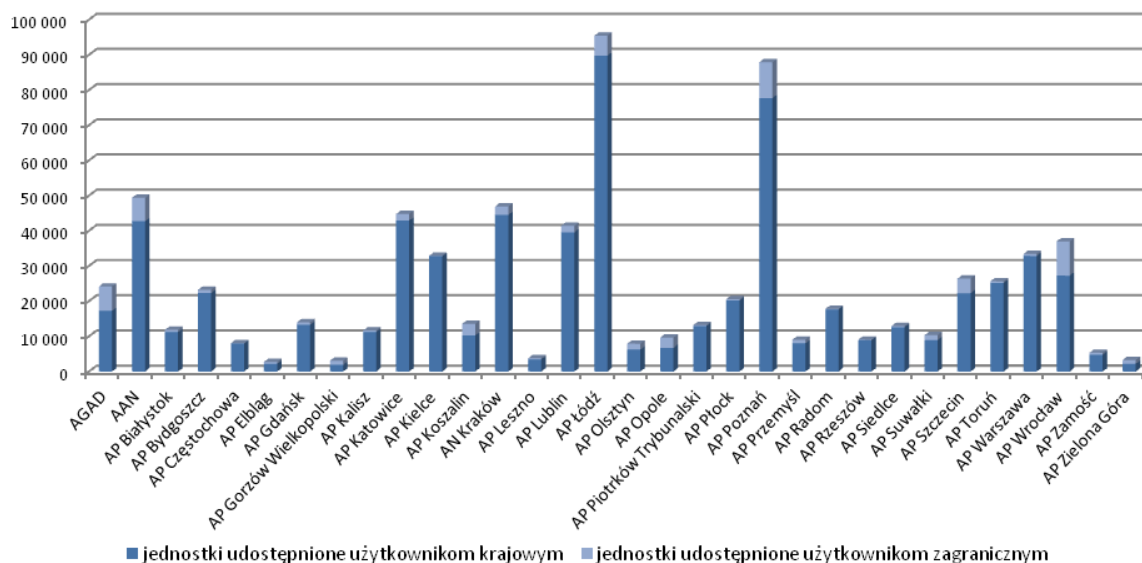
	2011	2012	2013
osoby	28 129	30 054	28 633
odwiedziny	105 664	100 741	92 876
udostępnione jednostki	1 903 863	1 031 553	3 468 614

W 2013 r., w porównaniu z poprzednim rokiem, zmalała zarówno liczba użytkowników (o 1 421 osób; 4,73%), jak i odwiedzin (o 7 865 wizyt; 7,81%), natomiast znacząco wzrosła liczba udostępnionych jednostek, co jest wynikiem zastosowania przez NAC odmiennej metody pomiaru (w przypadku udostępnianych fotografii zamiast podawanej wcześniej liczby jednostek inwentarzowych tożsamy z tematem, wykazano jednostki archiwalne, których w temacie może być kilkadziesiąt). Nie uwzględniając danych NAC liczba udostępnionych jednostek również wykazuje tendencję malejącą (w stosunku do 2012 r. spadek o prawie 11%).

W 2013 r. archiwa państwowe udostępniły łącznie 3 468 614 jednostek podczas 92 876 wizyt. Przeciętnie każdy użytkownik złożył trzy wizyty w archiwum. Użytkownicy krajowi odwiedzili archiwa 85 081 razy i skorzystali z 3 329 140 jednostek. Użytkownikom z zagranicy udostępniono 139 474 jednostki podczas 7 795 wizyt.

Najwięcej jednostek udostępniło NAC (2 712 521), co wynika ze specyfiki jego zasobu, składającego się w przeważającej mierze z fotografii. Wśród pozostałych archiwów państwowych na pierwszym miejscu pod względem liczby udostępnionych jednostek znalazło się AP w Łodzi, gdzie udostępniono 95 423 jednostki, AP w Poznaniu, w którym użytkownicy skorzystali z 87 887 jednostek oraz AAN, które udostępniło 49 366 jednostek.

Wykres nr 11. Udostępnianie w archiwach państwowych w 2013 r. w jednostkach (z wyłączeniem NAC)

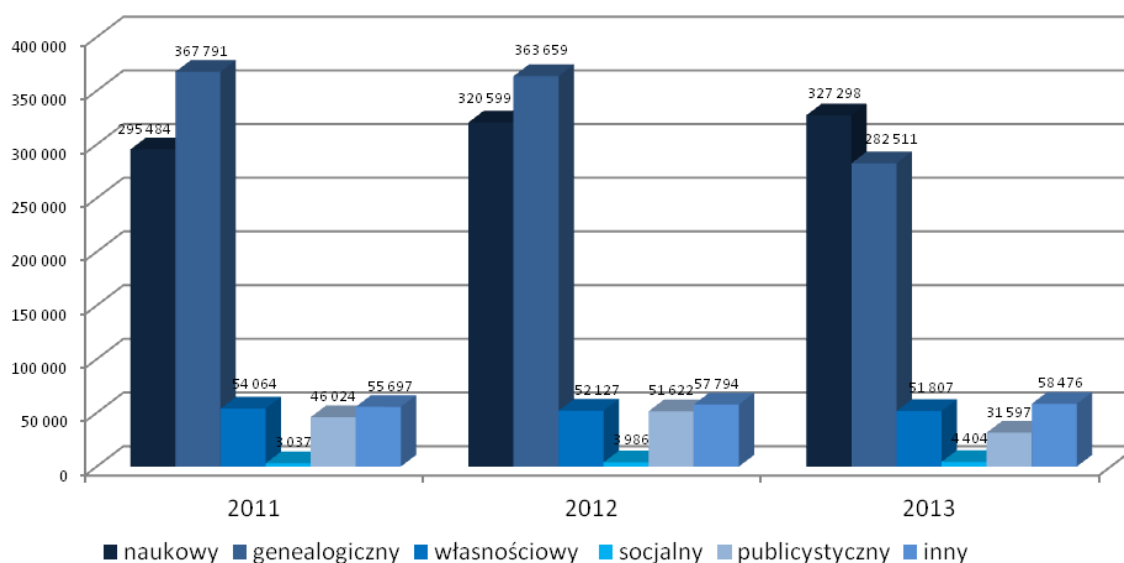
W skali całej sieci archiwalnej struktura udostępniania materiałów archiwalnych w pracowniach naukowych według poszczególnych celów kształtowała się w 2013 r. następująco:

Tabela nr 5. Udostępnianie materiałów archiwalnych w pracowniach archiwów państwowych w 2013 r.

Cel udostępnienia	Użytkownicy	Odwiedziny	Jednostki
Naukowy	10 735	43 642	1 577 049
Genealogiczny	7 878	26 486	512 114
Własnościowy	4 865	10 189	63 045
Socjalny	383	556	5 047
Publicystyczny	1 420	4 108	43 042
Inny	3 352	7 895	1 268 317

Ze względu na specyfikę zasobu NAC, szczegółowa analiza udostępniania według celów przeprowadzona została z wyłączeniem danych tego archiwum.

Wykres nr 12. Udostępnianie w archiwach państwowych w latach 2011-2013 według celu poszukiwań (z wyłączeniem NAC)

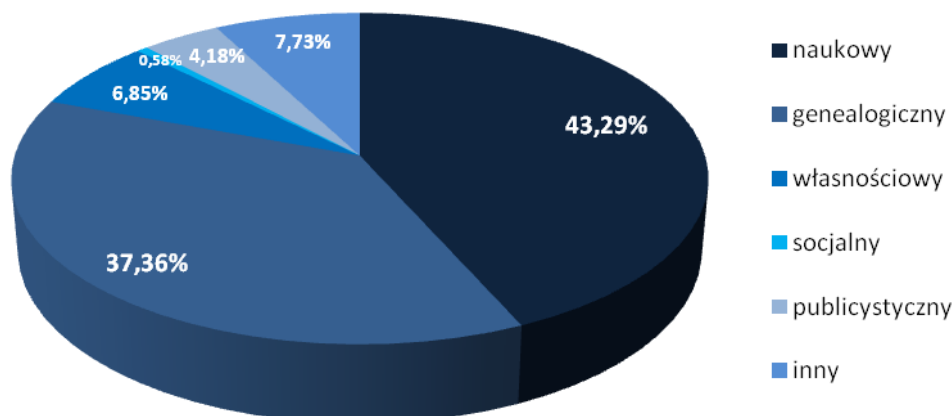

Najistotniejszym zaobserwowanym w latach 2011-2013 trendem jest spadek liczby jednostek udostępnianych do celów genealogicznych. W 2013 r., w porównaniu z 2012 r., liczba jednostek zamawianych przez genealogów spadła o ponad 22%. Jest to wynikiem przede wszystkim systematycznego zwiększania liczby kopii cyfrowych dostępnych on-line. Nie bez znaczenia pozostaje także coraz lepsze przygotowanie tej grupy użytkowników do prowadzenia poszukiwań i poprawa skuteczności wyszukiwania informacji m.in. dzięki komputerowym bazom danych.

W wyniku znacznego spadku liczby jednostek udostępnionych w celach genealogicznych, w roku sprawozdawczym nastąpiło odwrócenie ukształtowanych w poprzednich latach proporcji między udostępnieniami dla genealogów, a udostępnieniami w celach naukowych. Głównym celem korzystania z zasobu archiwalnego w 2013 r. stał się cel naukowy (ponad 43% ogólnej liczby udostępnień). Poziom udostępniania w celach naukowych w stosunku do poprzedniego okresu sprawozdawczego nie uległ jednak znaczącym zmianom – liczba jednostek, z których skorzystali użytkownicy deklarujący cel naukowy, wzrosła o 2%.

Odnotowano natomiast spory wzrost liczby udostępnień do celów socjalnych (o ponad 10%). Na porównywalnym poziomie jak w 2012 r. kształtowało się udostępnianie w sprawach własnościowych oraz w innych celach.

Wykres nr 13. Udostępnianie w archiwach państwowych w 2013 r. według celu poszukiwań (z wyłączeniem NAC)

Dominującymi celami korzystania z zasobu archiwalnego w roku sprawozdawczym były cel naukowy (327 298 jednostek) oraz cel genealogiczny (282 511 jednostek). W celu naukowym najczęściej udostępniano materiały archiwalne w AAN (78,61 % jednostek udostępnionych w tym archiwum), AGAD (69,42%) oraz Archiwum Narodowym w Krakowie (64,74%). Natomiast największy odsetek udostępnień w celach genealogicznych występuje w AP w Płocku (74,40% udostępnionych jednostek), AP w Elblągu (70,88%) oraz AP w Suwałkach (68,80%).

Znacznie rzadziej z zasobu korzystano w celu własnościowym. W 2013 r. w tym celu udostępniono 51 807 jednostek, co stanowi niecałe 7% ogólnej liczby udostępnień. Największy odsetek udostępnień w związku z dokumentowaniem spraw własnościowych odnotowano w AP w Warszawie (22,28% ogólnej liczby udostępnionych jednostek), AP w Przemyślu (19,60%) oraz AP w Rzeszowie (16,68%).

Użytkownikom deklaruującym korzystanie z zasobu do celów publicystycznych udostępniono 31 597 jednostek (4,18% ogólnej liczby udostępnionych jednostek).

Najrzadziej wykorzystywano materiały archiwalne w celach socjalnych (mniej niż 1% ogólnej liczby udostępnień). W sprawach socjalnych w archiwach państwowych – poza AAN, w którym w tym celu skorzystano z 5% ogólnej liczby udostępnionych jednostek – odnotowano znikomy odsetek udostępnień, co wynika przede wszystkim z faktu, iż większość potrzeb obywateli w zakresie potwierdzania uprawnień emerytalno-rentowych zaspokajana jest poprzez realizację kwerend.

7,73% ogólnej liczby udostępnień stanowiły udostępnienia do innych celów, niekwalifikujących się do żadnej z ww. kategorii, jak np. udostępnianie materiałów archiwalnych urzędom.

Użytkownicy zasobu NAC korzystali z materiałów archiwalnych przede wszystkim w celu naukowym (1 249 751 jednostek; 46% ogólnej liczby udostępnień) oraz w innych celach (1 209 841 jednostek, 44,60% ogólnej liczby udostępnień). W pozostałych kategoriach udostępniono łącznie prawie 253 000 jednostek, z tego większość do celów genealogicznych.

Struktura udostępniania materiałów archiwalnych w 2013 r. zasadniczo nie odbiega od struktury udostępniania w latach poprzednich.

Tabela nr 6. Struktura udostępniania w 2013 r.

okres historyczny	rodzaje archiwaliów
do 1795 r.	akta miast; akta parafii; akta metrykalne; archiwa osób, rodzin i rodów; akta cechów, akta podworskie i majątków ziemskich
1795–1918 r.	akta metrykalne i stanu cywilnego; akta miast i gmin; akta sądowe, notarialne i hipoteczne; akta katastralne; akta szkół, dyrekcji i inspektoratów szkolnych; akta rejencji; akta starostw powiatowych
1918–1939	akta miast i gmin; starostw powiatowych; akta notarialne; akta sądów; akta hipoteczne; materiały wydziałów powiatowych; akta szkół, inspektoratów szkolnych, kuratoriów; akta policji; kartografia i kataster
1939–1945	akta miast i gmin; akta starostw powiatowych; akta notariuszy; akta sądowe; akta hipoteczne; materiały osób; akta władz okupacyjnych; akta zakładów karnych
po 1945	akta rad narodowych oraz ich prezydiów; akta komitetów PZPR; materiały starostw powiatowych, urzędów wojewódzkich; akta sądowe; akta szkolne; akta miast i gmin, zarządów miejskich; akta urzędów repatriacyjnych; materiały przedsiębiorstw

W przypadku NAC dużym zainteresowaniem cieszyły się zbiór nagrań i zbiór filmów, archiwa fotograficzne osób prywatnych, a także materiały Centralnej Agencji Fotograficznej, Wojskowej Agencji Fotograficznej, Krajowej Agencji Wydawniczej, Rozgłośni Polskiej Radia Wolna Europa oraz dokumentacja programowa Polskiego Radia.

6.5. Prezentacje materiałów archiwalnych w Internecie

Archiwa państwowe systematycznie zwiększają liczbę prezentowanych w Internecie kopii cyfrowych. Materiały archiwalne z zasobu archiwów państwowych dostępne są m.in.: w serwisie „szukajwarchiwach.pl”, na stronach internetowych

archiwów, w bibliotekach cyfrowych oraz serwisach innych instytucji współpracujących z archiwami.

W administrowanym przez NAC serwisie „szukajwarchiwach.pl” na koniec 2013 r. prezentowano ok. 7,8 mln skanów materiałów archiwalnych z zasobu archiwów państwowych. W roku sprawozdawczym z zamieszczonych kopii cyfrowych skorzystało 295 368 użytkowników. Liczba wizyt przekroczyła 900 000.

Dostęp do kopii cyfrowych materiałów archiwalnych na własnych stronach internetowych zapewniają m.in. AGAD (księgi metrykalne z terenów tzw. zabużańskich, Metryka Koronna), AP w Olsztynie, AP w Szczecinie, NAC.

Biblioteki cyfrowe umożliwiają zapoznanie się z wybranymi materiałami z zasobu m.in. AP w Białymstoku (Podlaska Biblioteka Cyfrowa), AP w Katowicach (Śląska Biblioteka Cyfrowa), Archiwum Narodowe w Krakowie (Małopolska Biblioteka Cyfrowa), AP w Poznaniu (Wielkopolska Biblioteka Cyfrowa), AP w Szczecinie (Zachodniopomorska Biblioteka Cyfrowa „Pomerania”).

Na stronach towarzystw genealogicznych dostępne są kopie cyfrowe materiałów archiwalnych, głównie akt stanu cywilnego, z zasobu m.in. AP w Kielcach, Archiwum Narodowe w Krakowie, AP w Łodzi, AP w Warszawie.

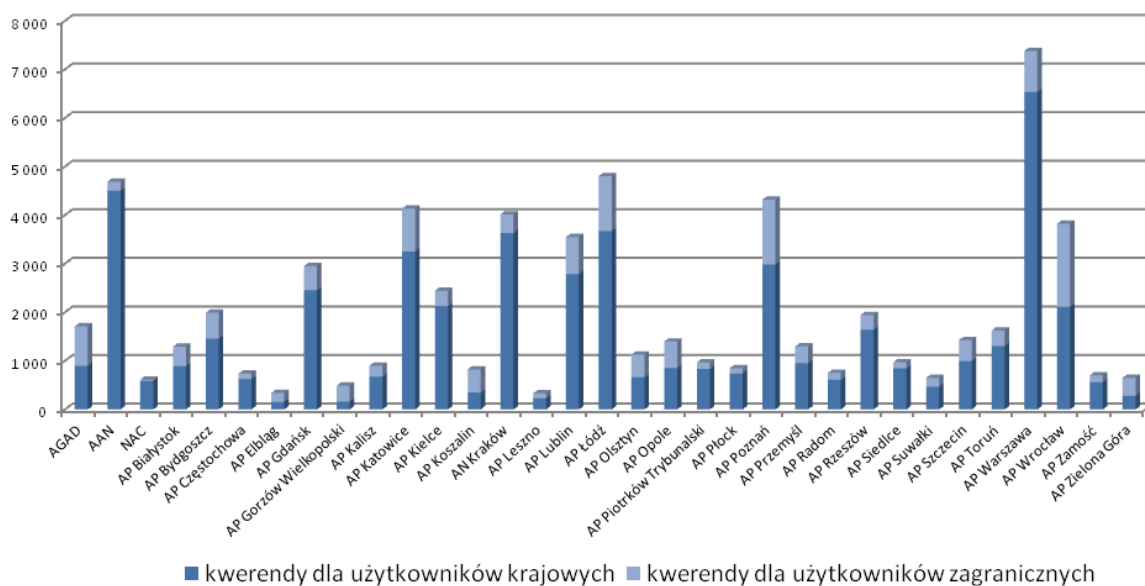
6.6. Kwerendy wykonywane przez archiwa państwowe

Archiwa państwowe na zlecenie użytkowników prowadziły we własnym zasobie poszukiwania informacji dotyczących określonego zagadnienia lub konkretnych osób.

W 2013 r. archiwa państwowe zrealizowały 65 708 kwerend na podstawie zasobu archiwalnego. W porównaniu z 2012 r. odnotowano spadek liczby kwerend o 4,72%, na który wpływ miało m.in. wyłączenie z użytku części zasobu archiwów przeprowadzających się do nowych obiektów, a także zwiększanie liczby kopii cyfrowych dostępnych w Internecie. Największą liczbę kwerend zrealizowało AP w Warszawie (7 380), AP w Łodzi (4 803) oraz AAN (4 689).

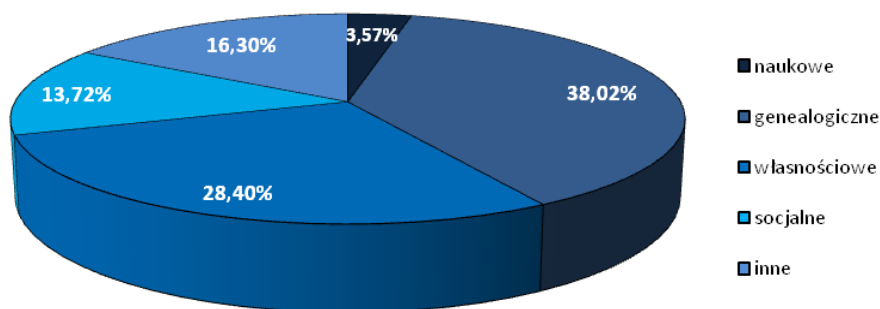
Większość kwerend z materiałów archiwalnych przeprowadzono na zlecenie użytkowników krajowych (50 872 kwerendy, co stanowi 77,42% ogólnej liczby kwerend). Dla zleceniodawców z zagranicy wykonano 14 836 poszukiwania (22,58%). Największy odsetek wniosków zagranicznych odnotowały: AP w Gorzowie Wielkopolskim (66,67%), AP w Koszalinie (57,70%) oraz AP w Zielonej Górze (56,60%).

Wykres nr 14. Kwerendy zrealizowane na podstawie zasobu archiwalnego w 2013 r. [na podstawie sprawozdań statystycznych archiwów państwowych według stanu na dzień 31 grudnia 2013 r.]

Struktura tematyczna kwerend w 2013 r. nie uległa istotnym zmianom w stosunku do poprzedniego okresu sprawozdawczego. Nieznacznie wzrosła liczba kwerend genealogicznych, naukowych oraz socjalnych, natomiast nieco zmalała liczba kwerend własnościowych oraz liczba poszukiwań zakwalifikowanych do kategorii „inne”.

Wykres nr 15. Struktura tematyczna kwerend w 2013 r. [na podstawie danych ze sprawozdań statystycznych KN-1 archiwów państwowych według stanu na dzień 31 grudnia 2013 r.]

Dominującym typem kwerend realizowanych w 2013 r. były kwerendy genealogiczne (24 980 wniosków; 38,02%). Najwięcej tego typu poszukiwań przeprowadziło AP w Poznaniu (2 394), AP w Łodzi (2 160) oraz AP w Warszawie (2 147). Dotyczyły one przede wszystkim informacji na temat członków rodziny, m.in. poszukiwania konkretnych osób (głównie na podstawie akt metrykalnych

i stanu cywilnego), rzadziej potwierdzenia lub wyszukania konkretnego faktu z życia przodka/przodków. Pojawiały się także ogólne zapytania o materiały dotyczące danej rodziny oraz prośby o ukierunkowanie poszukiwań.

Znaczną grupę (18 660 wniosków; 28,40%) stanowiły poszukiwania o charakterze własnościowym. Tego typu kwerendy szczególnie często były zlecane AP w Warszawie (4 261), AP w Łodzi (1 958) oraz AAN (1 903). Wiele spraw miało związek z przepisami ustawy z dnia 8 lipca 2005 r. o realizacji prawa do rekompensaty z tytułu pozostawienia nieruchomości poza obecnymi granicami Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 2005 r. Nr 169, poz. 1418). Wykonywano także kwerendy na potrzeby urzędów, w sprawach regulacji stanu prawnego nieruchomości. Pojawiały się również zapytania dotyczące dokumentów potwierdzających istnienie przedsiębiorstw, okoliczności ich funkcjonowania i objęcia procesem nacjonalizacji. Kwerendy o charakterze własnościowym dotyczyły też poszukiwań do celów spadkowych.

Trzecią pod względem liczebności grupę kwerend stanowiły wnioski zakwalifikowane do kategorii „inne” (10 711; 16,30%). Najwięcej tego typu kwerend zrealizowały: Archiwum Narodowe w Krakowie (1 692), AP w Katowicach (1 122) oraz AP w Gdańsku (1 061). Poszukiwania dotyczyły m.in. dokumentów związanych z historią regionalną, lokalnymi organizacjami, szkołami, znanymi osobami. Do tej grupy zaliczano również kwerendy informacyjne dotyczące zasobu Archiwum oraz wnioski składane przez sądy, prokuraturę, Instytut Pamięci Narodowej w związku z prowadzonymi postępowaniami.

Kwerend o charakterze socjalnym zrealizowano 9 014, co stanowi 13,72% ogólnej liczby kwerend. Najwięcej tego typu poszukiwań przeprowadziło AAN (1 222) oraz AP we Wrocławiu (1 175). Sprawy te dotyczyły m.in. udokumentowania uprawnień do świadczeń z tytułu wykonywania pracy przymusowej na rzecz Niemiec lub dodatków kombatanckich przyznawanych decyzją Kierownika Urzędu do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych, potwierdzenia ukończenia szkół, czy też odbycia służby w ramach Powszechnej Organizacji „Służba Polsce”.

Najrzadziej poszukiwano archiwaliów w celach naukowych (2 343; 3,57%) co wynika z faktu, że badacze zdecydowanie częściej wybierają możliwość bezpośredniego korzystania z materiałów archiwalnych w pracowniach i czytelnich archiwów państwowych.

Przeprowadzano także kwerendy tematyczne na zlecenie muzeów, archiwów państwowych i kościelnych, urzędów administracji rządowej i samorządowej. W roku sprawozdawczym realizowane kwerendy tematyczne dotyczyły m.in.:

- materiałów archiwalnych związanych z I wojną światową, w tym materiałów o charakterze pamiętnikarskim i epistolograficznym z lat 1914-1918 (na potrzeby Archiwum Narodowego w Krakowie oraz NDAP);

- materiałów archiwalnych odnoszących się do historii Żydów polskich (kwerenda dla Ośrodka Badań Historii Żydów AP w Rzeszowie na potrzeby projektu realizowanego z Muzeum Historii Żydów Polskich);
- materiałów archiwalnych związanych z „rzezią wołyńską” (dla NDAP);
- materiałów archiwalnych dotyczących Cmentarza Wojennego w Bykowni na Ukrainie (na potrzeby wydawnicze AAN);
- materiałów archiwalnych na temat życia i działalności Juliana Tuwima (do projektu wydawniczego AP w Piotrkowie Trybunalskim „*A może byśmy tak porozmawiali o Tuwimie*”).

Ponadto kontynuowano kwerendy do projektu Kancelarii Senatu oraz Kancelarii Prezydenta *Archiwa Przełomu 1989-1991*.

W 2013 r. kwerendy wykonywano także w Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych. Zrealizowano 930 kwerend o charakterze informacyjnym, głównie w ramach poszukiwań genealogicznych. Większość wnioskodawców kierowano do archiwów państwowych i innych instytucji w celu wykonania poszukiwań źródłowych.

W 2013 r. Naczelną Dyrekcję odwiedziło 94 użytkowników, którym udzielono informacji i udostępniano pomoce archiwalne. Udzielono też informacji telefonicznej 987 osobom. Większość pytań dotyczyła zagadnień potwierdzenia zatrudnienia i ubezpieczenia społecznego, dużo było także pytań z zakresu poszukiwań genealogicznych.

6.7. Reprografia dla użytkowników

Wykonanie w roku sprawozdawczym wybranych rodzajów reprodukcji dla użytkowników przedstawia poniższa tabela:

Tabela nr 7. Struktura reprodukcji dla użytkowników

rodzaj reprodukcji	liczba reprodukcji
kserokopie	279 045
mikrofilmy	96 955
fotografie cyfrowe	9 857
skany	144 110

Ponadto wykonywano wydruki fotografii cyfrowych i skanów oraz wydruki z mikrofilmów.

6.8. Bazy danych w archiwach państwowych

Dane o zasobie archiwalnym oraz różnych funkcjach pełnionych przez archiwa gromadzone są najczęściej w komputerowych bazach danych. Archiwa państwowe korzystają z baz danych przygotowanych przez NDAP oraz z wykonanych lokalnie.

W 2013 r. stosowano te same zestandaryzowane bazy danych, co w latach poprzednich tzn.:

- System Ewidencji Zasobu Archiwalnego - SEZAM,
- Zintegrowany System Informacji Archiwalnej - ZoSIA,
- NADZÓR (dane dotyczące archiwów zakładowych pod nadzorem archiwów państwowych),
- Inwentarze Zespołów Archiwalnych - IZA,
- Program Rejestracji Akt Metrykalnych i Stanu Cywilnego PRADZIAD,
- Ewidencje Ludności w Archiwaliach - ELA,
- System Udostępniania Materiałów Archiwalnych - SUMA,
- Rejestr Archiwalnych Poszukiwań - RAP,
- MIKROFILM,
- SCRINIUM,
- AFISZ,
- TOPOGRAF,
- FILMIK,
- SKAN.

Archiwa stosują także, prowadzoną wyłącznie on-line, bazę DOKUMENTACJA (ewidencja dokumentacji niearchiwalnej).

System SEZAM stosowany był w 32 archiwach państwowych oraz kilkudziesięciu innych instytucjach. System ZoSIA stosowany był w archiwach państwowych w Lublinie i Poznaniu oraz w kilkunastu instytucjach. Baza danych IZA była wykorzystywana w archiwach stosujących system SEZAM oraz udostępniona kilkunastu innym instytucjom. Polityka Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych, polegająca na nieodpłatnym udostępnianiu do stosowania zestandaryzowanych baz danych także innym instytucjom umożliwia gromadzenia i udostępnianie informacji o narodowym zasobie archiwalnym w jednolitych formatach. W 2013 r., podobnie jak w poprzednich kilkunastu latach, udostępniane były w Internecie dane z baz: SEZAM, ZoSIA, DOKUMENTACJA, IZA, SCRINIUM, PRADZIAD i ELA.

AP we Wrocławiu stosowało w sposób testowy system Access to Memory - AtoM, po przygotowaniu jego polskiej wersji językowej. System przygotowany został w Kanadzie we współpracy ze środowiskiem archiwistów, stosowany jest w kilkunastu krajach. Umożliwia opis zasobu zgodny z czterema standardami Międzynarodowej Rady Archiwów – ISAD(G), ISAAR(CPF), ISDIAH i ISDF.

Oprócz powyższych baz danych, z których dane są scalane i wspólnie przeszukiwane, w archiwach stosowano bazy lokalne, których liczba wynosiła 1505.

Do ich utworzenia używano różnych programów (ISIS, dBase, Clipper, FoxPro, Access, Excel, Word, php, MySQL).

Gromadzono w nich opisy zasobu archiwalnego (inwentarze, informatory, indeksy, wykazy, sumariusze), używano ich do zarządzania zasobem i wspomagania funkcji archiwów (inwentarze topograficzne, skontrum, ewidencja wypożyczeń i udostępniania, kancelaria, archiwum zakładowe) oraz do opisu zbiorów bibliotecznych (w tym profesjonalne systemy MAK i Libra 2000).

Wielkość lokalnych baz danych jest bardzo zróżnicowana. Zawierają one od kilku rekordów do kilkuset tysięcy rekordów, np. SAD w AP w Gdańsku – 136 490 rekordów, AP w Białymstoku Oddział w Łomży - GENEALOG – indeksy do akt stanu cywilnego - 187 208 rekordów; AP w Bydgoszczy - Akta gruntowe- 29 554 opisów oraz 86 290 haseł indeksowych; AP w Kaliszu – EwA – opisy j.a. – 215 763 rekordów; Notariat kaliski – rejestry i indeksy – 142 026; AN w Krakowie – Repatriant – listy osób - TC 70 – 126 115 rekordów; AP w Lublinie - Represje Stalinowskie – 273 890 rekordów; Książki Meldunkowe Miasta Lublina – 175 176 rekordów; AP w Łodzi – CENTRALA- 156 460 rekordów; AP w Płocku – GENeA – indeksy do akt stanu cywilnego – 112 721 rekordów; AP w Rzeszowie – AKCESJA – przekazywanie materiałów archiwalnych do archiwum – 45 677 rekordów i JRI – indeksy do ksiąg metrykalnych – 225 199 rekordów.

Wyjątkowy charakter mają dwie bazy danych. Pierwszą jest stosowana w NAC baza danych ZEUS, w której gromadzone są opisy dokumentacji fotograficznej i dźwiękowej. Wykonano ją w oparciu o Sybase Adaptive Server Anywhere. W końcu 2013 r. liczyła 180 849 rekordów - skanów fotografii wraz z opisami oraz 15 189 rekordów - opisów nagrań dźwiękowych. Dane z tej bazy prezentowane są w Internecie w systemie. Unikalny charakter ma również system FPNP, przejęty przez AAN od Fundacji Polsko-Niemieckie Pojednanie. Wykonany został w programie DBMS SQL i był stosowany jako pomoc kancelaryjna. Liczy on 1 353 043 rekordów.

7. Organy opiniodawcze i doradcze, komisje oraz zespoły międzyarchiwalne

7.1. Organy opiniodawcze i doradcze, komisje i zespoły działające przy NDAP

W roku sprawozdawczym przy Naczelnym Dyrektorsze Archiwów Państwowych działały następujące grona:

- **Rada Archiwalna**

W 2013 r. Bogdan Zdrojewski, Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego, powołał Radę Archiwalną kadencji 2013-2015. Przewodniczącym Rady został prof. dr hab. Krzysztof Mikulski (Uniwersytet im. Mikołaja Kopernika). W 2013 r. odbyły się dwa posiedzenia Rady – 8 kwietnia (inauguracyjne) i 17 października, podczas których przedstawiono informację o obecnej sytuacji archiwów państwowych oraz zaprezentowano założenia nowej ustawy Prawo archiwalne.

- **Centralna Komisja Metodyczna**

Przewodniczącą Komisji była Joanna Chojecka z AP w Koszalinie. W 2013 r. Komisja odbyła jedno posiedzenie kończące kadencję. W grudniu Naczelny Dyrektor powołał Komisję w nowym składzie na kadencję 2013-2017. Przewodniczącym został Sławomir Filipowicz z AP w Suwałkach.

- **Centralna Komisja Archiwalnej Oceny Dokumentacji (CKAOD)**

Przewodniczącą CKAOD kadencji 2012-2016 jest Iwona Fischer z Archiwum Narodowego w Krakowie. CKAOD obradowała na trzech posiedzeniach, w trakcie których m.in.:

- wyrażono opinię odnośnie wartościowania dokumentacji płatników, ubezpieczonych i świadczeniobiorców w ZUS;
- zaopiniowano projekt wskazówek w sprawie oceny wartości archiwalnej dokumentacji fotograficznej, który został przygotowany w NAC;
- wyrażono opinię odnośnie statusu Centrum Edukacji Zawodowej Resortu Finansów w zakresie tego, czy wytwarza materiały archiwalne;
- rozpatrzono 4 wnioski w sprawie zatwierdzenia brakowania dokumentacji z zasobu własnego archiwów państwowych oraz przeprowadzili ekspertyzę dokumentacji proponowanej do brakowania w AP w Katowicach Oddział w Żywcu.

Ponadto, członkowie CKAOD realizowali zadania wynikające z „Programu działania Centralnej Komisji Archiwalnej Oceny Dokumentacji kadencji 2012-2016” w następującym zakresie:

- przyjęli rekomendacje w zakresie wartościowania dokumentacji ze spisów powszechnych i rolnych (pkt 3.2. programu działania);

- przyjęli analizę dotyczącą oceny dotychczasowych metod selekcji archiwalnej na przykładzie stopnia zachowania dokumentacji odzwierciedlającej aktywność Urzędu Komunikacji Elektronicznej i jego poprzedników (pkt 3.3 programu działania);
- rozpoczęli dyskusję nad kryteriami wartościowania dokumentacji osobowej (akt osobowych) – pkt 3.1.a programu działania.

- **Rada do spraw informatyzacji i digitalizacji**

Powołana w 2012 r., składała się z przedstawicieli NDAP oraz AGAD, NAC i archiwów państwowych w Katowicach, Lublinie, Olsztynie i Poznaniu. Przewodniczącym Rady jest dr Andrzej Biernat Zastępca Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych. W 2013 r. Rada odbyła 5 posiedzeń plenarnych, na których omawiano i opiniowano zagadnienia oraz rekomendowano działania z zakresu: zarządzania projektem ZoSIA i wdrażania ZoSIA w archiwach, digitalizacji materiałów archiwalnych, udostępniania kopii cyfrowych, projektu Zapasowego Repozytorium Cyfrowego, wdrażania systemów EZD oraz budowy i funkcjonowania portali internetowych, m.in. szukajwarchiwach.pl. Członkowie Rady uczestniczyli też w pracach nad przygotowaniem projektów dokumentów rządowych: Program Zintegrowanej Informatyzacji Państwa i Program Operacyjny Polska Cyfrowa.

- **Zespół do wspierania archiwów państwowych i Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych w sprawach z zakresu opracowywania i opiniowania projektów przepisów kancelaryjnych i archiwalnych**

W działalności zespołu uczestniczyło 13 pracowników archiwów państwowych oraz 2 pracowników Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych. Zespół obradował na 3 posiedzeniach, w trakcie których opracował i przyjął propozycję klasyfikacji i kwalifikacji dokumentacji dla ośrodków pomocy społecznej. Przygotował też projekty klasyfikacji i kwalifikacji dokumentacji dla zespołów ekonomiczno-administracyjnych szkół oraz powiatowych centrów pomocy rodzinie.

- **Zespół naukowy do spraw analizy i nowelizacji wskazówek metodycznych wydanych przez Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych**

Zespół został powołany w 2012 r. W jego skład wchodził pracownicy NDAP, archiwów państwowych oraz wyższych uczelni. Przewodniczącą zespołu była Monika Andrasz-Mrozek z Archiwum Narodowego w Krakowie. W 2013 r. Zespół spotkał się na jednym posiedzeniu plenarnym kończącym prace. Ich efektem było przygotowanie raportu z dokonanej analizy przepisów metodycznych oraz rekomendacji dalszych działań w zakresie metodyki archiwalnej. W wyniku rekomendacji zespołu Naczelny Dyrektor powołał w grudniu 2013 r. trzy zespoły naukowe do opracowania: wskazówek

metodycznych dotyczących zasad opracowania materiałów archiwalnych w archiwach państwowych, standardu opisu materiałów archiwalnych w archiwach państwowych i wskazówek metodycznych dotyczących sporządzania indeksów. Zadaniem zespołów jest przygotowanie projektów nowych wytycznych metodycznych.

- **Zespół do spraw rozmieszczenia zasobu archiwalnego archiwów państwowych**

W pracach zespołu uczestniczy 7 pracowników archiwów państwowych i 1 pracownik Naczelnej Dyrekcji. Przewodniczącym zespołu jest Paweł Pietrzyk z AP w Łodzi. W 2013 r. zespół odbył 2 posiedzenia, w trakcie których ponownie rozpatrywał wnioski zgłoszone w 2010 r.

- **Komisja Zakupów Archiwaliów przy Naczelnym Dyrektorsze Archiwów Państwowych**

Komisji przewodniczy dr Andrzej Biernat Zastępca Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych. W 2013 r. członkowie Komisji Zakupu Archiwaliów przy NDAP czterokrotnie zebrali się na posiedzeniach, a dwukrotnie pracowali z wykorzystaniem systemu teleinformatycznego. W omawianym roku wpłynęło do Komisji 13 wniosków, z czego 12 zaopiniowano pozytywnie. Wśród zakupionych materiałów archiwalnych znalazło się archiwum rodziny Kossaków, zawierające korespondencję rodzinną, drobne rachunki oraz fotografie (razem 5350 obiektów).

- **Rada Redakcyjna czasopisma „Archeion”**

Na jednym posiedzeniu opiniowano artykuły proponowane do publikacji w tomach 113-114 czasopisma.

- **Rada Programowa do spraw przygotowania obchodów 100. rocznicy wybuchu i wydarzeń I wojny światowej**

Radzie przewodniczył Ryszard Wojtkowski Zastępca Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych.

7.2. Organy opiniodawcze i doradcze w archiwach państwowych

Do funkcjonujących w archiwach państwowych organów opiniodawczo-doradczych należą:

- **Rady naukowo-programowe**

W roku sprawozdawczym rady naukowo-programowe istniały w pięciu archiwach państwowych: w Archiwum Akt Nowych, Archiwum Głównym Akt Dawnych, Archiwum Państwowym w Kielcach, Archiwum Państwowym w Przemyślu i Archiwum Państwowym w Szczecinie.

Zbierały się one w trzech archiwach państwowych.

W AGAD w trakcie zebrania dyskutowano na temat planowanego utworzenia Archiwum Narodowego RP – Rada wydała w tej sprawie Stanowisko. Przedstawiono inicjatywy naukowe, wydawnicze i popularyzatorskie zrealizowane w 2013 r. oraz planowane w 2014. W AP w Kielcach, na pierwszym posiedzeniu Rady Programowej i Zespołu Redakcyjnego *Świętokrzyskich Studiów Archiwalno-Historycznych*, omawiano zagadnienia związane z promocją I tomu oraz strukturą II tomu. Podjęto również decyzję o rozszerzeniu Rady i wybrano recenzentów do II tomu. Tematem drugiego posiedzenia Rady Programowej i Zespołu Redakcyjnego *Świętokrzyskich Studiów Archiwalno-Historycznych* była analiza tekstów nadesłanych do II tomu oraz kwestia pozyskiwania autorów do kolejnych tomów periodyku. Natomiast w AP w Przemyślu na posiedzeniu Rady Naukowo-Programowej w nowym składzie przedstawiono sprawozdanie z działalności archiwum za rok 2012 oraz zamierzenia dotyczące działalności AP w Przemyślu na lata 2014-2020.

- **Komisje metodyczne**

W archiwach państwowych działały 24 komisje metodyczne, w których pracach uczestniczyli reprezentanci 33 archiwów. Komisje metodyczne zebrały się na 82 posiedzeniach, w trakcie których omawiano m.in. kwalifikacje nowo przyjętych zespołów do odpowiedniej grupy opracowania (A1, A2, A3), zatwierdzano metody opracowania różnych rodzajów materiałów archiwalnych i omawiano problemy metodyczne związane z opracowaniem oraz interpretacją przepisów w tym zakresie, opiniowano poprawność opracowania zespołów (zbiorów) oraz sporządzonych do nich pomocy ewidencyjno-informacyjnych, zatwierdzano inwentarze książkowe zespołów oraz zmiany w ewidencji zasobu. Przedmiotem dyskusji był także dokument końcowy Zespołu naukowego do spraw analizy i kierunków nowelizacji wskazówek metodycznych wydanych przez Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych. W 2013 r. najczęściej zbierały się komisje metodyczne: NAC, AP w Katowicach – wspólnie z AP w Częstochowie oraz AP w Olsztynie, które odbyły po 6 posiedzeń.

- **Zespoły zakupu archiwaliów**

Zespoły zakupu archiwaliów, obradujące w 23 archiwach, zebrały się na 110 posiedzeniach, podczas których omawiano oferty zakupu materiałów archiwalnych – najczęściej fotografii, materiałów ulotnych, kartograficznych, dokumentacji konserwatorskiej obiektów sakralnych i zabytkowych, a także podejmowano decyzje o ich nabyciu. Zapoznawano się również z katalogami aukcyjnymi, omówiono monitorowanie stron internetowych oferujących sprzedaż archiwaliów oraz dokonywano wycen archiwaliów przeznaczonych

do wypożyczenia na wystawy organizowane poza archiwami. Najczęściej zespół zakupu archiwaliów zbierał się w AP w Bydgoszczy (50 posiedzeń).

8. Działalność naukowa prowadzona przez archiwa państwowe

8.1. Zebrania naukowe

W 2013 r. zebrania naukowe zorganizowano w 24 archiwach. Łącznie odbyło się 71 zebrań, w czasie których wygłoszono 83 referaty i komunikaty. Najwięcej zebrań miało miejsce w AAN i AP w Poznaniu (po 7), następnie w AGAD, NAC i AP w Katowicach (po 5) oraz w AP w Kaliszu, AP w Kielcach, AN w Krakowie, AP w Szczecinie i AP w Warszawie (po 4). Prezentowane na spotkaniach referaty dotyczyły najczęściej materiałów źródłowych przechowywanych w zasobie archiwalnym oraz w zbiorach prywatnych, historii regionów, a także form popularyzacji wiedzy historycznej i roli edukacyjnej archiwów. Podejmowano również zagadnienia z zakresu zabezpieczania zasobu, w tym konserwacji i digitalizacji archiwaliów, teorii i metodyki archiwalnej, kształtowania zasobu archiwalnego oraz udostępniania. Poruszano problemy związane z digitalizacją oraz postępowaniem z dokumentacją elektroniczną. Oprócz referatów przedstawiane były sprawozdania z konferencji, seminariów, a także wyjazdów do instytucji polonijnych, w których uczestniczyli pracownicy archiwów. Wiele przedstawionych referatów było następnie przygotowanych do publikacji w wydawnictwach tradycyjnych oraz w Internecie.

8.2. Udział pracowników archiwów państwowych i NDAP w konferencjach naukowych

Archiwiści uczestniczyli w 2013 r. w 279 krajowych konferencjach naukowych, w trakcie których wygłosili 278 referatów dotyczących zagadnień historii oraz archiwistyki. Wiele tych konferencji było współorganizowanych przez archiwa państwowe oraz przez Naczelną Dyрекcję Archiwów Państwowych we współpracy z Instytutem Pamięci Narodowej (Colloquia Jerzy Skowronek Dedicata), z Polską Akademią Nauk Archiwum w Warszawie (Archiwa i kolekcje prywatne – dziedzictwo archiwalne, dziedzictwo kultury), ze Stowarzyszeniem Archiwistów Polskich (IV Krajowe Sympozjum Archiwalne „Nie tylko państwo tworzy historię”).

Pracownicy archiwów i NDAP brali udział m.in. w:

- III Seminarium w ramach „Archiwa Przełomu 1989-1991” (pod patronatem Prezydenta RP);
- seminarium „Procesy digitalizacji zasobów audiowizualnych (filmy i produkcja telewizyjna)” (pod patronatem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego);
- III Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej „Pieniądz i banki na Pomorzu” (pod patronatem Prezesa Narodowego Banku Polskiego);

- konferencji „Fonoteka w cyfrowym archiwum” (pod patronatem Polskiego Komitetu do spraw UNESCO);
- konferencji „Archiwa i kolekcje prywatne – dziedzictwo archiwalne, dziedzictwo kultury”;
- konferencji „Archiwalny PR – mit czy rzeczywistość? Rzec o roli archiwów w rozwijaniu świadomości historycznej społeczności lokalnej”;
- konferencji „Nowe funkcje archiwów”;
- IX Ogólnopolskim Seminarium Archiwalnym „Zarządzanie dokumentacją elektroniczną w praktyce”;
- IV Krajowym Sympozjum Archiwalnym „Nie tylko państwo tworzy historię”;
- Sympozjum naukowym „Zasada strukturalna jako podstawa opisu archiwaliów w zintegrowanych systemach informacji archiwalnej”.

Najwięcej uczestników i prelegentów z archiwów uczestniczyło w IV spotkaniu z cyklu *Toruńskie Konfrontacje Archiwalne* – „Nowa archiwistyka - archiwa i archiwistyka w późnonowoczesnym kontekście kulturowym”. Referaty wygłosili przedstawiciele AAN, NAC, AP w Kielcach, Piotrkowie Trybunalskim, Siedlcach i Szczecinie.

W 2013 r. archiwiści uczestniczyli także w 52 konferencjach międzynarodowych, wygłaszając 38 referatów. Wśród nich należy wymienić:

- konferencje „Das Vorrücken des Staats in die Fläche im langen 19. Jahrhundert” w Marburgu oraz „Archive bauen Brücken” w Bayreuth, podczas których w charakterze referentów wystąpili m.in. pracownicy AP w Katowicach;
- konferencję „Viertes Mitteleuropäisches Archivars- und Archivarinnen Treffen aus Einrichtungen mit Quellensammlungen zur deutschen Geschichte im östlichen Europa” w Bad Kissingen, podczas której referat wygłosił pracownik AP we Wrocławiu;
- XIII Międzynarodową Konferencję z cyklu *Colloquia Jerzy Skowronek dedicata* - „Dokumentacja elektroniczna i udostępnianie materiałów archiwalnych w Internecie” (w konferencji udział wzięło ponad 100 osób z ponad 20 krajów Europy i Azji, referaty wygłosili m.in. pracownicy NDAP – dr Ewa Perłakowska „Archiwa wobec e-urzędów” oraz Kazimierz Schmidt „Zanim stanie się Państwo 2.0. Od zwykłego obiegu dokumentów do wyrafinowanych e-usług”);
- V konferencję z cyklu *Polonica w zbiorach państw nadbałtyckich* – „Gdańsk a Rzeczpospolita w okresie staropolskim”;
- polsko-białoruską sesję naukową „Kresy Północno-Wschodnie. Wspólne dziedzictwo historyczne”;

- V edycję polsko-białoruskiej konferencji naukowej historyków „W 150 rocznicę Powstania Styczniowego 1863 r.” w siedzibie Ambasady RP w Mińsku;
- 14-te spotkanie EURASICA w Kirgistanie, poświęcone współczesnym problemom gromadzenia materiałów archiwalnych.

Naczelny Dyrektor i jego przedstawiciele uczestniczyli w ponad 15 konferencjach międzynarodowych, organizowanych przez służby archiwalne w następujących krajach: Białoruś, Irlandia, Litwa, Niemcy, Słowenia, Szwajcaria, Węgry, Włochy. Dominującą tematyką obrad była nowa rola archiwów w społeczeństwach informacyjnych oraz zagadnienia gromadzenia i udostępniania dokumentacji tradycyjnej oraz elektronicznej w archiwach europejskich.

Zastępca Naczelnego Dyrektora, Ryszard Wojtkowski, oraz Dyrektor AP w Łodzi, Piotr Zawilski, 20 listopada 2013 r. wzięli udział w XX Międzynarodowej Konferencji „Dokumentacja w środowisku informatycznym: efektywne zarządzanie dokumentem elektronicznym” w Moskwie zorganizowanej przez Wszechrzyjski Instytut Naukowo-Badawczy Zarządzania Dokumentacją i Archiwizacji.

8.3. Udział archiwów państwowych w projektach (projekty samodzielne i realizowane we współpracy)

Archiwa państwowe biorą udział, także we współpracy z innymi krajowymi oraz zagranicznymi instytucjami, w realizacji różnego rodzaju programów i projektów badawczych. W 2013 r. pracownicy archiwów państwowych uczestniczyli m.in. w:

- kontynuacji projektu *Inwentarz Archiwum Instytutu Literackiego „Kultura”*, koordynowanego przez Bibliotekę Narodową przy wsparciu Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych (w realizacji tego etapu projektu, obejmującego zewidencjonowanie i opisanie korespondencji kierowanej do redakcji „Kultury”, udział wzięli pracownicy NAC, AP w Gorzowie Wielkopolskim, AN w Krakowie, AP w Szczecinie i AP w Warszawie);
- projekcie „Kresy Północno-Wschodnie. Wspólne dziedzictwo historyczne”, realizowanym przez Naczelną Dyрекcję Archiwów Państwowych we współpracy z Stowarzyszeniem Archiwistów Polskich i Uniwersytetem Mikołaja Kopernika w Toruniu, w ramach konkursu Ministra Spraw Zagranicznych „Wspólne działania polsko-białoruskie” (przedstawicielka AAN dokonała tłumaczenia z języka rosyjskiego opisów polskich zespołów przechowywanych w Archiwum Państwowym Obwodu Brzeskiego w Brześciu oraz Archiwum Państwowym Obwodu Grodzieńskiego w Grodnie, weryfikacji ich nazw oraz nazw miejscowości).

Przedsięwzięcia podejmowane w roku sprawozdawczym miały najczęściej charakter badań nad historią regionalną. Ich inicjatorem były archiwa bądź stanowiły

one wynik współpracy z przedstawicielami środowisk lokalnych – jednostkami administracji samorządowej, instytucjami kultury, związkami zawodowymi.

Przedsięwzięciami własnymi archiwów były dwa projekty:

- realizowany przez AP w Łodzi, napisania i opublikowania biogramów funkcjonariuszy polskiej Policji Państwowej z terenu województwa łódzkiego, poległych i zaginionych na terenie ZSRR;
- badań w zakresie udokumentowania i opisanie pomników i tablic pamiątkowych w Jeleniej Górze, zainicjowany i zrealizowany przez pracownika AP we Wrocławiu.

AP w Łodzi nadal uczestniczyło też w projekcie obchodów I wojny światowej w województwie łódzkim i Bitwy Łódzkiej 1914 r. AP w Kielcach kontynuowało współpracę z Zarządem Regionu NSZZ „Solidarność” Ziemia Sandomierska oraz Instytutem Pamięci Narodowej Oddział w Rzeszowie w ramach projektu badawczego *Historia Solidarności Region „Ziemia Sandomierska” w latach 1980-1990*. AP w Gdańsku rozpoczęło prace nad wydaniem książki pamiątkowej ku czci wieloletniego dyrektora Archiwum – profesora Czesława Biernata. AP w Katowicach nadal współpracowało z Instytutem Badań Regionalnych przy Bibliotece Śląskiej w Katowicach przy projekcie: *Encyklopedia Województwa Śląskiego*, oraz z Urzędem Miasta Pszczyna nad *Monografią Pszczyny*.

Archiwa brały także udział w przedsięwzięciach badawczych realizowanych przez środowiska naukowe:

- pracownicy AGAD nadal uczestniczyli w projekcie *Dziedzictwo kulturowe po klasztorach skasowanych na ziemiach d. Rzeczypospolitej i Śląska w XVIII i XIX w.*, realizowanym przez Uniwersytet Wrocławski;
- AN w Krakowie podjęło współpracę ze środowiskiem historyków, sfragistyków, dyplomatów i konserwatorów w zakresie badań nad techniką wykonania oraz dziejami aktu lokacyjnego miasta Krakowa, wydanego przez księcia Bolesława Wstydliwego w 1257 r.;
- AP w Katowicach kontynuowało współpracę z Państwowym Instytutem Naukowym – Instytutem Śląskim w Opolu przy opracowaniu *Leksykonu mitów, symboli i bohaterów Górnego Śląska XIX–XX w.*;
- przedstawicielka AP w Szczecinie uczestniczyła w projekcie na rzecz Fundacji „Archivum Helveto-Polonicum” w szwajcarskim Fryburgu, realizowanym przez Naczelną Dyрекcję Archiwów Państwowych w ramach programu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego „Dziedzictwo kulturowe” Priorytet „Ochrona dziedzictwa kulturowego za granicą” (podczas prac opracowywano i digitalizowano zbiór „Archiwum żołnierzy 2 Dywizji

Strzelców Piesznych internowanych w Szwajcarii” z zasobu Fundacji „Archivum Helveto-Polonicum”);

- AP w Zielonej Górze nadal współpracowało z naukowcami z Uniwersytetu Zielonogórskiego, biorąc udział w projektach *Inskrypcje na terenach Polski Zachodniej* oraz *Cmentarze ewangelickie z lat 1815-1945 na terenach obecnego województwa lubuskiego*.

W siedzibie AP w Szczecinie w dniu 5 lutego 2013 r. odbyło się spotkanie dotyczące projektu *Partnerstwo Odry*, będące następstwem posiedzenia w 2012 r. w Greifswaldzie premierów landów Meklemburgii-Pomorza Przedniego, Brandenburgii, Saksonii i Berlina z marszałkami i wojewodami województw: zachodniopomorskiego, lubuskiego, dolnośląskiego i wielkopolskiego. W trakcie spotkania omówiono koncepcję przeniesienia współpracy polskich archiwów państwowych i niemieckich landowych ww. regionów z poziomu bilateralnego na szersze, grupowe współdziałanie w zakresie zabezpieczania, opracowania, udostępniania i popularyzacji dziedzictwa archiwalnego, rozwoju badań historycznych.

Ponadto pracownicy AP w Warszawie i AP we Wrocławiu uczestniczyli w projekcie *INDEX Pamięci Polaków Zamordowanych i Represjonowanych przez Hitlerowców za Pomoc Żydom*, zainicjowanym przez Instytut Studiów Strategicznych w Krakowie i koordynowanym przez Naczelną Dyрекcję Archiwów Państwowych.

8.4. Współpraca w zakresie archiwistyki

Archiwa państwowe kontynuowały współpracę w zakresie archiwistyki z placówkami naukowymi i uczelniami, przede wszystkim w zakresie organizacji praktyk studenckich i zajęć warsztatowych. Współpracowano m.in. z:

- Uniwersytetem Warszawskim (AAN, NAC i AP w Warszawie);
- Uniwersytetem Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie (AAN);
- Akademią Humanistyczną im. A. Gieyszтора w Pułtusku (AP w Warszawie);
- Akademią im. J. Długosza w Częstochowie (AP w Częstochowie);
- Uniwersytetem w Białymstoku (AP w Białymstoku);
- Uniwersytetem Śląskim w Katowicach (AP w Katowicach);
- Akademią Pomorską w Słupsku (AP w Koszalinie);
- Uniwersytetem im. Adama Mickiewicza w Poznaniu (AP w Poznaniu, AP w Koszalinie);
- Uniwersytetem Marii Curie-Skłodowskiej (AP w Lublinie);
- Uniwersytetem Opolskim (AP w Opolu);
- Uniwersytetem Humanistyczno-Przyrodniczym Jana Kochanowskiego w Kielcach – Filią w Piotrkowie Trybunalskim (AP w Piotrkowie Trybunalskim);
- Uniwersytetem Rzeszowskim (AP w Rzeszowie);

- Uniwersytetem Szczecińskim (AP w Szczecinie);
- Uniwersytetem Mikołaja Kopernika w Toruniu (AP w Toruniu);
- Uniwersytetem Zielonogórskim (AP w Zielonej Górze).

Archiwa zorganizowały praktyki łącznie dla 338 studentów – najwięcej miejsc zapewniły: AN w Krakowie (dla 101 praktykantów), AP we Wrocławiu (dla 33 praktykantów), AP w Katowicach (dla 23 praktykantów) i AP w Lublinie (dla 21 praktykantów). W pracach archiwów uczestniczyło również łącznie 93 wolontariuszy, z czego część stanowili studenci. Przygotowanie tego rodzaju zajęć stanowiło istotny wysiłek na rzecz edukacji w zawodzie archiwisty.

W większości przypadków pracownicy archiwów prowadzili także na tych uczelniach zajęcia dla studentów, w szczególności w zakresie metodyki archiwalnej, informacji naukowej, zarządzania dokumentacją, udostępniania zasobu oraz konserwacji. Podejmowano również wspólne działania w zakresie prac wydawniczych, np. AP w Lublinie we współpracy z Instytutem Historii Uniwersytetem Marii Curie-Skłodowskiej wydało w ramach serii *Fontes Lublinenses* piąty tom obejmujący „Akta sejmikowe Ziemi Chełmskiej 1572-1668”, natomiast AAN kontynuowało współpracę z Wydziałem Dziennikarstwa i Nauk Politycznych Uniwersytetu Warszawskiego w zakresie przygotowywania edycji źródeł do dziejów najnowszych z serii *Polska mniej znana*.

W ramach szeregu przedsięwzięć badawczych, popularyzatorskich i wydawniczych, archiwa państwowe współdziałały także z regionalnymi towarzystwami naukowymi, muzeami, archiwami kościelnymi i wyodrębnionymi, a także placówkami archiwalnymi w Niemczech, Czechach, Słowacji czy też Ukrainie.

Archiwa uczestniczyły też w organizacji kursów kancelaryjno-archiwalnych i warsztatów praktycznych.

8.5. Udział pracowników archiwów państwowych i NDAP we władzach instytucji naukowych i kulturalnych

Przedstawiciele 25 archiwów zasiadali w organach instytucji naukowych i kulturalnych. Zaliczyć można do nich:

- muzea –
 - dr hab. Piotr Greiner z AP w Katowicach pełnił funkcję członka Rady Muzeum Miejskiego w Tychach i Rady Muzeum Miejskiego w Rudzie Śląskiej i Komisji Historycznej Rady Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa w Województwie Śląskim,
 - dr Tomasz Matuszak z AP w Piotrkowie Trybunalskim pełnił funkcję członka Rady Muzeum im. Antoniego hr. Ostrowskiego w Tomaszowie Mazowieckim,

- Beata Herdzin z AP w Toruniu nadal pełniła funkcję członka Rady Programowej Muzeum Okręgowego w Toruniu,
- dr Marek Kietliński z AP w Białymstoku pełnił funkcję członka Rady Naukowo-Programowej Muzeum Podlaskiego w Białymstoku i Muzeum Wojska w Białymstoku,
- Marek Wojtylak z AP w Warszawie Oddział w Łowiczu pełnił funkcję przewodniczącego Rady Muzeum przy Muzeum w Łowiczu;
- kapituły –
 - Andrzej Grochowski z AP w Warszawie Oddział w Mławie pełnił funkcję przewodniczącego Kapituły Tytułu „Mławianin Roku”,
 - Andrzej Kędziora z AP w Zamościu pełnił funkcję członka Kapituły Nagrody „Zamojska Osobowość Roku MORANDO” przyznawanej przez media i rektorów szkół wyższych oraz laureatów;
- stowarzyszenia oraz instytucje regionalne –
 - dr Jan Macholak z AP w Szczecinie pełnił funkcję wiceprezesa Zarządu Oddziału Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego,
 - Piotr Pawłowski z AP w Kielcach oddział w Sandomierzu pełnił funkcję prezesa Sandomierskiego Stowarzyszenia Pamięć i Solidarność;
- towarzystwa historyczne –
 - Sławomir Iwaniuk z AP w Białymstoku pełnił funkcję wiceprezesa Białoruskiego Towarzystwa Historycznego,
 - Piotr Rybczyński z AP w Poznaniu Oddział w Koninie pełnił funkcję prezesa Towarzystwa Przyjaciół Konina,
 - dr Jan Basta z AP w Rzeszowie pełnił funkcję wiceprezesa Polskiego Towarzystwa Historycznego Oddział w Rzeszowie,
 - dr Tomasz Dziki z AP w Toruniu Oddział we Włocławku pełnił funkcję prezesa Polskiego Towarzystwa Historycznego Oddział we Włocławku,
 - dr Marek Romaniuk z AP w Bydgoszczy pełnił funkcję prezesa Zarządu Polskiego Towarzystwa Historycznego Oddział w Bydgoszczy,
 - dr Tadeusz Dzwonkowski z AP w Zielonej Górze pełnił funkcję wiceprezesa Zarządu Oddziału Polskiego Towarzystwa Historycznego w Zielonej Górze;
- stowarzyszenia archiwistów i stowarzyszenia przyjaciół archiwów –
 - Kazimierz Jaroszek dyrektor AP w Radomiu pełnił funkcję prezesa Stowarzyszenia Archiwistów Polskich,

- Piotr Zawilski z AP w Łodzi sprawował funkcję wiceprezesa SAP ds. współpracy z organizacjami społecznymi,
- prof. dr hab. Krzysztof Strykowski z AP w Poznaniu – funkcję wiceprezesa SAP ds. naukowych,
- dr Dariusz Rymar z AP w Gorzowie Wielkopolskim pełnił funkcję wiceprezesa Towarzystwa Przyjaciół Archiwum i Pamiątek Przeszłości,
- Dorota Czech z AP w Częstochowie sprawowała funkcję prezesa SAP Oddział w Częstochowie,
- Juliusz Sikorski z AP w Gorzowie Wielkopolskim pełnił funkcję prezesa SAP Oddział w Gorzowie Wielkopolskim,
- Sławomir Pułkownik z AP w Toruniu - funkcję prezesa SAP Oddział w Toruniu,
- Włodzimierz Janowski z AAN pełnił funkcję zastępcy prezesa SAP Oddział w Warszawie.

Dr Ewa Perłakowska z NDAP pełniła funkcję członka Rady Informatyzacji przy Ministerstwie Administracji i Cyfryzacji, Rady do spraw Narodowego Zasobu Bibliotecznego przy Bibliotece Narodowej, Rady Naukowej Głównego Inspektora Ochrony Danych Osobowych oraz Rady Programowej Projektu „Archiwa Przełomu”. Członkiem Rady Informatyzacji był także dr Hubert Wajs z AGAD.

9. Działalność edukacyjna, popularyzatorska i wydawnicza oraz w zakresie komunikacji społecznej

9.1. Nadzór i działania koordynacyjne NDAP w zakresie działalności edukacyjnej, wydawniczej i popularyzatorskiej

Działania nadzorcze i koordynacyjne Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych w zakresie działalności edukacyjnej i promocyjnej w roku sprawozdawczym obejmowały przede wszystkim:

- organizację i prezentację wystaw:
 - organizacja w siedzibie NDAP wspólnie z Archiwum Federacji Bośni i Hercegowiny wystawy *Srebrenickie Inferno* poświęconej zbrodni na ludności bośniackiej w Srebrenicy w lipcu 1995 r. (czerwiec 2013);
 - prezentacja wystawy *Nasi Izraelczycy. Losy polskich Żydów w Izraelu* zrealizowanej wspólnie z Ambasadą Izraela w Polsce w Sejmie RP podczas uroczystości związanych z 65. rocznicą powstania Państwa Izrael (lipiec 2013) oraz podczas Śląskiego Festiwalu Kultury Żydowskiej 2013 (październik 2013);
 - prezentacja wystawy *Polska rozproszona. Program zabezpieczenia polskiego dziedzictwa archiwalnego poza granicami kraju* podczas I Targów Wyposażenia Archiwów, Muzeów, Bibliotek i Kancelarii, nad którymi patronat honorowy objął Naczelny Dyrektor Archiwów Państwowych (wrzesień 2013);
- organizację prezentacji i konferencji prasowych:
 - konferencja z okazji 5. rocznicy powstania Narodowego Archiwum Cyfrowego oraz 5 milionami cyfrowych kopii dokumentów z zasobu archiwów państwowych w serwisie internetowych szukajwarchiwach.pl (kwiecień 2013); konferencja prasowa w związku z udostępnieniem w serwisie szukajwarchiwach.pl cyfrowych kopii dokumentów Rządu Rzeczypospolitej Polskiej na Uchodźstwie (wrzesień 2013);
 - uroczystości połączone z konferencją prasową przekazania dokumentów do państwowego zasobu archiwalnego m.in. mjr. Pawła Thommé (kwiecień 2013); spuścizny płk. Leona Waława Koca zawierającej fotografie dotyczące II Korpusu Polskiego (wrzesień 2013) i archiwum Jana Kułakowskiego (listopad 2013) do zasobu Archiwum Akt Nowych;
 - prezentacja prasowa publikacji pt. „Katyń. Listy ekshumacyjne i dokumenty Zarządu Głównego Polskiego Czerwonego Krzyża 1943-1944” w 70. rocznicę ekshumacji ofiar Zbrodni Katyńskiej (kwiecień 2013);

- koordynację ogólnopolskiej kampanii społecznej „Zostań rodzinnym archiwistą” prowadzonej przez archiwa państwowe i Program I Polskiego (w ramach trwającej 5 miesięcy kampanii powstało kilkadziesiąt audycji z udziałem pracowników archiwów państwowych, którzy zachęcali do tworzenia archiwów rodzinnych i radzili jak prowadzić badania nad historią rodzin; spośród prawie 100 opisów archiwów rodzinnych nadesłanych przez słuchaczy przedstawiciele archiwów państwowych i Polskiego Radia wyłonili najbardziej interesujące, które zostały opublikowane w książce pt. „Archiwa rodzinne”);
- organizację dwudniowego szkolenia dla pracowników archiwów państwowych pt. „Komunikacja społeczna w administracji publicznej. Jak rozmawiać z mediami?” (21-22 maja 2013 r.);
- wsparcie finansowe na podstawie Decyzji Nr 4 Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych z 15 lutego 2013 r. 32 projektów edukacyjnych, wydawniczych i wystawienniczych 17 archiwów państwowych, które zostały zrealizowane w roku sprawozdawczym (w związku z Decyzją Nr 4 do NDAP wpłynęło 76 wniosków o dofinansowanie z 28 archiwów państwowych);
- zawarcie porozumienia z Muzeum Historii Żydów Polskich, zakładającego prowadzenie wspólnych projektów naukowych, edukacyjnych i popularyzatorskich służących rozpowszechnianiu wiedzy o historii polskich Żydów, m.in. w oparciu o zbiory archiwów państwowych (luty 2013);
- informowanie o działalności Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych oraz wsparcie promocyjne działalności archiwów państwowych:
 - stałe informowanie i obsługa mediów;
 - prowadzenie strony internetowej NDAP, w tym zamieszczanie informacji o projektach edukacyjnych prowadzonych przez archiwa państwowe oraz stworzenie nowych zakładek: „Elektroniczne Zarządzanie Dokumentacją” oraz „Archiwa Rodzinne”;
 - prowadzenie oraz merytoryczne wzbogacanie zawartości Strefy Edukacyjnej m.in. poprzez informowanie o lekcjach archiwalnych prowadzonych przez archiwa państwowe;
- prowadzenie profilu „Archiwa państwowe” w portalach społecznościowych Facebook i Twitter oraz newslettera pt. „Wiadomości z archiwów państwowych”, gdzie publikowano informacje dotyczące działalności NDAP i archiwów państwowych;
- objęcie patronatu nad XV Ogólnopolskim Zjazdem Studentów Archiwistyki odbywającym się pod hasłem *Od pergaminu do blu-raya* (kwiecień 2013).

Zwrócono także uwagę na przypadającą w 2013 r. 150. rocznicę powstania styczniowego oraz rocznice związane z postacią Juliana Tuwima (sześćdziesięciolecie śmierci poety i stulecie jego debiutu literackiego), co znalazło odzwierciedlenie m.in. w realizowanych przez archiwa państwowe projektach wydawniczych i przygotowywanych wystawach.

Jednym z istotnych obszarów działalności Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych w 2013 r. były prowadzone prace wydawnicze. Spośród zaplanowanych i zatwierdzonych przez Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych pozycji wydawniczych były m.in.:

- **„Archiwa rodzinne”** – publikacja powstała w ramach kampanii społecznej pt. „Zostań rodzinnym archiwistą” prowadzonej przez Archiwa Państwowe i Program I Polskiego Radia od czerwca do października 2013 r. Barwnie przygotowane wydawnictwo prezentuje zbiory wybranych archiwów rodzinnych zgłoszonych do konkursu organizowanego podczas kampanii społecznej.
- **„Culture – Memory – Identities Memory of the World program and diversified perception of the past”** - publikacja jest zbiorem referatów wygłoszonych podczas IV międzynarodowej Konferencji Programu UNESCO *Pamięć Świata*, która odbyła się w 2011 r. w Warszawie. Organizatorem spotkania była Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych, Narodowe Centrum Kultury, Polski Komitet UNESCO. Uczestnicy konferencji dyskutowali na temat kierunków rozwoju Programu *Pamięć Świata* i możliwości współpracy międzynarodowej na forum tego programu.
- **„Katalog wydawniczy Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych na rok 2014”** prezentujący wydawnictwa, które będą dostępne w NDAP i AP w 2014 r.
- kalendarz na 2014 r. z fotografiami z zasobu archiwów państwowych wydany z okazji 100. rocznicy budowy mostu księcia Józefa Poniatowskiego w Warszawie.

Ponadto prowadzono prace nad przygotowaniem do druku CXIV tomu czasopisma naukowego **„Archeion”** oraz kontynuowano prace nad m.in. następującymi publikacjami:

- „Telegramy szyfrowe Poselstwa RP w Budapeszcie z lat 1939-1940”;
- „Dorobek polskiej myśli archiwalnej w zakresie metodyki opracowania zasobu”;
- „Pamiętnik Piotra Bańkowskiego”;
- „Colloquia Jerzy Skowronek dedicata”;
- „Ein fast vergessener Osteinsatz. Deutsche Archivare im Generalgouvernement und im Reichkommissariat Ukraine”.

W roku 2013 Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych wspierała sieć archiwów państwowych w działalności wydawniczej. Najlepsze projekty wydawnicze przygotowywane przez poszczególne archiwa państwowe otrzymały wsparcie finansowe.

W celu podniesienia poziomu merytorycznego czasopism naukowych o tematyce archiwalnej wydawanych przez archiwa państwowe Naczelny Dyrektor przeprowadził projekt mający na celu wsparcie finansowe przygotowania poszczególnych tytułów. Dzięki dofinansowaniu zostały przygotowane kolejne tomy następujących czasopism:

- „Szkice Archiwalno-Historyczne” (AP Katowice);
- „Krakowski Rocznik Archiwalny” (AN Kraków);
- „Rocznik Łódzki” (AP Łódź);
- „Archiwariusz Zamojski” (AP Zamość);
- „Szczeciński Informator Archiwalny” (AP Szczecin);
- „Miscellanea Historico-Archivistica” (AGAD);
- „Świętokrzyskie Studia Archiwalno-Historyczne” (AP Kielce);
- „Poznański Rocznik Archiwalno-Historyczny” (AP Poznań).

W portalu NDAP „Strefa Edukacyjna” została utworzona specjalna zakładka pt. „Czasopisma archiwów państwowych” prezentująca poszczególne tytuły.

Na przełomie listopada i grudnia 2013 r. Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych była obecna, jako wydawca podczas XXII Targów Książki Historycznej w Warszawie. Przeprowadzono wówczas, równoległe ze sprzedażą, akcje popularyzacyjne i informacyjne.

W ramach działalności wydawniczej prowadzono także dystrybucję egzemplarzy obowiązkowych i bezpłatnych oraz wymianę publikacji między NDAP a innymi instytucjami w kraju i za granicą. Publikacje wydawane przez Naczelną Dyrekcję rozesłane zostały do instytucji kultury, bibliotek, archiwów zagranicznych i krajowych, środowisk akademickich i naukowych, szkół, kuratoriów, przedstawicieli parlamentu i administracji państwowej oraz samorządowej.

9.2. Ważniejsze wydawnictwa oraz projekty edukacyjne i popularyzatorskie realizowane przez archiwa państwowe

W 2013 r. w całej sieci archiwów państwowych kontynuowano prace nad różnego typu publikacjami, wśród których znajdowały się pomoce archiwalne (przewodniki po zasobach, informatory, inwentarze zasobów), wydawnictwa źródłowe, monografie, albumy i inne opracowania historyczne, czasopisma archiwalne i wydawnictwa seryjne.

Do najważniejszych publikacji wydanych przez archiwa państwowe należą:

- **„Powstanie styczniowe w źródłach archiwalnych”**, (AP Piotrków Trybunalski) – publikacja będąca wydawnictwem źródłowym składa się z trzech części. Dwa pierwsze rozdziały pełnią funkcję wprowadzającą i prezentują zarys historii powstania w regionie oraz charakterystykę zasobu AP w Piotrkowie Trybunalskim, w którym przeprowadzono kwerendę. Część trzecią publikacji stanowi wykaz 90 wyselekcjonowanych dokumentów archiwalnych wraz z ich opisem.
- **„Łętownia (zarys dziejów)”** (AP Przemyśl) – książka ta jest drugim wydaniem pracy dr. Zdzisława Koniecznego poświęconej historii wsi Łętownia. Autorowi udało się dotrzeć do nowych materiałów archiwalnych, które wykorzystał w celu uzupełnienia publikacji.
- **„Elbląg w starej fotografii”** (AP Gdańsk) – w publikacji zaprezentowano ponad 160 zdjęć przedwojennego Elbląga, będących unikalnym świadectwem historii miasta. Większość obiektów uwiecznionych na zdjęciach została bowiem zniszczona w czasie działań wojennych na początku 1945 r.
- **„A może byśmy tak porozmawiali o Tuwimie”** (AP Piotrków Trybunalski) – publikacja powstała z okazji obchodów Roku Juliana Tuwima. Prezentuje ona materiały dotyczące poety przechowywane w zbiorach archiwów państwowych w Bydgoszczy, Gdańsku, Kielcach, Łodzi, Piotrkowie Trybunalskim, Płocku, Poznaniu, Warszawie i Wrocławiu oraz w AAN, NAC oraz Archiwum Narodowym w Krakowie.
- **„Gdy myślę, Ojczyzna – portrety sławnych Polaków w dokumencie archiwalnym...”** (AP Kielce) – książka jest katalogiem wystawy zorganizowanej przez AP w Kielcach, na której zaprezentowane zostały sylwetki znanych Polaków.
- **„Wracać do was i klepać będę nie myślę.... Listy z Syberii 1873-1879”** (AP Lublin) – książka zawiera edycję ok. 60 listów napisanych przez Józefa Siwińskiego z Syberii, na którą wyjechał z własnej woli po upadku powstania styczniowego. Publikacja przybliży ponadto historię rodziny Siwińskich na Lubelszczyźnie oraz braci Jana i Józefa w Rosji. Zawiera także odpisy dokumentów dotyczących członków rodziny oraz spis rzeczy zabranych przez Józefa w podróż na Syberię.
- **„Geometry małopolscy do końca XVIII wieku. Z dziejów geodezji i kartografii wielkoskalowej w Polsce”** (AN Kraków) – publikacja stanowi obszerne opracowanie historii małopolskiej kartografii od początku jej istnienia do rozbiorów Rzeczypospolitej.
- **„Cieniom przodków naszych... W 150. rocznicę Powstania Styczniowego”** (AP Kielce) – wydany z okazji obchodów 150. rocznicy powstania styczniowego album przedstawia archiwalia wybrane z zasobu AP w Kielcach

i jego oddziały w Sandomierzu. Prezentowane dokumenty dotyczą wydarzeń poprzedzających wybuch powstania i działań zbrojnych na Kielecczyźnie i ziemi sandomierskiej.

Część archiwów kontynuowała edycję własnych czasopism i wydawnictw seryjnych. Zaliczają się do nich: „**Teki Archiwalne**” (AAN), „**Miscellanea Historico-Archivistica**” (AGAD), „**Nadwarciański Rocznik Historyczno-Archiwalny**” (AP Gorzów Wielkopolski), „**Szkice Archiwalno-Historyczne**” (AP Katowice), „**Krakowski Rocznik Archiwalny**” (AN Kraków), „**Płockie Zeszyty Archiwalne**” (AP Płock), „**Poznański Rocznik Historyczno-Archiwalny**” (AP Poznań), „**Rocznik Historyczno-Archiwalny**” (AP Przemyśl), „**Prace Historyczno-Archiwalne**” (AP Rzeszów), „**Prace Archiwalno-Konserwatorskie**” (AP Siedlce), „**Rocznik Augustowsko-Suwalski**” (AP Suwałki), „**Szczeciński Informator Archiwalny**” (AP Szczecin), „**Kronika Warszawy**” (AP Warszawa), „**Archiwariusz Zamojski**” (AP Zamość), „**Świętokrzyskie Studia Archiwalno-Historyczne**” (AP Kielce).

W roku sprawozdawczym archiwa państwowe prowadziły różnorodne projekty edukacyjne i popularyzatorskie, w tym:

- organizowanie wystaw stacjonarnych i internetowych, m.in.:
 - ekspozycji poświęconych 150. rocznicy wybuchu powstania styczniowego (np. AGAD *Mors sola victris, gloria victis – Śmierć jedynym zwycięzcą, chwała zwyciężonym*, AP Siedlce *Powstanie styczniowe w Sokółowie Podlaskim i powiecie sokołowskim*, AP Suwałki wspólnie z archiwami litewskimi *Powstanie styczniowe w województwie augustowskim. Uczestnicy i ich losy. 1863m. sukilimo dalyviai Augustavo vaivadijoje ir jų liki mai*, AP Szczecin *150. rocznica czynu niepodległościowego. Powstanie styczniowe 1863 z perspektywy władz pruskiego Pomorza. Pomorskie echa*, AP Warszawa *Na bój, na krwawy, święty, a prawy. Powstanie Styczniowe 1863–1864*);
 - wystaw o charakterze ogólnopolskim (np. AP Gorzów Wielkopolski *Prezydent Ignacy Mościcki i jego epoka w zbiorach archiwów polskich*);
 - wystaw o charakterze lokalnym (np. APW *Wola pamięci – Cmentarz Powstańców Warszawy na Woli*, AP Płock *Ludzie i statki. Historia Płocka Wisłą pisana*);
- organizowanie i współorganizowanie konferencji naukowych (np. AGAD – międzynarodowa konferencja *Od traktatu kaliskiego do pokoju oliwskiego. Polsko-krzyżacko-pruskie stosunki dyplomatyczne w latach 1343–1660*), paneli dyskusyjnych (np. AP Olsztyn *Archiwum olsztyńskie w oczach użytkowników*) i cyklicznych spotkań (np. AP Poznań *Popołudnie z dokumentem*, AP Kielce *Spotkania ze źródłem archiwalnym*);
- prowadzenie lekcji archiwalnych dla dzieci i młodzieży (np. AP Gorzów Wielkopolski *Poznaj historię swojej rodziny*, AP Częstochowa *Co kryje archiwum*),

a także warsztatów metodycznych dla nauczycieli (np. AP Warszawa wspólnie z Mazowieckim Samorządowym Centrum Doskonalenia Nauczycieli, AP Kielce wspólnie z Samorządowym Ośrodkiem Doradztwa Metodycznego i Kształcenia Nauczycieli w Kielcach);

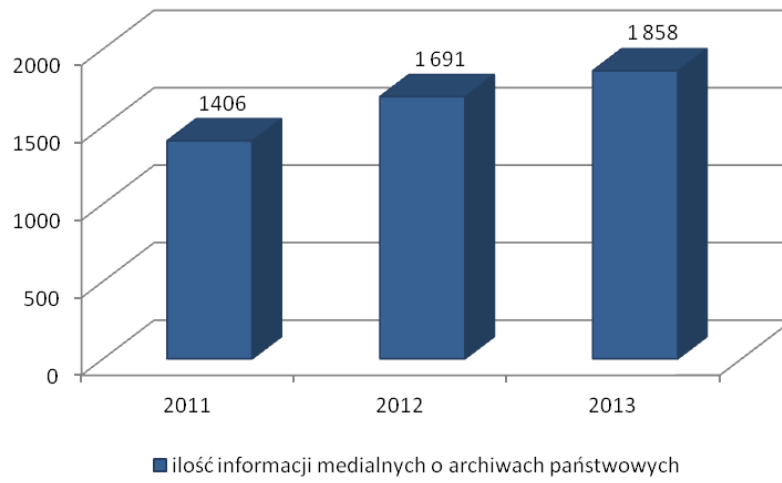
- udział w obchodach m.in. Międzynarodowego Dnia Archiwów, Światowego Dnia Dziedzictwa Audiowizualnego, Europejskich Dni Dziedzictwa, Nocy Muzeów, Nocy Kultury, jak również organizowanie różnego rodzaju akcji edukacyjnych, konkursów (np. AP Kalisz *Ad fontes! Odkrywamy tajemnice Kalisza i regionu kaliskiego*, AP Kielce wraz z Miastem Kielce *Stąd mój ród* – konkurs dla Polaków mieszkających w Winnicy (Ukraina)) oraz gier miejskich (np. AP Elbląg *Malbork oczami przeszłości*);
- tworzenie w archiwach państwowych, w ramach projektu Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych pt. *Archiwa rodzinne*, punktów konsultacyjnych, w których można uzyskać porady dotyczące prowadzenia rodzinnego archiwum, a także organizowanie spotkań poświęconych gromadzeniu rodzinnych pamiątek, m.in. z osobami prowadzącymi rodzinne archiwa (np. AP Przemyśl *Archiwa Rodzinne. Czy warto chronić rodzinne dokumenty?*);

W roku sprawozdawczym kontynuowana była także współpraca archiwów z uczelniami wyższymi, uniwersytetami trzeciego wieku, muzeami, bibliotekami, stowarzyszeniami oraz innymi instytucjami oświaty, nauki i kultury w zakresie m.in. organizacji wystaw, konferencji naukowych, spotkań ze studentami.

Informacje o działalności edukacyjnej archiwów państwowych były publikowane na ich stronach internetowych oraz w mediach społecznościowych, jak również w prasie, radiu i telewizji.

Działalność archiwów państwowych była przedmiotem 1 858 informacji medialnych o zdecydowanie pozytywnym wydźwięku. Archiwa państwowe odnotowały także prawie 5 mln wejść na swoje strony internetowe.

Wykres nr 16. Obecność archiwów państwowych w mediach [na podstawie sprawozdań statystycznych archiwów państwowych za lata 2011-2013]

10. Współpraca międzynarodowa

10.1 Realizacja bilateralnych porozumień archiwalnych i współpraca z organizacjami międzynarodowymi

W 2013 kontynuowano realizację zobowiązań wobec partnerów zagranicznych, wynikających z bilateralnych umów o współpracy archiwalnej, zawartych z 26 partnerami.

Naczelny Dyrektor Archiwów Państwowych podpisał trzy nowe porozumienia o współpracy: z organizacją międzynarodową Jewish Records Indexing Poland na realizację projektu indeksowania żydowskich akt metrykalnych, z Archiwum Federacji Bośni i Hercegowiny oraz Archiwum Narodowym Estonii o współpracy bilateralnej. Ponadto rozpoczęto negocjacje w sprawie zawarcia kolejnych 5 porozumień: z Armenią, Bułgarią, Indiami, Mołdową oraz Wietnamem.

W ramach pogłębiania wzajemnych relacji z partnerami ze wschodniej Europy Naczelny Dyrektor przyjął w Polsce szefów zarządów archiwów mołdawskich (styczeń 2013 r.) oraz ukraińskich (kwiecień 2013 r.). Szczególne znaczenie miało spotkanie z delegacją ukraińską, w trakcie którego strony zgodziły się na powołanie wspólnego zespołu ekspertów ds. dziedzictwa archiwalnego oraz intensyfikację procesu mikrofilmowania i digitalizowania archiwaliów polskich na Ukrainie.

Ożywienie współpracy polsko-rosyjskiej oraz problemy rewindykacji archiwaliów polskich z Rosji były przedmiotem obrad w Moskwie w czasie kilkudniowej wizyty roboczej Naczelnego Dyrektora i jego współpracowników w maju 2013 r. W wyniku podjętych ustaleń powołano w nowym składzie zespół ekspertów polsko-rosyjskich do prac nad restytucją polskich materiałów archiwalnych, znajdujących się w archiwach rosyjskich. Przygotowano opracowanie informacyjne w zakresie problemu rewindykacji archiwaliów z Rosji na posiedzenie sejmowej komisji kultury i środków masowego przekazu.

W ramach zobowiązań dwustronnych kontynuowano realizację programu wymiany bezdewizowej archiwistów z takimi państwami jak: Austria, Czechy, Niemcy. Łącznie wyjechało do tych państw 7 polskich archiwistów. Opracowano szereg materiałów informacyjnych oraz opinii dla MSZ i MKiDN w sprawie stanu współpracy archiwalnej z różnymi krajami (m. in. Azerbejdżan, Bośnia, Czarnogóra, Gruzja, Hiszpania, Iran, Izrael, Korea Płd. i Płn., Łotwa, Kazachstan, Korea Północna, Korea Południowa, Rosja, Sri Lanka, Ukraina, Wielka Brytania).

Naczelny Dyrektor i jego przedstawiciele uczestniczyli w pracach i spotkaniach gremiów międzynarodowych: EBNA, EAG oraz DLM-Forum w ramach prezydencji irlandzkiej (kwiecień 2014 r.) i litewskiej (październik 2014 r.), a także konferencjach międzynarodowych organizowanych pod auspicjami Międzynarodowej Rady Archiwów i jej oddziałów: europejskiego (EURBICA) oraz azjatyckiego (EURASICA).

10.2. Programy i projekty międzynarodowe

W roku sprawozdawczym kontynuowano realizację wieloletnich programów międzynarodowych:

- *Memory of the World* - na listę światowego dziedzictwa kultury wpisano 2 kolejne polskie obiekty: traktaty pokojowe z Imperium Osmańskim z zasobu AGAD oraz zbiory archiwalne Towarzystwa Historyczno-Literackiego i Biblioteki Polskiej w Paryżu;
- *Reconstitution of the Memory of Poland* – przeprowadzono kwerendy w archiwach ukraińskich we Lwowie, Odessie i Tarnopolu;
- projekt europejski APEX - uczestniczono w konferencjach i spotkaniach roboczych w Pizie, Berlinie, Dublinie oraz kontynuowano prace nad przygotowaniem do prezentacji w portalu archiwalnym skanów i opisów archiwaliów z 12 archiwów państwowych. W Europejskim Portalu Archiwalnym zamieszczono ponad 200 tys. nowych rekordów z 3 polskich archiwów państwowych (AP Kielce, AP Olsztyn, AP Rzeszów). Zorganizowano szkolenie z walidacji danych do portalu dla 12 archiwów państwowych.
- programy pomocy ośrodkom polonijnym:
 - w ramach środków pozyskanych z MKiDN wykonano zadanie „Porządkowanie zbiorów archiwalnych za granicą”, którego celem było wsparcie wysiłków wybranych instytucji polonijnych – w głównej mierze instytucji stowarzyszonych w Stałej Konferencji Muzeów, Bibliotek i Archiwów Polskich na Zachodzie – w zakresie porządkowania, ewidencjonowania, opracowania, digitalizacji i zabezpieczenia zgromadzonych w nich materiałów archiwalnych. Udzielono wsparcia łącznie dla 17 ośrodków polskich poza krajem.
 - w ramach ratowania archiwaliów w Instytucie Literackim „Kultura” w Maisons Laffitte pod Paryżem kontynuowała prace 10 osobowa grupa archiwistów.
 - we współpracy z Archiwum Polskiego Radia zdigitalizowano materiały audiowizualne przewiezione czasowo do kraju z Biblioteki Polskiej w Paryżu.
- projekty mikrofilmowania i skanowania poloników na Wschodzie - pozyskano kolejną partię kopii mikrofilmowych z zasobu Centralnego Państwowego Archiwum Historycznego Ukrainy we Lwowie oraz zrealizowano 3 projekty digitalizacji poloników w archiwach Litwy, Estonii oraz Ukrainy. W wyniku tych działań pozyskano kopie cyfrowe archiwaliów (około 200 tys. skanów) do zasobu AGAD oraz AP w Suwałkach.

Zainicjowano także program *Polska-Białoruś. Wspólne dziedzictwo historyczne*, w którego ramach przygotowano bazę danych do rejestracji archiwaliów oraz opublikowano przewodnik po materiałach archiwalnych z lat 1918-1939 w zasobach Archiwum Państwowego Obwodu Brzeskiego oraz Archiwum Państwowego Obwodu Grodzieńskiego.

10.3. Współpraca przygraniczna

Kontynuowano współpracę regionalną, między niektórymi archiwami państwowymi w Polsce i ich sąsiadami z krajów graniczących z Polską. Jej główną formą były wspólnie organizowane konferencje, wystawy archiwalne, przygotowywane publikacje, jak też wymiana doświadczeń w zakresie problemów metodyki archiwalnej oraz budownictwa archiwalnego.

W 2013 r. AP w Gorzowie Wielkopolskim kontynuowało kontakty z Głównym Archiwum Krajowym w Poczdamie, AP w Koszalinie współpracowało z Archiwum Krajowym w Greifswaldzie w zakresie spraw wydawniczych, AP w Szczecinie – w ramach Euroregionu Pomerania – rozwijało współpracę w dziedzinie popularyzacji zbiorów z Muzeum Krajowym w Greifswaldzie oraz Towarzystwem Historii i Starożytności Pomorza. Szereg wspólnych inicjatyw z archiwami niemieckimi oraz czeskimi podejmowało AP we Wrocławiu i jego oddział w Jeleniej Górze, współpracujące z Archiwum Krajowym w Dreźnie, Archiwum Ziemi Opawie (Czechy) oraz czeskimi Powiatowymi Archiwami Państwowymi w Litomierzycach i Semily. Jednym z ważniejszych projektów ma być opracowanie wspólnego polsko-czeskiego słownika archiwalnego.

11. Przechowywanie dokumentacji niearchiwalnej

11.1. Nadzór i działania koordynacyjne NDAP w zakresie przechowywania dokumentacji niearchiwalnej

Działania Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych w zakresie przechowywania dokumentacji niearchiwalnej obejmowały przede wszystkim:

- uregulowanie zarządzeniem Nr 19 Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych z dnia 30 sierpnia 2013 r. w sprawie przechowywania przez archiwa państwowe dokumentacji niestanowiącej zasobu archiwalnego zasad prowadzenia przez archiwa państwowe działalności polegającej na przechowywaniu i obsłudze dokumentacji niearchiwalnej, w szczególności dokumentacji osobowej i płacowej pracodawców o czasowym okresie przechowywania;
- gromadzenie i analizę danych dotyczących zobowiązań zaciągniętych przez archiwa państwowe z tytułu umów odpłatnego przechowania dokumentacji oraz nałożonych na archiwum państwowe z tytułu przejęcia dokumentacji w trybie art. 51p ust. 3, 51u ust. 3 lub 51z ust. 1 ustawy, a także dokumentacji zgromadzonej w innych trybach;
- rozpatrywanie wniosków o zabezpieczenie poprzez złożenie w archiwum państwowym dokumentacji pracowniczej zagrożonej zniszczeniem;
- interpretowanie przepisów dotyczących działalności przechowalniczej, m.in. na potrzeby urzędów i przedsiębiorców;
- organizację, we współpracy z prezesem Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, konferencji „Działalność przechowalnicza dokumentacji osobowej i płacowej – doświadczenia i problemy”. Konferencja, która odbyła się 11 lipca 2013 r., zgromadziła przedstawicieli urzędów marszałkowskich, Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, archiwów państwowych, Prokuratury Generalnej. Jej celem było omówienie doświadczeń instytucji publicznych w relacjach z prywatnymi przechowawcami, pojawiających się problemów, a także wypracowanie zasad postępowania i nawiązanie współpracy w zakresie działań przyczyniających się do ochrony interesów osób poszukujących dokumentacji potwierdzającej uprawnienia emerytalne i rentowe.

Ponadto zgodnie z art. 21 ust. 1 pkt 8 i art. 51g ustawy o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach Naczelny Dyrektor Archiwów Państwowych prowadził – na podstawie informacji uzyskanych od marszałków województw – *Ewidencję przechowawców akt osobowych i płacowych*. Według stanu na dzień 31 grudnia 2013 r. baza obejmowała informacje o 268 przedsiębiorcach, w tym 201 podmiotach

działających. W roku sprawozdawczym do Ewidencji wpisano 15 nowych przechowawców, 13 podmiotów wykreślono.

11.2. Zbiory dokumentacji niearchiwalnej w archiwach państwowych

Według stanu na koniec 2013 r. zbiory dokumentacji niearchiwalnej przechowywanej w archiwach państwowych obejmowały 38 675,55 mb, 3 817 214 j., w tym 32 213,53 mb, 3 144 184 j. dokumentacji przejętej odpłatnie oraz 6 462,02 mb, 673 030 j. dokumentacji przejętej nieodpłatnie.

W roku sprawozdawczym zbiory dokumentacji niearchiwalnej przechowywanej w archiwach państwowych zwiększyły się o 840,57 mb, 79 101 j.

Tabela nr 8. Rozmiar dokumentacji niearchiwalnej przechowywanej w archiwach państwowych według stanu na dzień 31 grudnia 2013 r.

	rozmiar łączny na koniec roku sprawozdawczego				nabytki w roku sprawozdawczym			
	odpłatnie		nieodpłatnie		odpłatnie		nieodpłatnie	
	mb	j.	mb	j.	mb	j.	mb	j.
osobowa	11 875,98	2 572 696	4 471,75	589 739	271,63	56 564	9,57	474
płacowa	5 899,91	215 637	1 311,67	70 365	138,14	3 585	1,74	46
inna	14 437,64	355 851	678,60	12 926	419,46	18 431	0,03	1
razem	32 213,53	3 144 184	6 462,02	673 030	829,23	78 580	11,34	521

11.3. Kwerendy wykonywane na podstawie dokumentacji niearchiwalnej

Z przejętej dokumentacji archiwa państwowe wydawały pracownikom zlikwidowanych przedsiębiorstw kopie i odpisy poświadczające okresy zatrudnienia i wysokość wynagrodzenia. Udzielały także osobom poszukującym swoich akt pracowniczych informacji o miejscach przechowywania dokumentacji.

W 2013 r. na podstawie dokumentacji niearchiwalnej zrealizowano łącznie 14 480 kwerend, z których przeważającą większość (prawie 98%) stanowiły kwerendy o charakterze socjalnym. Wnioski o wydanie kopii i odpisów z dokumentacji niearchiwalnej kierowały do archiwów państwowych zarówno osoby prywatne, jak i instytucje. W porównaniu z 2012 r. nastąpił znaczny spadek liczby kwerend wykonywanych w oparciu o dokumentację o czasowym okresie przechowywania.

Tabela nr 9. Kwerendy zrealizowane w 2013 r. w oparciu o dokumentację niearchiwalną zgromadzoną przez archiwa państwowe [na podstawie sprawozdań statystycznych KN-1 archiwów państwowych według stanu na dzień 31 grudnia 2013 r.]

	dla osób prywatnych	dla instytucji
kwerendy socjalne	11 258	1 935
kwerendy inne	111	176

Najwięcej kwerend na podstawie dokumentacji o czasowym okresie przechowywania w 2013 r. wykonały AP w Warszawie, AP w Katowicach oraz AP we Wrocławiu.

Z uwagi na specyfikę dokumentacji, a także zapisy zawieranych umów przechowalniczych oraz przepisy ustawy o ochronie danych osobowych, bezpośrednie udostępnianie dokumentacji osobowej i płacowej było sporadyczne. W roku sprawozdawczym w czytelnicy Oddziału Archiwum Dokumentacji Osobowej i Płacowej w Milanówku AP w Warszawie z akt pracowniczych korzystało 7 osób.

11.4. Inne działania w obszarze przechowalnictwa

W roku sprawozdawczym podejmowano zintensyfikowane działania w zakresie nawiązywania i poszerzania współpracy z urzędami marszałkowskimi, która dotyczyła m.in. przeprowadzania kontroli przechowawców dokumentacji osobowej i płacowej o czasowym okresie przechowywania oraz wspierania działań podejmowanych przez urzędy marszałkowskie w stosunku do przechowawców dokumentacji osobowej i płacowej nierespektujących zasad działalności regulowanej.

Archiwa państwowe prowadziły także sprawy związane ze zgłoszeniami dotyczącymi porzuconej dokumentacji pracowniczej.

12. Legislacja

W 2013 r. w Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych zaopiniowanych zostało ponad 70 projektów aktów normatywnych nadesłanych przez różne organy publiczne (z tego niektóre w kilku wersjach), a także około 90 projektów aktów normatywnych o charakterze wewnętrznym wydawanych przez Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych i Dyrektora Generalnego NDAP.

Ponadto opracowano 4 projekty rozporządzeń Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego (2 weszły w życie w 2013 r.).

Naczelnny Dyrektor Archiwów Państwowych przekazał Ministrowi Kultury i Dziedzictwa Narodowego stanowisko w sprawie założeń do projektu ustawy o ponownym wykorzystaniu informacji sektora publicznego – w zakresie dotyczącym archiwów państwowych (20 listopada). Przygotowany dokument koncentrował się na koncepcji nowelizacji przepisów dotyczących udostępniania materiałów archiwalnych w obowiązującej ustawie z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach.

Przedmiotem opinii NDAP były także m. in. następujące projekty:

- założeń ustaw:
 - o utworzeniu wojewódzkich centrów usług wspólnych,
 - o zmianie niektórych ustaw w związku z pozyskiwaniem i wykorzystaniem danych telekomunikacyjnych,
 - o otwartych zasobach publicznych,
 - o ułatwieniu warunków wykonywania działalności gospodarczej,
 - o poprawie warunków świadczenia usług przez jednostki samorządu terytorialnego,
 - Prawo o aktach stanu cywilnego,
 - Prawo restrukturyzacyjne,
 - o zmianie ustawy - Kodeks cywilny,
 - o biegłych sądowych,
 - o zmianie ustawy o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta,
- ustaw:
 - o zmianie ustawy o informatyzacji działalności podmiotów realizujących zadania publiczne,
 - o zmianie ustawy - Kodeks pracy,
 - o zmianie ustawy - Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia,
 - o rzeczach znalezionych,
 - o zasadach prowadzenia zbiorów publicznych,
 - o standaryzacji niektórych wzorów pism w procedurach administracyjnych,

- o rachunkowości,
- o zmianie ustawy - Kodeks wyborczy,
- o zmianie ustawy o Krajowym Rejestrze Sądowym,
- o zmianie ustawy - Prawo zamówień publicznych,
- o zmianie ustawy - Kodeks cywilny, ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz ustawy - Prawo o notariacie,
- rozporządzeń:
 - zmieniającego rozporządzenie w sprawie szczegółowego trybu i sposobu doręczania pism sądowych w postępowaniu cywilnym,
 - w sprawie sposobu archiwizowania oraz sposobu i trybu usuwania danych i informacji zarejestrowanych w związku z wykonywaniem kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego,
 - zmieniającego rozporządzenie w sprawie szczegółowych zasad i trybu doręczania pism sądowych w postępowaniu karnym,
 - w sprawie zakładania i prowadzenia ksiąg wieczystych w systemie informatycznym,
 - zmieniającego rozporządzenie w sprawie szczegółowych zasad ewidencjonowania majątku Skarbu Państwa,
 - zmieniającego rozporządzenie w sprawie określenia szczegółowych przepisów o biurowości i ewidencji operacji finansowych kancelarii komorniczych,
 - w sprawie centralnego repozytorium informacji publicznej.

Z udziałem Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych (względnie Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych) toczyło się około 10 postępowań przed sądami powszechnymi lub sądami administracyjnymi, w tym sprawy o największym znaczeniu przeciwko likwidatorowi Funduszu Obsługi Zadłużenia Zagranicznego.

13. Kadry

Zatrudnienie wg stanu na dzień 31 grudnia 2013 r.:

a) w archiwach państwowych:

	<i>etaty</i>	<i>osoby</i>
pracownicy naukowi	8,58	10
archiwiści	899,28	915
konserwatorzy	101,00	106
administracja	226,97	246
obsługa	231,62	257
razem:	1 467,45	1 534

b) w Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych:

	<i>etaty</i>	<i>osoby</i>
administracja	62,65	67
obsługa	5	5
razem:	67,65	72

c) łączne zatrudnienie w NDAP i jednostkach podległych

<i>etaty</i>	<i>osoby</i>
1 535,10	1 606

d) mianowani urzędnicy służby cywilnej

<i>w archiwach</i>	<i>w NDAP</i>
24	10

Wykształcenie pracowników:

	<i>w archiwach</i>	<i>w NDAP</i>
a) wykształcenie wyższe		
archiwistyczne	316	8
historyczne	257	13
pozostałe	321	38
razem:	894	59

b) studia podyplomowe

<i>w archiwach</i>	<i>w NDAP</i>
--------------------	---------------

archiwistyczne	185	4
historyczne	7	0
pozostałe	83	11
razem:	275	15

c) osoby z wykształceniem wyższym w stosunku do ogółu zatrudnionych	<i>w archiwach</i>	<i>w NDAP</i>
	58%	82%

14. Finanse

14.1. Wydatki budżetowe

W roku 2013 kwota postawiona do dyspozycji przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego na działalność archiwów państwowych wyniosła 142 350 171 zł (w tym APEx 60 200 zł). Stanowiła ona plan, którego wykonanie zamknęło się kwotą 141 914 930,43 zł (w tym APEx 56 363,59 zł), co oznacza, że wykonanie wyniosło 99,7%. Zwrot niewykorzystanych środków do budżetu to kwota 435 240,57 zł.

Tabela nr 10

L.p.	Rodzaj wydatków	Wykonanie 2013 rok (zł)
1	wynagrodzenia osobowe pracowników	58 353 289,04
2	dodatkowe wynagrodzenie roczne	4 360 803,07
3	składki na ubezpieczenie społeczne	10 461 742,40
4	składki na fundusz pracy	1 168 770,32
5	wydatki majątkowe	31 942 465,05
6	świadczenia na rzecz osób fizycznych	155 216,29
7	składki na PFRON	220 295,00
8	wydatki rzeczowe	35 195 985,67
RAZEM		141 858 566,84

14.2. Dochody budżetowe

Dochody budżetowe zostały zaplanowane na 2013 r. dla Archiwów Państwowych w łącznej wysokości dla rozdziałów 92117,92193 i 92194 w wysokości 2 820 000 zł. Głównym źródłem dochodów były wpływy z najmu i dzierżawy składników majątkowych, wpływy ze sprzedaży wyrobów, wpływy ze sprzedaży składników majątkowych i wydawnictw oraz pozostałych dochodów takich jak: wykonywanie przez archiwa kwerend, kserokopii, reprodukcji oraz skanów materiałów archiwalnych.

Wykonanie dochodów w rozdziale 92117 kształtuje się następująco:

Tabela nr 11

§	Dochody z tytułu:	plan (zł)	wykonanie (zł)
047	Wpłaty z opłat za trwałe zarząd, użytkowanie, służebność i użytkowanie wieczyste nieruchomości	0	90,00
058	Grzywny i inne kary pieniężne od osób prawnych i innych jednostek organizacyjnych	0	6 600,00
075	dochody z najmu i dzierżawy składników majątkowych	71 000	116 396,76
083	wpływy z usług	295 000	237 814,50
084	wpływy ze sprzedaży wyrobów	38 000	30 481,54
087	wpływy ze sprzedaży składników majątkowych	14 000	24 709,26
092	pozostałe odsetki	0	805,04
097	wpływy z różnych dochodów	156 000	262 874,33
151	Różnice kursowe	0	0,14
RAZEM		574 000	679 771,57

Dochody państwowej jednostki budżetowej uzyskane z tytułu przejętych zadań, które w 2010 r. były finansowane z rachunku dochodów własnych rozdział 92193

Tabela nr 12

§	Dochody z tytułu:	plan (zł)	wykonanie (zł)
083	wpływy z usług	2 128 000	1 876 151,26
084	wpływy ze sprzedaży wyrobów	0	1 450,80
RAZEM		2 128 000	1 877 602,06

Dochody państwowej jednostki budżetowej uzyskane z tytułu przejętych zadań, które w 2010 r. były realizowane przez gospodarstwa pomocnicze rozdział 92194

Tabela nr 13

§	Dochody z tytułu:	plan (zł)	wykonanie (zł)
083	wpływy z usług	115 000	119 781,51
084	wpływy ze sprzedaży wyrobów	3 000	1 019,00
RAZEM		118 000	120 800,51

15. Działalność kontrolna Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych

Na podstawie ustawy z dnia 15 lipca 2011 r. o kontroli w administracji rządowej (Dz. U. Nr 185, poz. 1092 z późn. zm.) Naczelny Dyrektor Archiwów Państwowych kontroluje podległe mu archiwa państwowe.

W 2013 roku przeprowadzono 9 kontroli wynikających z zatwierdzonego planu kontroli na 2013 r., w tym:

- 1 kontrolę działalności statutowej w Archiwum Państwowym w Rzeszowie;
- 6 kontroli z zakresu gospodarki finansowej i działalności inwestycyjnej w: Archiwum Państwowym Dokumentacji Osobowej i Płacowej w Milanówku, Archiwum Państwowym w Opolu, Suwałkach, Lesznie, Katowicach, Radomiu;
- 2 kontrole dotyczące działalności archiwalnej: w Archiwum Państwowym w Siedlcach i w Lublinie.

Przedmiotem kontroli były w szczególności:

- organizacja archiwów;
- kształtowanie zasobu archiwalnego i przejmowanie materiałów archiwalnych;
- zabezpieczenie i przechowywanie zasobu archiwalnego;
- ewidencja oraz zakupy materiałów archiwalnych;
- wydawanie uwierzytelnionych odpisów i kopii materiałów archiwalnych oraz zaświadczeń na podstawie materiałów archiwalnych;
- opracowywanie materiałów archiwalnych;
- udostępnianie zasobu archiwalnego;
- gospodarka finansowa i zarządzanie majątkiem oraz działalność inwestycyjna;
- zarządzanie kadrami;
- realizacja zadań obronnych oraz wypełnianie obowiązkowej ochrony archiwum;
- obsługa kancelaryjna i archiwum zakładowe.